

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
KRIMINOLOGIJOS KATEDRA**

DANUTĖ MYKOLAITIENĖ

TEISĖS IR POLICIJOS VEIKLOS PROGRAMA

**VAIKŲ PRIEVARTOS BEI SMURTO
PAPLITIMO PROBLEMOS KĖDAINIUOSE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
lektorė;
Brigita Palaviskienė

Konsultantė –
docentė,
daktarė;
Gitana Jurgelaitienė

Vilnius, 2004

TURINYS

<i>Ivadas</i>	2
1. Prievartos samprata	5
2. Smurtinės agresijos formos	12
2.1. Psichologinis (emocinis) išnaudojimas ir nesirūpinimas.....	12
2.2. Fizinė prievarta.....	18
2.3. Seksualinis vaikų išnaudojimas.....	21
3. Veiksniai, įtakoiantys prievartą ir smurtą	28
4. Smurto paplitimas Kėdainiuose	40
5. Smurto ir prievartos prevencija Kėdainiuose	47
<i>Išvados</i>	65
<i>Siūlymai ir rekomendacijos</i>	66
<i>Santrauka</i>	70
<i>Summary</i>	71
Literatūros sąrašas.....	72
Priedai.....	78

IVADAS

Smurtas prieš vaikus – tai vaikų nūdienos gyvenimo rykštė. Visuomenėje gajus nepakantumas jauniausio ir silpniausio jos nario nuomonei, jo požiūriui, nenoras ar negebėjimas suvokti vaiko teisių, jo interesų svarbos, taip pat atsakomybės už ydingą jaunosios kartos auklėjimą.

Šiandien vis dažniau spaudoje ar per televiziją išgirstame apie smurtą ar prievartą patyrusius vaikus. Deja, tai ne naujas reiškinys. Jis egzistavo visada, tik seniau apie jį buvo nutylima. Šiandien šios klaidos nebegalime daryti. Vaikai turi teisę būti ginami nuo smurto ir prievartos, o save gerbianti valstybė bei visuomenė privalo įsipareigoti apsaugoti vaikus nuo šios skaudžios nelaimės.

Šalyje daug įvairių sukrėtimų, atradimų ir socialinių permainų. Ir, ko gero, negalima teigti, kad mūsų vaikai patiria didesnę stresą nei prieš mus gyvenusios kartos, tačiau dėl vieno dalyko galime neabejoti – šiandien apie visuomenės ir atskirų jos narių problemas mes žinome kur kas daugiau nei anksčiau¹.

Sunku pasakyti, kiek Lietuvoje bei Kėdainiuose yra vaikų, patyrusių prievartą ar smurtą. Tačiau yra daugybė vaikų, gyvenančių šalia, kurie dažnai išgyvena skausmą nesulaukdami jokios pagalbos. Tai vaikai, patiriantys psichologines krizes, sukeltas streso ar ilgalaikės traumos. Fizinis smurtas, seksualinė prievarta, tėvų globos praradimas, tėvų skyrybos, mirtis – jiems yra skaudi realybė. Dažnai oficiali statistika neatskleidžia realios situacijos. Šeimos nutyli panašius įvykius, bijodamos susigadinti reputaciją. Labai skaudu, kad vietoj meilės ir švelnumo, kuriuos vaikai turėtų gauti šeimoje, jie yra mušami, prievartaujami, traumuojami psichologiškai, kenčia nuo fizinio ir dvasinio atstūmimo, vienišumo. Augdami tokioje aplinkoje, vaikai tampa uždari, pasižymi dažna nuotaikų kaita, jų santykiai su tėvais ir draugais būna konfliktiški. Tokia gyvenimiška patirtis perduodama iš kartos į kartą. Patyrę prievartą vaikai užaugę neretai skriaudžia savo vaikus, jų nemyli.

Prievarta, vaikų smurtas - viena aktualiausių problemų dabartinėje visuomenėje. Kėdainiuose, kaip ir kituose miestuose ir rajonuose, ši problema yra itin svarbi. Jau 2002 metais, pasireiškus smurto protrūkiui prieš vaikus, policija inicijavo suinteresuotų institucijų susitikimą minėtai problemai spręsti. Atsižvelgiant į susidariusią situaciją, buvo informuotas rajono meras ir prašoma sutelkti visų žinybų veiklą prieš neigiamus veiksmus, sąlygojančius smurto paplitimą (žr. 1 priedą, 1 paveikslą). Smurtaujama įvairiose vietose: gatvėje, namuose, mokyklose, ir dažniausiai šio smurto aukomis tampa patys vaikai. Smurtas giliai pažeidžia ne

¹ Kurienė A., Pivorienė R. V. Būkime atidūs – vaiką ištiko bėda. -Vilnius, 2000. P. 3.

tik jo aukas, bet taip pat ir aukų šeimas, artimuosius, bendruomenę, giliai paveikia ne tik smurtą patiriančių, bet ir smurtaujančių vaikų gyvenimo kokybę.

Tyrinėjant smurtą vaikų tarpe svarbu pastebėti, kokie faktoriai, kokios sąlygos turi įtakos tokio elgesio formavimuisi ir plitimui, kokie yra rizikos faktoriai, koks dar vaikystėje susiformavęs elgesys glaudžiai siejasi su vėlesniu smurtaujančiojo elgesiu.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti prievartos ir smurto paplitimo mastą Kėdainių rajone bei atskleisti švietimo ir teisėsaugos institucijų specialistams aktualias rekomendacijas smurto ir prievartos prevencijos srityje.

Tyrimo objektas yra prievartos ir smurto reiškiniai, jų paplitimas ir ypatumai.

Tyrimo dalyką sudaro veiksniai, įtakojantys smurto paplitimą vaikų tarpe.

Tyrimo uždaviniai:

- išsiaiškinti prievartos prieš vaikus rūšis;
- išsiaiškinti smurto prieš vaikus padėtį Kėdainiuose;
- išsiaiškinti valstybės ir savivaldybės institucijų bei nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimą smurto prevencijos srityje;
- pateikti pasiūlymus, ką daryti, kad situacija pasikeistų į gerąją pusę.

Tyrimo šaltiniai: teisės aktai, mokslinė literatūra, moksliniai straipsniai, kvalifikacijos kėlimo kursų, paskaitų bei tarptautinių seminarų medžiaga, publikuoti leidiniai.

Tyrimo metodai: teisės aktų analizė, mokslinės literatūros analizė ir apibendrinimas, lyginamoji analizė, statistinių duomenų analizė, interviu.

Rašant magistro darbą vadovautasi dokumentų analize (lyginami įvairūs teisės norminiai aktai, pateikiami jų pakeitimai ir naujovės bei analizuojamas jų naudingumas, taip pat atlikta baudžiamųjų bylų analizė) bei lyginamuoju metodu. Empyrinis tyrimas remiasi anketavimo ir interviu metodais. Atlikta apklausa Kėdainių rajono bendrojo lavinimo mokyklose. Tikslas – sužinoti prievartos ir smurto paplitimo mastą. Iš specialistų, dirbančių vaiko teisių užtikrinimo srityje, autorė tikisi ne tik nuomonės, bet ir pastebėjimų apie konkrečios pagalbos vaikui sistemos trūkumus bei konkrečių pasiūlymų.

Tyrimo metodinis pagrindimas

Įgyvendinant tyrimo uždavinius buvo panaudoti kiekybiniai ir kokybiniai, vieni kitus papildantys ir kontroliuojantys, metodai: anketinė apklausa, interviu, focus grupės.

Darbo metu yra keliami ir tikrinama hipotezė

Kompleksinių veiksnių visuma gali įtakoti smurto reiškinų paplitimą.

Darbo struktūra

Darbą sudaro įvadas, penkios dalys, išvados, literatūros sąrašas, priedai. Pirmojoje dalyje autorė pateikia prievartos definiciją, antroje – smurtinės agresijos formas, jų pasireiškimą, trečioje – veiksnius, įtakojančius prievartą ir smurtą, ketvirtoje dalyje aptaria esamą situaciją Kėdainiuose ir penktoje pateikia kovos su smurtu būdus bei pasiūlymus dėl esamos padėties gerinimo.

Praktinė darbo reikšmė

Šiuo magistro baigiamuoju darbu siekiama atskleisti vieną iš galimų tiek teoriniu, tiek ir empiriniu, sistemišku bei nuosekliu tyrimu grindžiamą atsakymą, leidžiantį suprasti aiškiai apibrėžtą vaiko prievartos ir smurto reiškinių visumą. Griežtąja prasme - tai nėra vien tokią pažintinę paskirtį turintis šio darbo tikslas. Veikiau tai yra būtinas rezultatas praktikoje daug reikšmingesniems tikslams pasiekti. Darbe pateikiami konkretūs siūlymai Kėdainių bei kitų rajonų, turinčių panašų gyventojų skaičių, specialistams, aktualios rekomendacijos, padėsiančios užtikrinti vaikų saugumą. Kryptingomis pastangomis tai turėtų padėti probleminėms šeimoms ir jose augantiems vaikams įveikti sunkumus. Žinant gana ribotas mūsų šalies ir savivaldybės biudžeto galimybes, turi būti ne tik didinamos darbuotojų, dirbančių vaiko teisių užtikrinimo srityje skaičius, bet ir gerinama jų darbo kokybė, tarpžinybinis bendradarbiavimas. Vadinasi, tai nėra abstraktus, o veikiau konkretus, į aktualią prevencinės veiklos praktiką orientuotas magistro baigiamasis darbas.

I. PRIEVARTOS SAMPRATA

Vaikas yra žmogus, neturintis 18 metų, išskyrus atvejus, kai įstatymai numato kitaip². Dėl ypatingos savo padėties vaikai yra išskirtinė asmenų grupė. Jie, kaip ir suaugusieji, turi tokias pačias prigimtines, politines ir pilietines teises³.

Smurto ir prievartos yra ne tik asocialiose, bet ir kitose šeimose. Su prievarta ir smurtu susiduriame kiekvieną dieną. Tai ne tik Lietuvos fenomenas. Smurtaujama ir išsilavinusių žmonių šeimose. Nebūtinai ten yra skriaudžiami, mušami vaikai. Smurto yra įvairiausių formų. Įstatymas draudžia tam tikras prievartos atmainas. Prievartą draudžiančias teises normas rasime konstituciniuose, administraciniuose, civiliniuose ir kituose įstatymuose⁴. Baudžiamajame įstatyme iš visų draudžiamų prievartos rūšių yra išskirta tik tam tikra dalis, kuri pripažįstama pavojinga. Už tai yra baudžiama. Prievarta nėra savarankiškas nusikaltimas, o tai daugelio nusikaltimų sudėtinė dalis. Baudžiamasis įstatymas prievartą glaudžiai sieja su nužudymu, kūno sužalojimu, išžaginiu, plėšimu, nusikalstamu laisvės atėmimu ir kt.

Prievarta ir smurtas – sąvokos, dažniausiai vartojamos nagrinėjant smurtinius nusikaltimus, padaromus šeimoje, buityje. Tiek šiame darbe, tiek kitoje literatūroje šios sąvokos sąlygiškai vartojamos kaip sinonimai, tačiau teisinėje kalboje rekomenduotina vartoti „prievartos“ terminą, nes kalbama apie teisinį aukos ir smurtautojo konflikto nagrinėjimą, kai vertinami vieno asmens (smurtautojo) veiksmų kito asmens (aukos) atžvilgiu pobūdis, priežastys ir padariniai⁵.

Teisinės vertybės, kurioms prievarta kelia pavojų, yra žmogaus gyvybė, sveikata, laisvė, seksualinio apsisprendimo laisvė ir neliečiamumas, kūno neliečiamumas ir kt. Taigi prievarta yra fundamentali sąvoka, su ja susiję nusikaltimai sudaro nemažą dalį visų nusikaltimų, apibrėžtų Baudžiamajame kodekse⁶.

Smurtas plačiąja prasme reiškia psichologinę, fizinę, seksualinę prievartą, žmogaus nepriežiūrą.

---

² Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. 1996 03 18//Valstybės žinios. 1996 04 12 Nr. 33-1234.

³ Tinklapiu adresu: <http://www.socmin.lt/index.php?1669689108> (2004 07 05).

⁴ Rokas Uscila, Nijolė Diršienė, Valerija Reikertienė ir kt.// Teisiniai ir praktiniai patarimai moterims, patyrusioms prievartą šeimoje. Informacinė medžiaga. Lygių galimybių plėtros centras. - Vilnius, 2004.11.06, P. 8.

⁵ Justickis V. Kriminologija. 1 dalis. Vilnius, 2001, P. 410.

⁶ Justickis V. Kriminologija. 1 dalis. Vilnius, 2001, P. 412.

Smurtas ir prievarta vyksta tada, kai stiprus silpnesniojo atžvilgiu rodo savo pranašumą⁷. Prievarta vaikų atžvilgiu yra sunkus ir nepriimtinas fenomenas, kai vienas žmogus ar žmonių grupė skriaudžia arba žemina kitą asmenį. Tai gali pasireikšti visišku individo atstūmimu arba fizine prievarta.

Visuomenė tampa vis jautresnė įvairiausioms prievartos apraiškoms, vis naujus veiksmus ji linkusi suprasti kaip prievartą. Dabar prievartai priskiriama tai, kas prieš kelis dešimtmečius nebuvo ja laikoma⁸.

Smurtas ir prievarta prieš vaiką yra bet koks fizinis bei emocinis jo įskaudinimas, seksualinė prievarta, nesirūpinimas vaiku, galintis sukelti ligą. Be to, vaikas, būdamas smurto liudininkas, tampa nuskriaustu vaiku, t. y. turi tokių pačių simptomų, kaip ir smurtą bei prievartą patyręs vaikas.

Psichinė (emocinė) prievarta – tai žmogaus niekinimas, keiksnojimas necenzūriniais žodžiais, žodinė agresija, baimės jausmo sukėlimas, gąsdinimas, grasinimai sužaloti auką arba jos artimuosius, nuolatinės įtampos, stresų sukėlimas, taip pat vertimas jaustis kaltu, nors tam nėra objektyvaus pagrindo. Teisinėje kalboje dažniau vartojamas psichinės prievartos terminas, tad rekomenduotina vartoti būtent šį terminą, ypač kai kreipiantis su skundu arba pareiškimu į teisėsaugos instituciją. Nors psichinė prievarta sunkiai įrodoma, tačiau tai nereiškia, kad nėra nebaudžiama. Baudžiamuosiuose įstatymuose numatyta atsakomybė už:

1) grasinimą nužudyti arba sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą arba žmogaus terorizavimas sistemingai jį bauginant, naudojant psichinę prievartą (BK 145 str.);

2) žmogaus veiksmų laisvės suvaržymą, kai smurtautojas reikalauja aukos atlikti neteisėtus veiksmus arba susilaikyti nuo jų, arba kitaip elgtis pagal jo nurodymą, naudodamas psichinę prievartą aukos arba jos artimųjų atžvilgiu (BK 148 str.).

Ekonominė prievarta – tai smurtautojo veiksmai, kai pasinaudojama realiu arba menamu finansiniu, materialiu aukos priklausomumu nuo smurtautojo kartu siekiant ją palaužti, riboti jos laisvę ir pan. Vaikai badauja, tėvai apie savo pareigas vaikui pamiršta, o finansinės paramos prašoma kaip išmaldos. Tačiau tai nereiškia, kad smurtautojas už toki elgesį yra nebaudžiamas. Lietuvoje veikia nemažai įstatymų, kurie taikytini ekonominio smurto ir nesirūpinimo, nepriežiūros atvejais. Pavyzdžiui, Vaiko teisių apsaugos įstatymas, kuris įpareigoja rūpintis savo vaikais, užtikrinti tinkamas vystymosi, mokymosi, auklėjimo sąlygas⁹.

---

⁷ „Dvasinės paramos namai”. - Vilnius, 2000, P. 3.

⁸ Justickis V. Kriminologija. 1 dalis. –Vilnius 2001, P. 411

⁹ [http://www.socmin.lt/index.php?1669689108\(2004 08 02\)](http://www.socmin.lt/index.php?1669689108(2004%2008%2002)).

Tėvai privalo užtikrinti vaiko biologinių ir psichologinių poreikių tenkinimą, saugumą, sveikatą ir pan. Lietuvoje galioja Civilinis kodeksas, kuris reglamentuoja šeimos ir partnerystės institutus, taip pat turto disponavimo pagrindus, nurodo abipuses sutuoktinių, partnerių, tėvų ir vaikų teises ir pareigas, jų nevykdymo padarinius. Didžioji dalis išpareigojimų siejamos su tėvyste ir globa, numatoma atsakomybė už piktnaudžiavimą savo padėtimi arba atitinkamų pareigų nevykdymą. Pagal baudžiamuosius įstatymus baudžiamas:

1) piktnaudžiavimas tėvų, globėjo, rūpintojo arba kitų teisėtų vaiko atstovų teisėmis ar pareigomis, fiziškai arba psichiškai gniuždant vaiką, paliekant jį ilgą laiką be priežiūros, žiauriai elgiantis su vaiku (Baudžiamojo Kodekso 163 str.) (toliau BK);

2) vengimas išlaikyti vaiką, t. y. vengimas pareigos pagal teismo sprendimą išlaikyti vaiką, mokėti lėšas arba teikti kitą būtiną materialią paramą (BK 164 str.)¹⁰.

Fizinė prievarta – tai smurtautojo veiksmai, dėl kurių sutrikdoma asmens sveikata, jis susargdinamas arba sužalojamas jo kūnas, pažeidžiamas audinių (organų) vientisumas arba sutrikdomos jų funkcijos. Dažnai klaidingai nurodoma, kad fizinė prievarta – tai tik asmens mušimas, stumdymas, smaugimas ir pan. Būtina žinoti, kad fizinė prievarta gali pasireikšti šiais poveikiais: a) fiziniu, b) cheminiu, c) psichiniu, d) būtinos pagalbos nesuteikimu¹¹.

Daugybinės mėlynės, žaizdos, nutrynimai ar kiti odos sužeidimai įvairiose gijimo stadijose gali rodyti nuolat pasikartojančius fizinius sužalojimus. Tokie pasikartojantys įvykiai ar sužalojimai gali rodyti, jog prieš vaiką naudojamas smurtas. Gerai šeimos gyvenimą pažįstantis profesionalas, dažniausiai socialinis darbuotojas ar socialinis pedagogas, tiriantis pranešimą apie galimą prievartos taikymą, turi nuodugniai ištirti sąlygas bei sužalojimą tipą.

Baudžiamuosiuose įstatymuose numatyta nemažai nusikalstamų veikų, padaromų naudojant fizinę prievartą, už kurias numatyta baudžiamoji atsakomybė. Paminėtinos šios nusikalstamos veikos, susijusios su fiziniu smurtu:

1. Nužudymai (BK 129 str., 130 str., 131 str., 132 str.).

2. Sveikatos sutrikdymai ir fizinio skausmo sukėlimas (BK 135 str., 136 str., 137 str., 138 str., 139 str., 140 str.).

Seksualinė prievarta – tai smurtautojo veiksmai, nukreipti prieš asmens seksualinę, lytinę laisvę, apsisprendimą, kūno neliečiamumą. Ji neatsiejama nuo kitų prievartos formų, pavyzdžiui, fizinės arba emocinės, ypač kai kalbame apie:

---

¹⁰ LR Baudžiamasis kodeksas. Antras leidimas.- Vilnius, 2002.

¹¹ Kviessienė G. Socializacijos pedagogika. Mokymo priemonė socialinės pedagogikos studentams.-Vilnius: VPU, 2000, P. 10.

1) išžaginimą (lytiškas santykiavimas su žmogumi prieš šio valią, panaudojant fizinį smurtą arba grasinant jį panaudoti, arba kitaip atimant galimybę priešintis, arba pasinaudojant bejėgiška aukos būkle (BK 149 str.);

2) seksualinį prievartavimą (tenkinimas lytinės aistros su žmogumi prieš šio valią analiniu, oraliniu arba kitokio fizinio sąlyčio būdu naudojant fizinį smurtą arba grasinant jį panaudoti, arba kitaip atimant galimybę priešintis, arba pasinaudojant bejėgiška aukos būkle (BK 150 str.);

3) privertimas lytiškai santykiauti (grasinant panaudoti smurtą, naudojant kitokią psichinę prievartą arba pasinaudojus aukos priklausomumu privertimas lytiškai santykiauti arba kitaip tenkinti lytinę aistrą su kaltininku ar kitu asmeniu (BK 151str.)¹².

Seksualinė prievarta yra labai sunki prievartos prieš vaikus rūšis, turinti skaudžiausius padarinius visai vaiko raidai. Seksualinė prievarta prieš vaikus dažniausiai suprantama kaip bet koks seksualinis kontaktas suaugusiojo su seksualiai nesubrendusiu vaiku. Apibrėžiant seksualinę prievartą prieš vaikus, nėra taikytinas sutikimo kriterijus, nes, bet kurio atveju, tokiam seksualiniam kontaktui vaikas negali duoti visaverčio sutikimo dėl jo psichosocialinės brandos.

Seksualinė prievarta - tai prievartos rūšis, kai vaikas verčiamas tenkinti suaugusio žmogaus seksualinius poreikius. Suaugęs pasinaudoja vaiko meile, priklausomybe ir pasitikėjimu. Taip jis įgyvendina savo galios, valdžios poreikį, norą, kad jam būtų paklūstama. Tai kelia grėsmę vaiko gyvenimo ir vystymosi pagrindams, žaloja jo sielą.

Vaikų seksualinė prievarta - tai bet koks seksualinis kontaktas tarp suaugusiojo ir seksualiai (seksualinis subrendimas- tiek socialinis, tiek fiziologinis) nesubrendusio vaiko, suaugusiam siekiant seksualinio pasitenkinimo; ar bet koks seksualinis kontaktas su vaiku, naudojant jėgą, grasinimus, meluojant, jog vaiko dalyvavimas tame kontakte yra nekenksmingas vaikui; seksualinis kontaktas su vaiku, kuriam vaikas negali duoti informuoto sutikimo dėl amžiaus, jėgos skirtumo ar santykių su suaugusiuoju pobūdžio". Pagal šį apibrėžimą, vaikų seksualinė prievarta - tai ne tik tokie seksualiniai veiksmai (liečiant vaiką ar ne), kuriais patenkinamas suaugusiojo lytinis potraukis, bet ir tie, iš kurių suaugusysis gauna materialinę naudą (vaikų pornografija ir prostitucija)¹³.

Kokie veiksmai priskiriami seksualinei prievartai?

1. Lytiniai santykiai su vaiku: incestas, išprievartavimas, mėginimas išprievartauti, seksualinis vaiko išnaudojimas.

---

¹² LR Baudžiamasis kodeksas. Antras leidimas.- Vilnius, 2002.

¹³//www.ppkc.lt/index.php?id=277&phpsessid=87c07ba4d384fa56916be703beb94f3b (2004 08 14).

2. Oralinis, genitalinis, analinis vaiko išnaudojimas.
3. Intymių vaiko kūno vietų lietimasis ar glostymas, masturbacija.
4. Vaiko skatinimas liesti suaugusįjį.
5. Prostitucija.
6. Apsinuoginimas ar apnuoginimas.
7. Vertimas filmuotis ar fotografuotis.
8. Lytinių organų demonstravimas vaikams, ekshibicionizmas.
9. Pornografinės literatūros, filmų rodymas (pvz.: su raide S).
10. Kito asmens prievartavimas vaiko akyse.
11. Lytinio akto demonstravimas vaikui (ir nesisaugojimas nuo vaiko).

Smurtą vaikas dažniausiai patiria šeimoje, tačiau jo padarinius lengva pastebėti ir mokykliniame gyvenime¹⁴. Labai svarbu mokykloje atpažinti tuos vaikus, kurie patiria smurtą savo šeimose, mokykloje ir pastebėti elgesio pasikeitimus. Mokytojas ateina iš tam tikros socialinės aplinkos ir turi vienas ar kitas nuostatas. Nereikia manyti, kad mokytojai savo vaikų nemuša, neterorizuoja. Mokytojas pirmiausia turi pamatyti tą nuliūdusį, nusiminusį vaiką ir pastebėti tuos bruožus, kurie turėtų kelti susirūpinimą. Ar jis nepaprastai tylus, ar užsisklendęs, nežaidžiantis, nedraugaujantis su kitais. Pagaliau pats mokytojas nežino, kaip reaguoti, kaip tą vaiką prakalbinti ir kaip padėti, įvertinti permainas. Kiekvienas turime stogą virš galvos ir jeigu mums iškyla grėsmė, mes slepiamės po savo stogu, savo namuose. Vaikui irgi reikia namų, kuriuose jis jaustųsi saugus, bet ne kiekvienuose namuose taip yra. Smurtas ir prievarta nėra naujas reiškinys. Jis egzistuoja įvairiuose visuomenės sluoksniuose, įvairiose šeimose visame pasaulyje. O prievarta yra vaiko, jo šeimos, draugų ir visos visuomenės problema¹⁵.

Bet kokio amžiaus berniukai ir mergaitės gali tapti prievartos aukomis ir aukai gali būti padaryta tiek fizinė, tiek psichinė žala. Žinia, kad yra prievarta prieš mylimą vaiką, tėvams kelia didelį nerimą ir skausmą. Tokie tėvai prievartos netoleruoja. Ji sutrikdo visos šeimos gyvenimą, gali išprovokuoti kitus nusikaltimus, sukelti kūno ir sielos ligas. Be to, tai gali būti ir savižudybės priežastis.

Bet įdomiausia, kad prievartautojais tampa artimiausios aplinkos žmonės: tėvai, broliai, seserys, kiti giminaičiai. Šiandien dažnas reiškinys, kai prievartautoju tampa patėvis. 2003 m. vasarą Kėdainiuose viena motina su penkiais vaikais pabėgo iš namų ir slėpėsi nuo labai žiauraus tėvo. To-

---

¹⁴ Kuriene A., Pivorienė R. V. Būkime atidūs – vaiką ištiko bėda. -Vilnius, 2000. P.11.

¹⁵ <http://www.vaikunamas.lt/magazine/site01/Emocine.html> (2004 08 11).

kių pranešimų spaudoje daug. Yra šeimų, kur tėvai per vėlai sužino apie savo skriaudžiamus vaikus ir ilgai nepastebi pakitusio vaiko elgesio. Kažkodėl vaikai yra linkę slėpti prievartos faktus. Kad vaikas patiria mokykloje prievartą, patyčias, gali liudyti įvairios kūno žymės, randai, mėlynės, suplėšyti rūbai, sutrikęs vaiko miegas, apetitas.

Ypač sunku įsitvirtinti klasėje naujokui. Kaip ir suaugusieji bando savo kolegas, įvairiais būdais aiškina tarpusavio santykius, taip ir vaikai. Turi įrodyti, ką tu gali, ko tu esi vertas. O po to būsi ar nebūsi priimtas į klasės grupę. Vaikai labai greitai pamato silpnąsias vietas ir tuo naudojasi. Jie jaučia, kur vaikas yra labiausiai pažeidžiamas. Čia susipina psichologinė ir fizinė prievarta. Jos dažniausiai eina lygiagrečiai. Nebūna taip, kad priėjo ir trenkė kažkam į veidą. Viskas prasideda nuo psichologinio smurto: erzino, tyčiojimosi ir t. t. Ne kiekvienas vaikas pasiskundžia mokytojui ar prisipažįsta, kad klasėje yra skriaudžiamas, stumdomas ar iš jo tyčiojamas. Mokytojui nėra lengva padėti skriaudžiamam vaikui. Jis yra klasės narys, jis turi būti tarp vaikų. Visą laiką stebėti „erelio akim“ ar jo neskriaudžia, mokytojas negali. Jis turi kitų rūpesčių. Tai kaip tam vaikui padėti? Silpnesnieji vaikai sunkiai apsigina prieš skriaudėjus. Paprastai jie yra terorizuojami. Tačiau tokie vaikai linkę pasitraukti, užleisti kelią, nei duoti atkirtį skriaudėjui.

Lengviau prievartą įveikti, jai užkirsti kelią pačioje pradžioje, vos pastebėjus pirmuosius požymius. Tą ir turi daryti mokytojai, pedagogai, tačiau turi būti neabejingi ir tėvai. Šiais laikais mokyklose muštynės, pinigų prievartavimas tapo įprasta mūsų visuomenės liga. Vaikai gąsdina vieni kitus, gadina daiktus, tiesiog juos sunaikina. Dėl šio reiškinio nėra kalta mokykla arba, pavyzdžiui, šeima. Šiandien jaunimo agresyvumą skatina ir visuomenės informacijos priemonės. Televizija rodo siaubo, smurto filmus, kovinius trilerius. Juose įvairios kovos formos, kuriose gausu smurto scenų. Kad ir automatiniai žaidimai: kiek ten pabaisų iš kitų pasaulių, vis rafinuotesnių smurto variantų, naikavimo būdų. Vaikai mėgsta tokius žaidimus. Jie nori išbandyti save, patirti ekstremalių pojūčių, visa tai nori pakartoti ir savo gyvenime.

Smurto problemų negali išspręsti vien tik mokykla. Čia reikalinga aktyvi tėvų pagalba. Iš smurtaujančių šeimų atėję vaikai susikaupusį pyktį išlieja ant savo draugų. Agresyvesni yra berniukai, o ne mergaitės. Nors šiandien iš aprašymų spaudoje, šiaip pastebėjimų galima pamatyti, kad tarp mergaičių yra labai rafinuotų smurto būdų. Mergaitės smurtauja prieš mergaites iki nužudymų. Dažniausiai agresyvesnių vaikų tėvai savo šeimose turi neišspręstų psichologinių problemų. Alkoholizmas, skyrybos, pinigų stygius šeimoje, nedarbas. Todėl mokyklai kartu su tėvais iškyla bendra problema kovoti prieš smurtą. Tačiau rasti kontaktą su tokių šeimų nariais yra nepaprastai sunku. Nors sunku, bet reikia jį užmegzti. Tik kartu sprendžiant šią problemą galima nugalėti.

Įvairiose mokyklose susiklosto netikėtos situacijos. Nepriklausomai nuo vaikų amžiaus, lyties, tautybės, odos spalvos, ar nuo to, kaip ir kur jie mokosi, net ir pradinėse klasėse smurtas yra ne mažesnis už smurtą paauglių tarpe. Agresyviai nusiteikę vaikai jaučia poreikį valdyti ir pasitenkina tik skriausdami, žemindami, kankindami kitus. Pagrindinis skriaudėjas turi porą trejetą jį palaikančių. Nors kiti tiesiogiai neprisideda prie prievartos, bet jie paskatina pagrindinį skriaudėją. O kai turi užnugarį, visada jautiesi drąsesnis. Dažnai vaikai patys bijo skriaudėjo, neišduoda jo veiksmų nei tėvams, nei mokytojams. Liudytojų paprastai nelieta. Kodėl? Todėl, kad jie bijo atsidurti aukos vietoje. Viskas gali atsisukti prieš juos. Todėl iš tos baimės jie ir palaiko pagrindinį skriaudėją.

Auka gali tapti kiekvienas vaikas, kuris yra fiziškai silpnas, neryžtingas, bailus ir nejudrus. Ypač fizinė jėga yra aktuali berniukams. Kuo aukštesnis, petingesnis, stipresnis už kitus, tuo mažiau šansų, kad būsi skriaudžiamas. Mergaitės savo konfliktus sprendžia daugiau žodžiais arba naudodamos psichologinį spaudimą. Jautresnes klasės drauges tai labai žaloja. Mokytojų ir tėvų pareiga - padėti vaikui. Turbūt mūsų visuomenėje, mūsų laikais nelengva sutikti jauną žmogų, kuris suvoktų savo gyvenimo tikrąją prasmę, darniai pritaптų prie besikeičiančio pasaulio ir suprastų, kad gyventi šitame keistame pasaulyje reikia pagaliau išmokti. Iš pradžių vaikas visada laukia tėvų pagalbos. Po to - mokytojų. O ar sulauks tos pagalbos, priklauso nuo dviejų sąlygų:

- 1) ar tėvai turi savo gyvenimo kryptį;
- 2) ar jų vaikai gali priimti jų šeimos vertybes.

Labai dažnai vaikų vertybės skiriasi nuo šeimos vertybių. Ypač tai pastebima pastarojo meto šeimose. Ir sunkiausia yra tiems vaikams, kurie yra nemylimi šeimoje.

Vaiką žalojanti prievartos skalė yra labai plati: nuo orumo žeminimo, iki aplaidumo ir nepriežiūros, taip pat apima veiksmus nuo mušimo ranka ar kokiais nors daiktais, spardymo, stumdymo, tyčiojimosi, iki negebėjimų tenkinti pagrindinių vaiko norų. Į ją įeina:

- 1) emocinė;
- 2) fizinė;
- 3) seksualinė prievarta;
- 4) nesirūpinimas¹⁶.

Tai pagrindinės keturios vaiką žalojančio elgesio rūšys. Jas visas smulkiau ir panagrinėsime kitose darbo dalyse.

---

¹⁶ <http://www.vaikunamas.lt/magazine/site01/Emocine.html>.(2004 07 02).

II. SMURTINĖS AGRESIJOS FORMOS

2. 1. PSICHOLOGINIS (EMOCINIS) IŠNAUDOJIMAS IR NESIRŪPINIMAS

Iš visų išskirtų prievartos prieš vaikus formų, emocinė prievarta yra sunkiausiai atpažįstama ir įvardijama. Nelengva apibrėžti patį reiškinių, sunku nustatyti jo priežastis ir pasekmes, o dar sunkiau priversti atsakyti kaltininkus. Tačiau jau mūsų protėviai pažino žeidžiančią, griauinančią žodžio galią („žodis žvirbliu išlekia, o jaučiu sugrižta“), tad ir mes turime pažinti emocinės prievartos reiškinių bei privalome apsaugoti nuo jo pačius silpniausius mūsų visuomenės narius – vaikus.

Nacionalinis prievartos prieš vaikus ir vaikų nepriežiūros centras (JAV) emocinę prievartą apibrėžia kaip: „tėvų arba globėjų veiksmus ar aplaidumą, kuris sukėlė ar galėjo sukelti sunkius elgesio, kognityvinius, emocinius ar psichinius sutrikimus“. Tačiau vaikas gali nukentėti ir nuo kitų, jam nepažįstamų žmonių – suaugusių, vyresnių vaikų ar bendraamžių. Emocinę prievartą patiria tie vaikai, iš kurių šaipomasi, kurie žeminami, gąsdinami, verčiami jaustis kaltais, kurie stokoja reikiamo tėvų ar globėjų dėmesio, jų meilės¹⁷.

Vaiko emocinis atstūmimas gali pasireikšti atvirai arba slaptai (slapta atstūmimo forma – kai tėvai tikrąjį savo požiūrį į vaiką stengiasi užmaskuoti pabrėžtinu elgesiu ir griežta jo elgesio kontrole), taip pat kartu ir kitomis nepageidaujamomis auklėjimo formomis. Kai kuriais emocinės prievartos atvejais būtinas Vaiko teisių apsaugos tarnybų įsikišimas dėl tėvų arba globėjų veiksmų, kurie dar neturėjo akivaizdžių padarinių vaiko psichinei ir fizinei sveikatai. Pavyzdžiui, tėvai arba globėjai gali naudoti itin keistas ir nukrypusias nuo normos bausmes (tarkime, nubausti vaiką uždaranant tamsioje tualetu patalpoje). Kiek „švelnesniais“ atvejais (vaiko vertimas būti atpirkimo ožiu, menkinimas ir nuvertinimas, adekvataus gydymo atmetimas ir pan.) emocinę prievartą sunku įrodyti, todėl Vaiko teisių apsaugos tarnybos gali įsikišti tik tuomet, kai vaikui padaroma akivaizdi žala. Emocinę prievartą galima apibūdinti, jei: vaikui nuolat grasinama, ant jo šaukiama, jis žeminamas, ignoruojamas, kaltinamas ar kitaip emociškai trikdomas. Pavyzdžiui, vaiko pravardžiavimas, išjuokimas, nuolatinis kaltės jam priskyrimas yra emocinės prievartos formos. Emocinė prievarta yra daugiau nei verbalinė prievarta. Ji paveikia vaiko emocinę bei socialinę raidą ir gali tapti didžiausia grėsme sveikos asmenybės augimui. Ji dažnai apibrėžiama kaip sistematiškas kito žmogaus puolimas. Toks elgesys rimtai kertasi ir paveikia vaiko pozityvią raidą. Emocinė prievarta mažiausiai suprasta iš kitų vaikų prievartos formų, nors ji yra labai paplitusi ir gali būti itin žiauri ir destruktivi. Kadangi emocinė prievarta ryškiai paveikia vaiko psichiką ir savęs suvokimą, jos auka ilgainiui gali pradėti jaustis neverta meilės ir žavėjimosi ja. Vaikai, kurie yra nuolat gėdinami, žeminami, terorizuojami ar atstu-

---

¹⁷ <http://www.vaikunamas.lt/magazine/site01/Emocine.html> (2004 06 11).

miami, kenčia ne mažiau nei fizinės prievartos atveju.

Visiškai izoliuotas nuo bet kokios jam būtinos emocinės stimuliacijos kūdikis, net ir užtikrinus reikiamą fizinę priežiūrą, gali nustoti vystytis ir net mirti. Švelnesnės emocinės deprivacijos atvejai ankstyvoje vaikystėje gali lemti, kad vaikai išaugs su dideliu nerimu, nesaugumo jausmu, lėtai vystysis arba turės žemą savigarbą.

Emocinė prievarta gali įgauti daugelį formų:

- **Menkinimas, nuvertinimas**

Vaiko menkinimas, nuvertinimas priverčia vaiką save matyti tokį, kokį jį žodžiais nupiešė globėjas. Taip vaikas netenka suvokimo apie savyje glūdinčias galimybes, o tai visapusiškai apriboja jo raidą.

- **Emocinis šaltumas**

Vaikai išmoksta sąveikauti su pasauliu per santykius su tėvais ankstyvajame amžiuje. Jei tėvai yra jautrūs bei mylintys, vaikams pasaulis atrodo saugi vieta tyrinėjimams ir mokymuisi. Kai tėvai yra emociškai šalti su savo vaikais, jie netenka intelektualiai ir socialinei raidai svarbių dalykų. Vaikai, nuolat susiduriantys su globėjų šaltumu, pasaulį suvokia kaip šaltą ir nesvetingą. Tikėtina, jog ateityje jiems kils rimtų sunkumų santykiuose su kitais žmonėmis. Be to, tokie vaikai niekada neturės pasitikėjimo jausmo, kuris be galo reikalingas pasaulio tyrinėjimui ir mokymosi procesui.

- **Visuomenės normoms priešiška moralė**

Kai tėvai vaikus moko antisocialaus elgesio, vaikai neperima normalios visuomenės patirties ir elgsenos modelių. Tėvai leidžia vaikams naudoti narkotikus ar alkoholį, stebėti žiaurų elgesį su gyvūnais, žiūrėti pornografinę medžiagą ir suaugusiųjų seksualinius veiksmus, dalyvauti arba liudyti tokioje kriminalinėje veikloje kaip vogimas, užpuolimai, prostitucija, lošimas iš pinigų ir pan.

- **Žiaurumas**

Žiaurumas yra daug atšiauresnė elgesio su vaiku forma nei šaltumas, tačiau tokios elgsenos pasekmės gali būti panašios. Tam, kad vaikas drąsiai tyrinėtų pasaulį ir užmegztų sveikus santykius su kitais žmonėmis, jis turi būti mylimas bei jaustis saugus. Tuomet, kai vaikas iš savo globėjo patiria žiaurumą, pasaulis jam liaujasi buvęs įdomus ir viliojantis. Tokiu būdu neigiamai paveikiamos visos mokymosi sritys – sutrinka vaiko socialinė, emocinė ir intelektualinė raida.

- **Ypatingas nenuoseklumas**

Ankstyvuosiuose santykiuose tarp vaiko ir jo globėjo glūdi sėkmingo mokymosi pagrindas. Nuolatinės sąveikos metu vaikas ir motina (tėvas ar kitas globėjas) įtakoja vienas kitą. Vaikas išmoksta, jog tam tikri jo veiksmai turi pastovias pasekmes, o tai ir yra pirmoji mokymosi prielaida. Be to, vaikas įgauna pasitikėjimo, kad kiti vienaip ar kitaip atsižvelgs į jo poreikius. Kai globėjas nenuosekliai reaguoja į vaiką, šis nuo pat pradžių nebežino ko galima tikėtis iš kitų žmonių. Ilgainiui tai gali paliesti visas mokymosi sritis.

- **Priekabiavimas, įžeidinėjimas**

Ši emocinės prievartos forma reiškiasi panašiais efektais kaip ir vaiko menkinimas, nuvertinimas, tačiau ji išsiskiria vaiko reakcija į stresą. Priekabiavimas ir įžeidinėjimas gąsdina vaiką. Pasikartojančios, baimę sukeliančios situacijos keičia vaiko atsparumą stresui ir tai gali atsiskleisti nesugebėjimu toleruoti tam tikro laipsnio stresą kitose situacijose.

- **Ignoravimas**

Vaiko ignoravimas atkerta jį nuo stimuliacijos ir sąveikų, būtinų emocinei, intelektualiai ir socialinei raidai. Suaugę žmonės, kurių emociniai poreikiai kažkada buvo nepatenkinti, dažnai nesugeba patenkinti savo vaikų poreikių. Jie gali neparodyti prisirišimo vaikui ar nepuoseleti jo. Tokie tėvai paprastai neišreiškia savo susidomėjimo, žavėjimosi vaiku ar net kartais jo iš vis nepastebi. Dažnai tėvai būna šalia vaiko fiziškai, tačiau emociškai yra nepasiekiami.

- **Neadekvatus vaiko kontroliavimas**

Neadekvatus vaiko kontroliavimas gali pasireikšti trimis būdais:

1. Kontroliavimo stoka.
2. Per dideliu kontroliavimu.
3. Nenuosekliu kontroliavimu.

Kontroliavimo stokos atveju vaikams iškyla įvairių pavojų grėsmė. Jaunajai kartai neperduodama istorijos bėgyje sukaupta patirtis, tad vaikams telieka viską patirti savo kailiu.

Per didelis kontroliavimas užkerta kelią pasaulio tyrinėjimui ir atradimui, o tai sumažina savojo aš įtvirtinimo ir asmenybės raidos galimybes.

Nenuoseklus kontroliavimas sukelia vaiko nerimą ir pasimetimą. Ilgainiui gali atsirasti įvairių elgesio problemų, intelektualinės raidos sutrikimų.

- **Izoliacija**

Vaiko izoliavimas nuo normalaus socialinio patyrimo atima iš jo galimybę užmegzti draugystės ryšius ir tai gali vesti prie depresijos. Izoliacija rimtai sutrikdo intelektualinę, emocinę ir socialinę vaiko raidą. Toks vaikas paprastai patiria ir kitas emocinės prievartos formas, o neretai ir fizinę prievartą. Tėvai gali neleisti vaikui įsitraukti jo amžiui tinkamą veiklą su bendraamžiais, gali laikyti kūdikį kambaryje, izoliuojant jį nuo stimuliacijos ar gali

saugoti paauglius nuo dalyvavimo užklasinėje veikloje. Tokie tėvai gali reikalauti, kad grįžęs po pamokų vaikas būtų savo kambaryje iki kito ryto ar nurodyti vaikui valgyti atskirai nuo visų.

- **Atmetimas, atstūmimas**

Kai globėjas atstumia vaiką, toks jo elgesys paveikia vaiko savęs vaizdą. Vaikas pasijunta esąs nevertingas. Vaikai, kurie savo globėjų buvo atstumti jau nuo ankstyvojo amžiaus, neišmoksta tinkamų savęs nuraminimo elgsenos formų. Atstumtam kūdikiui praktiškai nėra jokios galimybės užaugti sveika asmenybe. Tėvai, kurie neužmezgė ryšio su vaiku, dažnai savo elgesiu išreiškia vaiko atstūmimą. Jie vaikui įvairiausiais būdais parodo, kad jis yra nepageidaujamas. Tai gali būti vaiko varymas nuo savęs, pravardžiavimas ar pasakymas, kad jis yra nieko vertas. Tokie tėvai gali net nesikalbėti su augančiu vaiku. Vaikas gali būti atpirkimo ožiu, kaltinamas dėl visų šeimos problemų.

- **Terorizavimas**

Terorizavimas, kaip ir priekabiavimas bei įžeidinėjimai, sukelia streso reakcijas. Pasikartojantis stresas veikia visą vaiko organizmą, susilpnėja atsparumas ligoms, ypatingai susijusioms su stresu. Be fizinių pasekmių, nuolatinį siaubą išgyvenantis vaikas įgyja nesveikų, antisocialių, su išgyvenimu susijusių įgūdžių¹⁸.

Emocinė prievarta yra visų prievartos formų šerdis. Prievartos prieš vaikus ar vaikų apleistumo ilgalaikiai efektai paprastai kyla iš emocinių prievartos aspektų. Būtent psichologinis prievartos aspektas ir leidžia daugumą smurtinių veiksmų įvardinti kaip prievartą. Tarkime, kad vaikas susilaužė ranką. Jei vaikas traumą patyrė dviračiu mėgindamas atlikti sudėtingą figūrą, jis išgis fiziškai ir psichologiškai. Galbūt sustiprės vaiko charakteris, nes jis bus gavęs vertingą gyvenimo pamoką kaip įveikti kliūtis padedant globėjams ir draugams. Jei tokią pat traumą vaikas patiria tuomet, kai vienas iš tėvų įsiūčio pagautas užlaužia ranką arba nustumia vaiką nuo laiptų, jis išgis fiziškai, bet niekada psichologiškai.

Panašiai yra ir seksualinės prievartos atvejais. Kai gydytojai medicininės apžiūros metu liečia vaikų lytinius organus, tai neturi jiems jokių neigiamų padarinių. Tačiau kai tokio pat kontakto siekia seksualiai susijaudinęs pažįstamas suaugęs žmogus, vaikas patiria psichologinę ir emocinę žalą. O dabar įsivaizduokime vaiką, kuris gyvena su jį bauginančiu globėju, tačiau fizinės prievartos nepatiria. Juk jis taip pat kenčia (kaip ir vaikai minėtuose pavyzdžiuose), tačiau šiuo atveju vaikui labai sunku padėti. Nepaisant fakto, jog ilgalaikius prievartos padarinius vaikui dažniausiai nulemia emociniai išgyventi smurto aspektai, iš visų prievartos formų emocinę prievartą sunkiausia įrodyti. Neretai vaiką ginančios institucijos gali pradėti savo darbą tik tuomet, kai vaikas yra fiziškai sužeidžiamas. Be to, šios prievartos sukelti efektai yra labai panašūs į daugelio vaikų psichinių ir fizinių sutrikimų simptomus.

Tai tik dar labiau apsunkina emocinę prievartą išgyvenančių vaikų identifikavimą.

---

¹⁸ <http://www.vaikunamas.lt/magazine/site01/Emocine.html> (2004 06 25).

Tėvai gali išsirinkti vieną vaiką kritikai ir baudimui. Jie gali išjuokti jį dėl visiškai normalių emocijų ir gali turėti lūkesčių, kurie nutolę nuo realių vaiko galimybių. Vaikas gali būti gąsdinamas mirtimi, sužalojimu ar atsisakymu (palikimu).

Psichologinis, emocinis smurtas dažnai susijęs su fizine prievarta. Įžeidžiančiais žodžiais, pastabomis, grasinimais, draudimais, gąsdinimais siekiama asmenį įskaudinti, įbauginti, priversti suvokti priklausomybę nuo skriaudėjo. Emocinis išnaudojimas tebėra labai sudėtinga sritis. Emocinę prievartą nelengva atpažinti, todėl tokios prievartos prieš vaikus faktą itin sunku įrodyti.

Emocinės prievartos prieš vaikus atpažinimui svarbus ir tėvų ar globėjų elgesys. Jame gali atsispindėti santykių su vaikais pobūdis, auklėjimo formos ir stilius, sutuoktinių tarpusavio santykiai bei bendra atmosfera namuose.

Nesirūpinimas, apleistumas – tai ilgalaikis fizinių ir psichinių vaiko poreikių netenkinimas, dėl kurio kyla reali grėsmė visaverčiam vaiko vystymuisi ir veiklai. Neretai tai pasireiškia nepakankama vaiko priežiūra, kai nesirūpinama jo maitinimu, rengimu, saugumu, sveikata, socializacija, kai stinga emocinės šilumos. Deja, apleidimas ne taip retai reiškiasi ir tėvų ar kitų suaugusiųjų elgesiu, sukeliančiu tiesioginį pavojų vaiko fizinei ir dvasinei sveikatai¹⁹.

Vaikų nepriežiūra ir apleistumas yra labiausiai paplitusi netinkamo elgesio su vaikais forma. Šiai sričiai skirta labai mažai dėmesio dėl to, kad nesirūpinimą kaip ir emocinę (psichologinę) prievartą sunku nustatyti, o taip pat mažai tikėtina, jog vaikas žinos, kad juo nesirūpinama ir prašys pagalbos. Tačiau nesirūpinimo padariniai labai rimti, ir tie, kurie išryškėja greitai, ir atsiskleidžiantys po ilgesnio laiko²⁰. Jie gadina fizinę sveikatą, mažina savigarbą, o nuolatinis nesirūpinimas gali baigtis mirtimi. Ją galima apibrėžti kaip netinkamą elgesį su vaiku, nepatenkinant jo poreikių: pastogės, maisto, aprangos, mokymo, priežiūros, medicininės priežiūros ar kitų svarbių reikmių, būtinų fizinių, emocinių ir intelektualinių gebėjimų raidai. Nepriežiūra - dėmesio asmeniui stoka, nesirūpinimas, draudimas lavintis, šviestis, fiziškai vystytis, marinimas badu ir t. t. yra fizinio ir psichologinio smurto dalis. Tai socialinis- pedagoginis vaikų apleistumas.

Kaip ir fizinės bei seksualinės prievartos atvejais, nepriežiūra paprastai stebima iš artimų vaikui žmonių. Pediatrai, slaugytojos, dienos centrų personalo darbuotojai, giminaičiai ir kaimynai yra tie, kurie gali pastebėti ir pranešti apie neprižiūrimus kūdikius, mažylius ir ikimokyklinio amžiaus vaikus.

¹⁹ <http://www.ppkc.lt/index.php?id=277&phpsessid=87c07ba4d384fa56916be703beb94f3b> (2004-07-11).

²⁰ Kvieskienė G. Socializacijos pedagogika. Mokymo priemonė socialinės pedagogikos studentams. - Vilnius: VPU, 2000, P. 110-115.

Vaikų nepriežiūros rūšys

Fizinė nepriežiūra – pasitaiko dažniausiai. Apibrėžimas apima atsisakymą suteikti skubią medicinos pagalbą, vaiko palikimą, neadekvačią priežiūrą, vaiko atmetimą ar net išvartymą iš namų ir nesugebėjimą tinkamai pasirūpinti vaiko saugumo, fiziniais ir emociniais poreikiais. Fizinė nepriežiūra, prastas maitinimas gali labai paveikti normalią vaiko raidą ir sukelti rimtų sutrikimų bei ligų. Taip pat neprižiūrimas vaikas gali patirti rimtų fizinių susižalojimų (įsipjovimai, mėlynės, nudegimai). Be to, vystosi žema tokio asmens savigarba.

Pedagoginis apleistumas – kai mokyklinio amžiaus vaikui leidžiama nuolat praleidinėti pamokas. Tuomet jis neįsitraukia į mokyklos gyvenimą ir negauna jam reikalingų žinių. Pedagoginis apleistumas gali atvesti prie to, kad vaikas neįgis būtinų jam įgūdžių.

Emocinė nepriežiūra ir apleistumas –nuolatiniai ir ekstremalūs tėvų barniai vaiko akivaizdoje, leidimas vaikui vartoti alkoholį ar narkotikus, atsisakymas ar nesugebėjimas sukurti reikiamą psichologinę atmosferą, pastovus vaiko menkinimas ir meilės bei dėmesio stoka. Toks elgesys su vaiku formuoja klaidingą savęs vaizdą, veda prie alkoholio ir narkotikų vartojimo, destruktivaus elgesio ar net savižudybės. Žiauri nepriežiūra kūdikystėje gali sustabdyti kūdikio augimą ir tolesnę jo raidą ar net pasibaigti mirtimi.

Medicininė nepriežiūra – tai nesugebėjimas suteikti vaikui reikiamą medicininę priežiūrą net tuomet, kai nėra jokių finansinių trukdžių. Kai kuriais atvejais tėvai ar vaiko globėjai gali atsisakyti tradicinės medicinos pagalbos dėl religinių įsitikinimų. Tokie atvejai paprastai nepriskiriami prie medicininės nepriežiūros, tačiau kai kuriose valstybėse teismai nagrinėja tokias bylas ir priverčia vaikui suteikti reikiamą medicininę pagalbą tuomet, kai jam gresia mirtis ar rimti sveikatos sutrikimai dėl laiku nesuteikto gydymo ar jo stokos. Medicininės nepriežiūros pasekmės yra silpna sveikata ar sudėtingi sveikatos sutrikimai.

Nors Kėdainių rajone nebuvo užregistruota nusikalstamų veikų pagal LR BK 163 str. (Piknaudžiavimas tėvų, globėjo ar rūpintojo arba kitų teisėtų vaiko atstovų teisėmis ar pareigomis), tačiau administracinio poveikio priemonės tėvams už pareigos tinkamai auklėti ir prižiūrėti savo vaikus nevykdymas skiriamos dažnai (žr. 2 priedą, 2 paveikslą).

Taigi net ir artimiausia su vaikais susijusios Lietuvos visuomenės dalis – tėvai, su vaikais dirbantys specialistai, nėra vienareikšmiai išsąmoninę emocinės prievartos sampratą - kiekvienąkart emocinės prievartos faktas kvestionuojamas atsižvelgiant į prievartos kilmės, turinio ir netgi siektino tikslo faktorius²¹.

²¹ Prakapas, R. Norkevičius, A Mickevičius D. ir kt. Bendrojo bazinio mokymo bei specializuotos tobulinimosi programos prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą. - Vilnius, 2001 P. 157.

2.2 FIZINĖ PRIEVARTA

Fizinė prievarta yra labiausiai pastebima prievartos prieš vaikus forma. Fizinė prievarta apibrėžiama kaip veiksmas, kurio rezultatas - neatsitiktinė trauma arba fizinis sužalojimas. Fizinė prievarta prieš vaikus pasireiškia neatsitiktiniais ir sąmoningais smurtiniais veiksmais, kurie žaloja vaiko kūną, sukelia skausmą ir gali neigiamai paveikti jo sveikatą ir vystymąsi²². Fizinis smurtas – tai veiksmai, kai tyčia žalojamas vaiko kūnas, dažnai tose vietose, kurias slepia drabužiai.

Fizinė prievarta – senas vaikų auklėjimo metodas, kurį sunku ir pavadinti auklėjimu. Toks metodas vaikams ir paaugliams dažnai sukelia elgesio ir psichikos sutrikimų, kelia baimę, nepasitikėjimą tėvais ir aplinkiniais, uždarumą, o kartais ir provokuoja pasirinkti kraštutinę išeitį – savižudybę²³.

Fizinį smurtą patyrę vaikai, priklausomai nuo jų amžiaus, tampa jautrūs, chaotiški, sutrinka jų mąstymas, jau nekalbant apie fizines traumas ir sunkiai gydomus susirgimus.

Fizikinių sužalojimų patiria tie vaikai, kuriems taikomos neprotingos ir žiaurios fizinės bausmės. Tai atsitinka tuomet, kai susierzinę ar pikti tėvai muša, krato ar numeta vaiką. Kumščiovimas, mušimas, spardymas, kandžiojimas, deginimas ir kiti panašaus pobūdžio veiksmai sukelia didelius fizinius sužalojimus vaikui. Žinoma, tokie sužalojimai gali būti atsitiktiniai, atsiradę vaikui neatsargiai žaidžiant, tačiau jei vaiko pasiaiškinimas neatitinka sužalojimo arba jei sužalojimai pasitaiko dažnai, tuomet reiktų įtarti, kad prieš vaiką naudojama fizinė prievarta. Kuo ilgiau tęsiasi prievarta, tuo didesnius sužalojimus patiria vaikas, ir tuo sunkiau pašalinti prievartą.

Vaikai, augdami visuomenėje, kur egzistuoja smurtas ir prievarta, gali prarasti pasitikėjimą tiek suaugusiais, tiek savimi, išmokti tokių bendravimo būdų, kurie pagrįsti agresija bei prievarta. Vaikai tampa nesaugūs. Jei vaikai yra baudžiami fizinėmis bausmėmis, jie yra labiau linkę į agresyvumą ir smurtą prieš kitus. Griežta, žeminanti disciplina, įskaitant fizines bausmes, padidina vaikų riziką smurtauti (žr. 2 priedą, 3 paveikslą).

13 procentų apklaustų mokinių atsakė, kad juos yra mušę bendraklasiai. Apklausa parodė, kad 9 procentus mokinių bent kartą yra mušęs mokytojas. 27 procentai mokinių prisi-

²² „Vaikų fizinė ir seksualinė prievarta“, 1995 m. lapkričio 24 d. Vilniuje vykusios mokslinės - praktinės konferencijos "Vaikų fizinė ir seksualinė prievarta" pranešimai ir metodinės rekomendacijos. Universitetinis sutrikusio vystymosi vaikų centras. 1996.

²³ Smurtas prieš vaikus – psichikos sveikatos dienos tema

//http://www.vvspt.lt/senas/pranesimai_spaudai/20021009PS_smurtas.htm(2004 10 12).

pažino, kad jie patys yra mušę kitus vaikus. Net 97 procentai apklaustų moksleivių nurodė, kad yra matę, kaip kiti mokiniai mušasi. 29 procentai moksleivių yra įsitikinę, kad galima trenkti kitam per veidą, jeigu šis trenkė pirmas.

Dažniausiai pirmieji, oficialiai susiduriantys su vaikais, patyrusiais smurtą, yra gydytojai. 2003 m. Kėdainių pirminės sveikatos priežiūros įstaigoje gydytas 41 vaikas, patyręs smurtą. Iš jų – 38 patyrę fizinį smurtą, 12 – seksualinę prievartą ir 4 – psichologinę prievartą. Tačiau šie skaičiai neabejotinai yra žymiai mažesni už realią situaciją. Artimieji tokio pobūdžio informaciją slepia, o tai yra sunkiai įrodoma.

Analizuojant Kėdainių rajono policijos komisariate registruotas nusikalstamas veikas, susijusias su prievarta prieš vaikus, šie skaičiai neatspindi tikrovės. Susiformavusi „tylėjimo ir slėpimo“ atmosfera. Dažnai tėvai teisinasi dėl vaikų sužeidimų: „jis suklupo ant laiptų“, „ji atsitrenkė į duris“, „jis paslydo vonioje“. Kai kurie tėvai dėl smurtinių veiksmų aiškinasi: „aš truputėlį per daug išgėriau“, „aš tik praradau kantrybę“. Atlikus tyrimą, iš 345 respondentų, 132 paminėjo, jog yra patyrę fizinę prievartą. Tyrimas parodė, kad beveik pusė vaikų buvo gąsdinami, jog bus nubausti fizinėmis bausmėmis ar patyrė suaugusiųjų šeimos narių įvairų fizinį smurtą. Vaikai nurodė, kad dažniausiai smurtinių priemonių imasi tėvas ar patėvis. Tyrimas parodė, kad dažniausiai fizinį smurtą naudoja žemesnio išsilavinimo ar praradę darbą tėvai.

1 lentelė

Amžiaus grupės, kai dažniausiai patiriama fizinė prievarta

<i>Metai</i>	<i>Vaikų skaičius iš viso</i>	<i>4-7 m.</i>	<i>8-12 m</i>	<i>13-16 m.</i>	<i>17-18 m.</i>
1994	8	0	2	3	3
1995	12	0	3	7	2
1996	16	1	5	5	5
1997	14	2	6	2	4
1998	21	4	8	5	4
1999	18	1	3	9	5
2000	24	2	9	8	5
2001	27	1	6	11	9
2002	39	6	12	13	8

2003	38	4	13	11	10
------	----	---	----	----	----

Dažniausiai sužinoma apie vaikų patirtą fizinį smurtą viešose vietose, tuo tarpu namų aplinkoje smurtas būna užslėptas, jį neretai slepia ir pati auka, ir šeimos nariai.

2 lentelė

Žmonių kategorijos, iš kurių vaikai patyrė fizinę prievartą

<i>Metai</i>	<i>Vaikų skaičius iš viso</i>	<i>Nepažįstami asmenys</i>	<i>Pažįstami asmenys</i>	<i>Tėvas</i>	<i>Patėvis (sugyventinis)</i>	<i>Giminaičiai</i>	<i>Bendraamžiai</i>
1994	8	1	2	0	1	1	3
1995	12	1	2	1	2	0	6
1996	16	2	4	1	2	0	7
1997	14	1	6	0	2	1	4
1998	21	3	8	0	3	0	7
1999	18	1	5	0	4	2	6
2000	24	3	7	0	3	1	12
2001	27	4	6	0	4	3	10
2002	39	2	9	1	5	2	19
2003	38	2	10	0	6	2	18

Smurtas ir prievarta prieš vaikus skatina smurtą. Skriaudžiami vaikai dažnai patys tampa negailestingi kitiems, o kartais ir sau. Smurtas šeimoje bet kokia forma gali išprovokuoti ir vaiko savižudybę. Savižudybė - sąmoningas gyvenimo nutraukimas, mirtis, ištikusi save tyčia sužalojus. Taip jis apibrėžiamas juridškai. Suaugusieji dažniausiai linkę manyti, kad maži vaikai nesižudo. Šiandien yra žinoma ir darželinukų savižudybių. Sunku patikėti, kad vaikas gali taip smarkiai kentėti, kad ryžtųsi savižudybei. Nerasdamas išeities iš savo psichologinės problemos, jis pasirenka savižudybę. Kasmet Lietuvoje nusižudo septyni dešimties-keturiolikos metų amžiaus vaikai ir iki keturiasdešimties 15-19 metų jaunuolių. O dar dešimteriopai daugiau - bandžusių nusižudyti. Šiandien sociologiniai tyrimai rodo, kad Lietuvos vaikai turi kelis kartus daugiau psichologinių problemų, negu išsivysčiusių šalių vaikai²⁶.

Savižudybė – tai ne veiksmas, o procesas, kurio metu žmogus patiria vis labiau augantį stresą, didėjantį emocinį skausmą, jausmų ir minčių sumaištį ir nuolat mažėjantį gebėjimą įveikti krizę²⁷.

---

²⁶ Kurienė A., Pivorienė R. V. Būkime atidūs – vaiką ištiko bėda. - Vilnius, 2000. P. 15.

²⁷ Kurienė A., Pivorienė R. V. Būkime atidūs – vaiką ištiko bėda. - Vilnius, 2000. P. 16.

2.3. SEKSUALINIS VAIKŲ IŠNAUDOJIMAS

Pati skaudžiausia prievartos prieš vaikus forma – seksualinis jų išnaudojimas, kai, siekdami seksualinio pasitenkinimo, suaugusieji naudojami vaiko silpnumu, nesugebėjimu pasipriešinti suaugusiojo valiai²⁸.

Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse nėra apibrėžiama, kas yra vaikų seksualinė prievarta. Keletas kodekso straipsnių numato baudžiamąją atsakomybę: už išžaginimą asmeniui, kuris lytiškai santykiavo su žmogumi prieš šio valią panaudodamas fizinį smurtą ar grasindamas tuoj pat jį panaudoti, ar kitaip atimdamas galimybę priešintis, ar pasinaudodamas bejėgiška nukentėjusio asmens būkle (BK 149 str.), už seksualinį prievartavimą asmeniui, kuris tenkino lytinę aistrą su žmogumi prieš šio valią analiniu, oraliniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu panaudodamas fizinį smurtą ar grasindamas tuoj pat jį panaudoti, ar kitaip atimdamas galimybę priešintis, ar pasinaudodamas bejėgiška nukentėjusio asmens būkle (BK 150 str.), už privertimą lytiškai santykiuoti asmeniui, kuris, grasindamas panaudoti smurtą, panaudodamas kitokią psichinę prievartą arba pasinaudodamas asmens priklausomumu, privertė jį lytiškai santykiuoti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą su kaltininku ar kitu asmeniu (BK 152 str.). Šiuose straipsniuose yra išskiriamas mažamečio ir nepilnamečio asmens išnaudojimas (BK 153 str.). Taip pat BK XXIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui ir šeimai“ numatytos šios su seksualine prievarta prieš vaikus ar jų seksualiniu išnaudojimu galimai susijusios nusikaltimų sudėty: Vaiko pagrobimas arba vaikų sukeitimas (BK 156 str.), Vaiko pirkimas arba pardavimas (BK 157 str.), Vaiko išnaudojimas pornografijai (BK 162 str.). Be to BK XLIV skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai dorovei“ numatyti straipsniai: Pelnymas iš kitų asmenų prostitucijos (BK 307 str.); Įtraukimas į prostituciją (BK 308 str.); Pornografinio turinio produkcijos gaminimas, platinimas, viešas demonstravimas (BK 309 str.)²⁹.

Psichologinėje literatūroje vaikų seksualinė prievarta apibrėžiama kaip viena prievartos rūšių, kai vaikas verčiamas tenkinti suaugusio žmogaus seksualinius poreikius. Suaukęs pasinaudoja vaiko meile, priklausomybe ir pasitikėjimu. Taip jis įgyvendina savo galios, valdžios poreikį, norą, kad jam būtų paklūstama. Tai kelia grėsmę vaiko vystymuisi ir gebėjimui prisitaikyti, žaloja jo sielą³⁰.

²⁸ <http://www.ppkc.lt/index.php?id=277&phpsessid=87c07ba4d384fa56916be703beb94f3b> (2004-08-26).

²⁹ LR Baudžiamasis kodeksas. Antras leidimas.- Vilnius, 2002.

³⁰ „Seksualinė vaikų skriauda: apibrėžimas, procesas, požymiai, pasekmės“. <http://www.ppkc.lt/index.php?id=277&phpsessid=87c07ba4d384fa56916be703beb94f3b> (2004 09 03).

Vaikų seksualinė prievarta suprantama ne tik kaip seksualiniai veiksmai, kuriais patenkinamas suaugusiojo lytinis potraukis, bet ir kai, suaugusysis gauna materialinę naudą (pvz.: vaikų pornografija, prostitucija).

Apibrėžiant seksualinę prievartą prieš vaikus, svarbu suvokti, kad vaikas negali sąmoningai sutikti santykiuoti lytiškai, kadangi dar nėra visiškai psichologiškai ir socialiai subrendęs ir nesugeba įvertinti visų padarinių³¹. Seksualinė prievarta nėra tik lytinio akto atlikimas su vaiku ar mėginimas išprievartauti, kaip dažnai suprantama. Tai ir vaiko lytinių organų lietimasis, dirginimas ar vaiko vertimas liesti suaugusiojo ar kito bendraamžio lytinius organus; lytinių organų demonstravimas; atviras kalbėjimas apie seksą norint šokiruoti vaiką arba sukelti jo susidomėjimą; leidimas ar skatinimas žiūrėti sekso filmus, pornografinius žurnalus; vaiko įtraukimas į prostituciją ar išnaudojimas pornografijos tikslais.

Klasifikuojant išskiriami du pagrindiniai seksualinės prievartos tipai:

1) prievarta esant tiesioginiam seksualiniam kontaktui (vaginalinis, analinis, oralinis lytinis aktas, vaiko genitalijų ir krūtų glamonėjimas, vaiko vertimas glamonėti prievartautojo ar kitų asmenų lytinius organus ir pan.);

2) seksualinė stimuliacija, kai nėra tiesioginio fizinio kontakto (eksbicionizmas, vertimas žiūrėti pornografinius filmus, vertimas stebėti suaugusiuosius ar kitus vaikus besielgiant seksualiai, vaikų fotografavimas nusirenginėjant ir pan.).

Seksualinės prievartos prieš vaikus mastą nustatyti sunku, kadangi smurtautojas ir vaikas dažniausiai labai artimi. Vaikų seksualinio išnaudojimo būta visais laikais. Pastaraisiais metais, padidėjus spaudos įtakai, tokios nusikalstamos veiklos atvejai vis dažniau iškyla viešumon. Į vaikų seksualinę prievartą Lietuvoje pradėta žiūrėti ne tik kaip į nusikalstamą, bet ir kaip į psichologinę, psichiatrinę, vaikų teisių apsaugos problemą. Lytiniai nusikaltimai vis dažniau demaskuojami, nes patys nukentėjusieji mažiau slepia tokią informaciją.

Per 2003 m. Kėdainių rajone iškelta 12 baudžiamųjų bylų dėl seksualinių nusikaltimų prieš vaikus. Pagal LR BK 149 str. (Išžagininimas) iškeltos 3 baudžiamosios bylos, pagal LR BK 150 str. (Seksualinis prievartavimas), iškeltos 4 baudžiamosios bylos, LR BK 153 str. (Mažamečio asmens tvirkinimas), iškeltos 5 baudžiamosios bylos (žr. 3 priedą, 4

paveikslą). Analizė rodo, kad 5 atvejais vaikai buvo seksualiai išnaudojami šeimoje, kitais atvejais smurtautojai yra vaikams gerai pažįstami žmonės.

Tikslus seksualinį smurtą patyrusių vaikų ir jaunuolių skaičius ir amžius nežinomas, nes dauguma apie tai nedrįsta niekam pasakyti ir nesulaukia pagalbos.

³¹ Mikalauskaitė A., Pabedinskienė R., Černiauskas R. ir kt., red. A. Vaitekūnas. Vaikas tarp prievartos ir išnaudojimo. Vilnius, 2000. P. 75.

Vaikai bijo papasakoti apie patirtą ar patiriamą smurtą, dažniausiai tyli ir kenčia. Dėl to vaikų patiriama seksualinė prievarta lieka neatskleista, o smurtautojai nenubausti. Vaikai, patyrę seksualinį ar kitokį smurtą ugdymo institucijose, dažnai negauna pedagoginės-psichologinės pagalbos arba gauna jos nepakankamai.

3 lentelė

Amžiaus grupės, kai dažniausiai patiriama seksualinė prievarta

<i>Metai</i>	<i>Vaikų skaičius iš viso</i>	<i>4-7 m.</i>	<i>8-12 m</i>	<i>13-16 m.</i>	<i>17-18 m.</i>
1994	3	0	2	1	0
1995	5	0	1	2	2
1996	6	1	2	2	1
1997	5	2	1	2	0
1998	7	0	3	2	2
1999	6	1	2	3	0
2000	9	1	3	3	2
2001	18	2	4	6	6
2002	10	0	3	4	3
2003	12	2	4	4	2

Dažniausiai prievartautojai yra vyrai, rečiau - moterys. Paprastai - tai gerai vaikui pažįstami žmonės, kuriais jis pasitiki, pavyzdžiui: šeimos draugai, tėvo kolegos, kaimynai ir t. t. Kiti prievartautojai - giminaičiai: tėvas, patėvis, motinos sugyventinis, senelis, dėdė, vyresnis brolis ir pan.

4 lentelė

Vaikų, patyrusių seksualinę prievartą, šeimos sudėtis

<i>Metai</i>	<i>Vaikų skaičius iš viso</i>	<i>Pilna šeima</i>	<i>Tik mama</i>	<i>Mama ir patėvis</i>	<i>Globėjai</i>	<i>Globos namų vaikai</i>
1994	3	0	1	2	0	0
1995	5	1	1	3	0	0

1996	6	1	1	4	0	0
1997	5	0	1	2	1	1
1998	7	1	2	4	0	0
1999	6	1	2	2	0	1
2000	9	2	2	4	1	0
2001	18	2	3	9	2	2
2002	10	1	2	6	0	1
2003	12	1	1	8	1	1

Lietuvoje plinta ypač negatyvus reiškiny - komercinis seksualinis vaikų išnaudojimas, kuris apima: vaikų pornografiją; vaikų seksą telefonu; vaikų prostituciją; vaikų sekso turizmą³².

Neretai vaikai išnaudojami ankstyvoje vaikystėje ar net kūdikystėje. Berniukai ir mergaitės verčiami žiūrėti gašlius vaizdus ir klausytis tokio pobūdžio kalbų, bučiuotis, rodytis nuogi, leisti save liesti, stebėti nuogą prievartautoją ir jį liesti, žiūrėti pornografinius žurnalus, nuotraukas, filmus ar pan., fotografuotis pornografinėms nuotraukoms, patenkinti suaugusįjį, santykiaujant su juo oraliniu, vaginaliniu ar analiniu būdu.

Daugelis mano, jog seksualinė prievarta prievartautojui yra vienkartinis paklydimas. Iš tiesų prievartautojai tik labai retai elgiasi spontaniškai. Dažniausiai jie ilgai planuoja ir apsvarsto visas aplinkybes, kaip prisivilioti vaiką. Kai kada prievartautojai net specialiai ieško, pavyzdžiui, auklėtojo darbo ar kokios nors laisvalaikio praleidimo su vaikais formos, kad galėtų priartėti prie potencialios aukos. Seksualinio išnaudojimo procese galima išskirti kelis etapus:

- 1) suaugusiojo noras likti dviese su vaiku atskirai nuo kitų, intymumo, artumo siekimas;
- 2) suaugusysis pradeda naudoti savo galią, kontrolę, pavyzdžiui, kaip tėvo, mokytojo ar pan., nuo kurio vaikas vienaip ar kitaip priklauso;
- 3) vaikas skatinamas, įtraukiamas į tam tikrus seksualinius veiksmus. Pratinama gali būti įvairiai: tam tikri žaidimai, koks nors lytinis „pamokymas“, atpildas ir papirkinėjimas. Vaikai, kuriems nuolat stigo meilės, šilumos, švelnumo - ypač pažeidžiamos aukos, nes jiems toks asmeniškasis suaugusiojo dėmesys ir artumas labai reikšmingas. Berniukai dažniausiai suviliojami pinigais, dovanomis ar kokiais malonumais, mergaitės - pasinaudojus jų pasitikėjimu, nuolankumu;

Prekybai vaikais priskirtini tokie veiksmai:

- 1) vaikų verbavimas;
- 2) pervežimas, perdavimas;

3) slėpimas ar priėmimas tiek šalies viduje, tiek už jos ribų, tikslu juos išnaudoti, gauti materialinę naudą.

Remiantis skelbiamais duomenimis apie prekybos vaikais atvejų išaiškinimą bei Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos turima informacija teigtina, kad sparčiausiai Lietuvoje vystosi viena iš prekybos vaikais formų – vaikų pardavimas priverstinei prostitucijai.

---

³² Orintaitė. S. Vaikų pornografija. //Konferencijos pranešimas. LTU. 2003 m.

Šio nusikaltimo aukomis paprastai tampa 14 – 18 metų nepilnametės, įtrauktos į prostituciją³³. Neatmetama tikimybė, kad kai kurios merginos yra pasiruošusios dirbti prostitutėmis, tačiau jos neįsivaizduoja seksualinio vergavimo bei būsimų darbo sąlygų. Manoma, kad Lietuvoje iš visų dirbančių prostitučių nuo 20 iki 50 procentų yra nepilnametės, kurios vienu ar kitu būdu buvo įtrauktos į pornografijos verslą³⁴. Kėdainiuose per 2003 metus buvo paskelbtos 3 nepilnamečių merginų paieškos. Dvi merginos buvo išvykę į užsienį, viena Lietuvoje teikė seksualines paslaugas.

Neseniai mus visus sukrėtė žinia, kad užsienyje Lietuva pristatoma kaip šalis, kurioje suaugusieji, taip pat ir homoseksualūs asmenys, gali nebaudžiami ieškoti vos keturiolika metų sukakusių partnerių lytiniam santykiams. Toks pristatymas buvo grindžiamas mūsų Vyriausybės pateikta ataskaita. Teisiniai argumentai, Interpolo pateikti duomenys leidžia pagrįsti ekspertų išvadą, jog dabar Lietuvoje suaugusieji iš tiesų gali jaunuolius, kuriems sukako 14 metų, įtraukti į homoseksualius lytinius santykius išvengdami baudžiamojo persekiojimo. Veikiantys įstatymai neužtikrina tėvams bei globėjams galimybės teisiškai ginti nepilnamečius nuo seksualinio išnaudojimo ir netradicinės lytinės orientacijos formavimo³⁵.

Įstatymai, reglamentuojantys baudžiamąją atsakomybę už lytinius nusikaltimus ir prievartą, yra gana griežti. Tačiau reikia pripažinti, kad apie daugelį tokių nusikaltimų nesužinoma, nes nukentėjusieji vengia viešumo, bijo keršto ir visuomenės nuomonės, esą dėl prievartos kalti jie patys. Kita vertus, dažnai lytiniai nusikaltimai vyksta artimiausioje aplinkoje, su paaugliu blogai elgiasi mylimi žmonės, todėl jis neturi kam pasiskųsti³⁶.

Seksualinė prievarta prieš vaikus yra viena iš sudėtingiausių socialinių problemų. Ir nors apie šią problemą pradėta daug kalbėti, tačiau vis dar sunku tiek teisiškai, tiek socialiai apginti vaiką, kuris patyrė seksualinę prievartą, bei padėti tokiam vaikui išgyventi krizę.

Tačiau reikia pripažinti, kad ne visada yra išaiškinami seksualinio smurto prieš vaikus atvejai. Apie daugelį tokių nusikaltimų nesužinoma, nes nukentėjusieji vengia viešumo, bijo keršto ir visuomenės nuomonės, nes dažnai vyrauja nuomonė, kad dėl to yra kalta pati auka. Kita vertus, dažnai lytiniai nusikaltimai vyksta artimiausioje vaiko aplinkoje – su juo blogai elgiasi artimi žmonės, todėl vaikas neturi kam pasipasakoti. Nėra visuotinai priimto

---

³³ Suaugusiųjų abejingumo kaina – vaikų netektys ir jų skausmas.// Informaciniai pranešimai. <http://vaikams.lrs.lt/informaciniai/20020128.htm> (2004 09 12).

³⁴ Orintaitė. S. Vaikų pornografija.// Konferencijos pranešimas. LTU. 2003.

³⁵ <http://www.voruta.lt/article.php?article=540> (2004 10 19).

³⁶ Vaikų fizinė ir seksualinė prievarta. - Vilnius, 1997 P. 16.

požiūrio, kad atstovaudami ir apgindami vieną vaiką nuo galimos nelaimės saugome ir likusius tūkstančius vaikų. Labai skaudu, kad vietoj meilės ir švelnumo, kuriuos vaikai turėtų gauti šeimoje, jie yra mušami, prievartaujami, kenčia nuo fizinio ir dvasinio atstūmimo, vienišumo. Augdami tokioje aplinkoje, vaikai tampa uždari, pasižymi dažna nuotaikų kaita, jų santykiai su tėvais ir draugais būna konfliktiški.

Seksualinės prievartos padariniai

Seksualinė prievarta sukelia daugelį trumpalaikių ir ilgalaikių neigiamų pasekmių, sutrikdo normalią vaiko asmenybės raidą. Prievartos sąlygoti išgyvenimai palieka gilią žymę žmogaus gyvenime.

Seksualinės prievartos padariniai yra tuo sunkesni, kuo:

- didesnis prievartautojo ir aukos amžiaus skirtumas;
- artesni prievartautojo ir aukos giminystės ryšiai;
- ilgiau tęsiasi prievarta;
- mažesnis vaikas buvo seksualinio išnaudojimo pradžioje;
- dažniau prievarta kartojasi;
- labiau vaikas verčiamas viską slėpti;
- mažiau vaikas turi artimų ryšių, galinčių užtikrinti jo saugumą (pavyzdžiui, su motina).

Vaiko patirtos traumos lygis ir pasekmių ilgalaikiškumas tiesiogiai proporcingas šių nurodytų sąlygų skaičiui, ilgalaikiai seksualinės vaikų ir paauglių prievartos padariniai dažnai pasireiškia ir vaikui užaugus. Tai gali būti:

- nepasitikėjimas kitais žmonėmis, socialinė izoliacija;
- depresija; mintys apie savižudybę ar bandymai nusižudyti;
- nepakankamas savęs vertinimas, gėdos, kaltės, pykčio jausmai;
- savo kūno nekentimas, savęs žalojimas;
- seksualinės funkcijos sutrikimai (frigidiškumas, vaginizmas ir pan.);
- piktnaudžiavimas psichoaktyviomis medžiagomis (alkoholiu, narkotikais);
- baimė, košmarai;
- miego ir valgymo sutrikimai;

- prostitucija;
- potrauminio streso sutrikimas³⁷.

---

³⁷Prakapas R. Norkevičius A Mickevičius D. ir kt. Bendrojo bazinio mokymo bei specializuotos tobulinimosi programos prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir [seksualinę prievartą, - Vilnius, 2001. P. 86-88.

Nors minėtos problemos gali atsirasti ne tik dėl seksualinės prievartos, yra žymiai didesnė tikimybė, kad seksualinės prievartos auka kentės nuo vieno ar daugiau simptomų. Seksualinę prievartą patyrusiam vaikui būtina suteikti visavertę pagalbą, paremtą kvalifikuotu specialistų bendradarbiavimu. Būtina įvairiapusiškai tirti smurtą prieš vaikus.

Kitoje darbo dalyje panagrinėsime pagrindinius veiksnius, turinčius įtakos smurto paplitimui.

III. VEIKSNIAI, ĮTAKOJANTYS PRIEVARTĄ IR SMURTĄ

Kriminologų seniai pastebėta, kad nusikalstamumas labai susijęs su visuomenės socialine, demografinė, ekonomine, teisine, politine bei moraline situacija ir jos pokyčiais³⁸.

Šios darbe paminėtos prievartos rūšys gali sukelti žymius fizinės bei psichinės sveikatos sutrikimus ir žlugdyti normalų asmenybės vystymąsi. Tėvų fizinis smurtas prieš vaikus dažnai būna labai netikėtas vaikui. Tai įvyksta, pavyzdžiui, gavus blogą pažymį, neatlikus tėvų pavedimų, paskyrimų, neišplovus indų, neišnešus šiukšlių, ne vietoje palikus batus, ištepus drabužius, sudaužius indus ar panašiai. Dažniausiai prievarta ne visada kyla iš blogo vaiko elgesio. Ją paskatina suaugusio žmogaus asmeninės ydos, jo savijauta, kintančios nuotaikos. Mes žinome, kad tėvai ne visada imasi prievartos, jei gera nuotaika, užuot pabaręs, gali tiesiog pajuokauti ar iš viso nekreipti dėmesio. Tai priklauso nuo jo savijautos, nuovargio. Mažiems vaikams tėvai šeimose turėtų kalbėti apie žmonių bendrumus, jų skirtumus, parodyti šių skirtumų privalumus bei trūkumus, ugdyti bendražmogiškąsias vertybes.

Galima išskirti keletą priežasčių, dėl kurių suaugusieji fiziškai, moraliai ar seksualiai skriaudžia vaikus. Manoma, kad įtakos tam turi tėvų gyvenimo istorija, asmenybės tipas, socialinė ir kultūrinė tėvų gyvenimo aplinka. Tyrimais įrodyta, kad smurtauja dažniausiai tie, kurie patys vaikystėje buvo skriaudžiami. Menkai patyrę meilės ir šilumos, žiaurų elgesį jie priėmė kaip vieną iš savaimė suprantamų bendravimo būdų. Vėliau patys pradėjo elgtis lygiai taip pat su savo vaikais. Smurtas ir prievarta dažnai jiems tarnauja kaip būdas išreikšti savo jausmus, kartais net meilę ar globą. Taip atsitinka ir tada, kai suaugusieji neranda kitų būdų artumui su vaiku pasiekti. Dažnai tokie tėvai iš vaiko daug tikisi ir, kai šie lūkesčiai neišsipildo, ieško nesėkmės kaltininko. Juo tampa ne kas kitas, kaip jų pačių vaikas. Būtent ant jo ir išliejamas pyktis, nevilts, bejėgiškumas ir pagieža.

Ieškant prievartos ar smurto priežasčių, negalima pamiršti ir socialinės bei kultūrinės aplinkos įtakos. Nustatyta, kad vaikai, gyvenantys neturtingose šeimose, daug dažniau patiria prievartą, nei gyvenantys labiau pasiturinčiose šeimose. Skurdas gimdo nevilts, pažeminimą, pyktį. Skurde gyvenantys žmonės nebepajėgia mylėti ir gerbti savęs, taip pat ir kitų, o tai - geriausia terpė prievartai ir smurtui.

Didesnę tikimybę patirti prievartą turi alkoholikų, narkomanų bei toksikomanų, menką išsilavinimą turinčių ir nepilnamečių tėvų vaikai. Smurtautojais dažnai tampa ir tie, kurie

---

³⁸Dapšys A., Babachinaitė G. Greičius M. ir kt. //Tarptautinis viktimologinis tyrimas Lietuvoje 1997 m. Baigiamoji ataskaita. Vilnius, 1997m. P. 13.

patyrė socialinę izoliaciją, neturi draugų, giminių, artimųjų. Tokiose šeimose prievarta ypač sunkiai aptinkama, nes vaikas neturi kam pasiskųsti, nėra žmogaus, galinčio informuoti valstybines įstaigas apie fiziškai ir emociškai žalojamus vaikus.

Prievarta, patirta vaikystėje, formuoja ir deformuoja asmenybę. Prievartą patiriantis vaikas susiduria su dideliais sunkumais. Jis turi išmokti pasitikėti žmonėmis, kurie nėra verti pasitikėjimo, išsaugoti saugumo jausmą tokioje aplinkoje, kuri jam nėra saugi, kontroliuoti situacijas, kurios yra neprognozuojamos, įgauti stiprybės situacijose, kuriose jis yra bejėgis.

Taigi, galima teigti, kad nėra vienos universalios, prievartą šeimoje lemiančios priežasties. Tai tragedija, kurią lemia įvairių veiksnių rinkinys: tėvų patirtis ir asmenybė, socialinės ir kultūrinės aplinkos įtaka, menkos pajamos, išsilavinimas, alkoholio ir narkotikų vartojimas. Kuo daugiau tokių rizikos faktorių šeimoje, tuo didesnė tikimybė, kad vaikas patirs prievartą.

Dabar panagrinėsime, kokie veiksniai lemia vaikų elgesio ir emocinių problemų atsiradimą, bei kas gali sustiprinti šių problemų intensyvumą.

Situacija šeimoje

Tai yra viena svarbiausių, artimiausių ir didžiausią įtaką vaikui darančių, didžiausią išliekamąją vertę vaiko sąmonei turinčių socialinių vaiko aplinkų. Čia iš savo tėvų, ar kitų įstatyminių atstovų vaikas įgyja ir pirminį savo teisių ir pareigų kitų šeimos narių, artimųjų bei visuomenės atžvilgiu suvokimą. Šioje aplinkoje turėtų būti užtikrinamos ir įgyvendinamos vienos pagrindinių (nors visos vaiko teisės vienodai svarbios) t. y., tos vaiko teisės, kurias apibendrintai galėtume pavadinti *išlikimo* teisėmis, tai vaiko teisė gyventi ir augti, patenkinti svarbiausius poreikius, gauti maisto, turėti būstą, tinkamas gyvenimo bei ugdymosi sąlygas, teisė į fizinį ir psichinį saugumą, efektyvią medicinos pagalbą, teisė į savo nuomonę. Šios vaiko teisės tampria gija siejasi ir yra žymios ir kitose, aukščiau paminėtose, vaiko socializacijos sferose, bet šeimoje atsispindi ryškiausiai. Kaip šeimos institutas susidoroja su jam keliamais uždaviniais vaiko atžvilgiu? Atsakymas paprastas – sunkiai. Paradoksalu, bet būtent šioje aplinkoje dažniausiai prasilenkiama su vaiko teisėmis, beje, artimiausioje vaikui aplinkoje dažnai padaromi ir sunkiausi vaiko teisių pažeidimai, net nusikaltimai vaikui. Teisinė bazė vaiko vietą šeimoje nusako itin aiškiai. Jungtinių Tautų Vaiko Teisių Kon-

vencijos 5 ir 18 straipsniuose numatyta, kad valstybės Konvencijos dalyvės gerbia tėvų, globėjų ar kitų, pagal įstatymą už vaiką atsakančių asmenų atsakomybę, teises ir pareigas tinkamai ugdyti ir jam vadovauti naudojantis Konvencijoje pripažintomis teisėmis bei deda visas pastangas, kad būtų pripažintas bendros ir vienodos abiejų tėvų atsakomybės už vaiko auklėjimą ir vystymąsi principas. Tėvams, arba kitiems vaiko atstovams, pagal įstatymą tenka pagrindinė atsakomybė už vaiko auklėjimą, saugumą ir vystymąsi. Jungtinių Tautų Vaiko teisių deklaracija įtvirtina: „Įstatymu ir kitokiomis priemonėmis vaikui turi būti garantuota ypatinga apsauga ir suteikiamos galimybės ir sąlygos sveikai ir normaliai vystytis fiziškai, protišcai, doroviškai, dvasiškai ir dalyvauti visuomenės gyvenime³⁹“.

Vaikas turi būti apsaugotas nuo visų netinkamo elgesio su juo, žiaurumo ir išnaudojimo formų. Vaiko teisė į asmens neliečiamybę, draudimas kankinti, žaloti, žeminti vaiko garbę ir orumą, žiauriai su juo elgtis įtvirtinta ir pagrindiniame, aukščiausią juridinę galią turinčiame teisės akte – Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, o taip pat Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme. Deja, kol kas turime tokią išdava – menkai temažėjantis tiek fizinis, tiek ir psichologinis smurtas šeimose prieš vaiką arba pakankamai reali jo grėsmė, suponuojanti vaikui nuolatinį nesaugumo ir net menkavertiškumo jausmą. Ilgą laiką šeima funkcionavo savo izoliuotoje socialinėje aplinkoje kaip visiškai uždaras, privatus ir autonomiškas vienetas. Pasikeitusi politinė situacija Lietuvoje sąlygojo ir požiūrio į šeimą, vaiko statusą ir informacijos apie vaiko padėtį, gyvenimą šeimoje pokyčius. Tačiau vaikų auklėjimas šeimoje buvo ir vis dar tėra daugiau grindžiamas asmenine tėvų patirtimi, iš kartos į kartą perduodamomis fizinių bausmių taikymo tradicijomis, nežinant ir neieškant alternatyvių vaikų auklėjimo, ugdymo priemonių ir būdų⁴⁰.

Šeima - daugiau nei teisinis, visuomeninis ir ekonominis vienetas. Tai meilės ir solidarumo bendruomenė, unikalčiai suderinta mokyti ir perduoti kultūrinėms, etinėms, visuomeninėms, dvasinėms bei religinėms vertybėms, kurios yra esminės jos narių ir visuomenės vystymuisi ir gerovei.

Namai yra pirma bendruomenė, kurią vaikas sutinka⁴¹. Vaikai iš disfunkcinių namų, taip pat ir iš namų, kuriuose trūksta suaugusio žmogaus priežiūros, dažnai neįgyja problemų sprendimų įgūdžių, kurie padėtų rasti socialiai priimtinius kasdienių problemų sprendimus (žr. 4 priedą, 5 paveikslą).

Socialinės rizikos (probleminė) šeima – šeima, kurioje vyrauja krizė dėl to, kad vienas ar keli šeimos nariai piktnaudžiauja psichoaktyviomis medžiagomis; yra priklausomi nuo azartinių lošimų; neprižiūri savo vaikų, leidžia jiems valkatauti, elgetauti; dėl turimos negalios, skurdo, socialinių įgūdžių stokos negali ar nemoka prižiūrėti vaikų; naudoja psichologinę, fizinę arba seksualinę prievartą; gaunamą valstybės paramą naudoja ne šeimos interesams⁴².

³⁹ Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija // Valstybės žinios. 1995. Nr. 60 – 1501.

⁴⁰ <http://vaikams.lrs.lt/informaciniai/ataskaita> (2004 05 19).

⁴¹ Kviesskienė G. Socializacijos pedagogika. Mokymo priemonė socialinės pedagogikos studentams. - Vilnius: VPU, 2000, P. 113-116.

⁴² <http://www.socmin.lt/index.php?-1548545606>(2004 02 06).

Šeima yra svarbus veiksnys, formuojantis vaiko asmenybę. Šeimos vertybių įtaka vaiko elgesiui yra visuotinai patvirtinta. Vaikas neigiamai aplinkos įtakai sugeba atsispirti tik tada, kai gyvenimo pavyzdžius „perleidžia per auklėjimo filtrą arba patiria skaudžias gyvenimo pamokas. Neauklėjamas vaikas noriai perima palaido lytinio gyvenimo, agresijos ir kt. pavyzdžius⁴³.

Šeimos socialinė – ekonominė padėtis

Vaikų emocinės ir elgesio problemos yra susijusios ir su šeimos ekonomine gerove. Ekonominė situacija ir skurdas šeimose sukelia nesaugumo jausmą ir daugelį iš to sekančių socialinių pasekmių⁴⁴. Analizuojant smurto prieš vaikus problemas, labai svarbu ne tik nustatyti įvairius smurto atvejus bei jų dažnumą, bet ir atskleisti, kokiose šeimose vaikai dažniausiai kenčia nuo smurto. Todėl atlikus analizę buvo pastebėta:

1. Smurto ir prievartos prieš vaikus atvejai yra dažnesni šeimose, kuriose vartojamas alkoholis ir narkotikai.
2. Skurdas skatina tėvų agresyvumą.
3. Smurtą prieš vaikus dažniausiai vartoja žemesnio išsimokslinimo bei neturintys nuolatinio darbo asmenys.

5 lentelė

***Vaikų, patyrusių smurtą, lyginamoji dalis priklausomai nuo alkoholio vartojimo šeimoje
Kėdainių rajone 2003 m. (proc.)***

<i>Situacija šeimoje</i>	<i>Fizinė prievarta</i>	<i>Seksualinė prievarta</i>
Alkoholio nevartojama arba vartojama labai retai	33	9
Geriamą dažnai, bet ne daug	52	26
Nuolat girtaujama	61	11
Vartojamos narkotinės medžiagos	2	1

⁴³ Kviesskienė G. Socializacijos pedagogika. Mokymo priemonė socialinės pedagogikos studentams. - Vilnius: VPU, 2000, P. 315-316.

⁴⁴ Prakapas R. Norkevičius A. Mickevičius D. ir kt. Bendrojo bazinio mokymo bei specializuotos tobulinimosi programos prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą. - Vilnius, 2001 P. 157-159.

6 lentelė

Vaikų, patyrusių smurtą, lyginamoji dalis priklausomai nuo jų šeimos materialinės padėties Kėdainių rajone 2003 m. (proc.)

<i>Šeimos materialinė būklė</i>	<i>Fizinė prievarta</i>	<i>Seksualinė prievarta</i>
Labai gera arba gera	15	3
Vidutiniška	65	25
Bloga arba labai bloga	68	19

7 lentelė

Vaikų, patyrusių smurtą, lyginamoji dalis priklausomai nuo jų tėvų išsimokslinimo ir užimtumo (proc.) Kėdainių rajone 2003 m.

<i>Išsimokslinimas/užimtumas</i>	<i>Giminystės ryšiai</i>	<i>Fizinė prievarta</i>	<i>Seksualinė prievarta</i>
Išsimokslinimas:			
Pagrindinis ir žemesnis	tėvas	36	9
Pagrindinis ir žemesnis	motina	41	14
Vidurinis	tėvas	34	18
Vidurinis	motina	59	26
Aukštesnysis	tėvas	25	7
Aukštesnysis	motina	36	7
Aukštasis	tėvas	7	0
Aukštasis	motina	12	0
Užsiėmimas:			
Turi nuolatinį darbą	tėvas	27	11
Turi nuolatinį darbą	motina	42	33
Neturi nuolatinio darbo	tėvas	31	26
Neturi nuolatinio darbo	motina	28	19

Vaikų patiriamas smurtas šeimoje yra ne tik auklėjimo, bet gerokai platesnė ekonominė ir socialinė problema. Iš minėtų smurtą sąlygojančių veiksnių vienu pagrindinių šiuo metu būtų galima

įvardyti skurdą, dėl kurio auga vaikataujančių, elgetaujančių, badaujančių, nesimokančių, globos įstaigose augančių, teisės pažeidimus darančių vaikų skaičius. Šeima, patirianti ekonominius socialinius sunkumus, praranda ugdomąją, auklėjamąją vertę, tėvai praranda gebėjimą atlikti savo pareigas, kas neretai pasireiškia nepakankama ar visiška vaiko nepriežiūra, dėmesio, emocinės šilumos stoka, elgesiu, sukeliančiu tiesioginį pavojų vaiko fizinei ir dvasinei sveikatai⁴⁵.

---

⁴⁵ <http://vaikams.lrs.lt/informaciniai/ataskaita> (2003 05 19).

Analizuojant visų smurto apraiškų šeimoje prieš vaikus atvejus, išskirtini šie smurto naudojimą lemiantys veiksniai:

- 1) skurdas, gimdantis nusivylimą, nepasitenkinimą, pažeminimą, pyktį;
- 2) žemas ekonominis socialinis šeimos statusas;
- 3) ekonominis nestabilumas;
- 4) nedarbas;
- 5) impulsyvumas, agresyvumas, atstumtumas;
- 6) noras išlieti kitų prižasčių, aplinkybių sukeltą pyktį, susierzinimą, nepasitenkinimą ir pan.;
- 7) alkoholizmas ir narkomanija;
- 8) vaikystėje patirtas smurtas, nepriežiūra, atstūmimas;
- 9) nepakankamos žinios apie vaiko raidą, auklėjimą;
- 10) nemokėjimas bendrauti, parodyti jausmų, rasti priemonių artumui pasiekti;
- 11) siekimas pakeisti vaiko elgesį;
- 12) vaiko jautrumas, nepatrauklumas, padidintos/sudėtingos globos poreikis;
- 13) šeimos struktūra (vieniši tėvai, patėvio (pamotės) vaidmuo).

Tai nėra baigtinis smurto rizikos veiksnių sąrašas ir retai kada tik vienas veiksnys lemia bet kurios smurto formos pasireiškimą.

Vaiko teisė į asmens neliečiamybę, draudimas žaloti, žeminti vaiko garbę ir orumą, žiauriai su juo elgtis neretai tėra deklaratyvi norma ir vaiko santykiuose su šeimos nariais, išoriniu pasauliu, kur vaiko teises ir jo teisėtus interesus reglamentuojantys teisės aktai faktiškai galioja tik teoriškai.

Smurto apraiškas, keliančias ne mažesnę nerimą, galime stebėti vaiko mokymo, auklėjimo, ugdymo įstaigose, vaikų pramogų, laisvalaikio leidimo vietose, gatvėse ir kitur.

Mokyklos ir bendraamžių grupės poveikis

Nors šeima atlieka pagrindinį vaidmenį asmenybės socializacijoje, tačiau ontogenezės metu asmenybei vis didesnę poveikį daro mokykla ir bendraamžių grupės⁴⁶. Mokykla yra antroji vaiko bendruomenė, į kurią vaikas patenka po šeimos, ir kurioje socializuojasi,

įgauna tam tikrus elgesio, bendravimo su bendraamžiais ir vyresniais žmonėmis įgūdžius⁴⁷. Tačiau auganti prievarta ir žiaurumas vaikų ir jaunimo tarpe šiandien mokykloje yra trikdanti daugumos pedagogų ir visuomenės realybė. Mes suvokiame prievartos mokykloje problemą kaip vieną iš vaikų

---

⁴⁶ Valickas V. Psichologinės asocialaus elgesio ištakos. Vilnius, 1997, P. 30.

⁴⁷ Kvieskienė G. Socializacijos pedagogika. Mokymo priemonė socialinės pedagogikos studentams.- Vilnius: VPU, 2000, P. 318-319.

prievartos formų ir dažnai kaip laiku negautos pagalbos rezultata. Tai yra rimta tėvų, mokytojų ir moksleivių problema. Šalia akivaizdžių žiaurumo aktų, tokių, kaip užpuolimai, išprievartavimai ir nužudymai, daug kitų elgesio apraiškų pravardžiavimas, tyčiojimas, fizinė prievarta, reketas mokykloje - yra rimti pavojaus ženklai šalia egzistuojančios prievartos, vėliau prasiveržiančios agresija ir žiaurumu. Mokykloje vyrauja vertinamoji aplinka: kiekvieną dieną yra vertinami mokinių laimėjimai bei poelgiai, žinios lyginamos su kitais bendraklasiais. Akivaizdu, kad vaikai susilaukia tiek teigiamų tiek neigiamų įvertinimų. Daugiau neigiamų įvertinimų gauna silpniau besimokantys mokiniai. Jie nuo pirmos klasės girdi daug nepalankių vertinimų, kuris pasireiškia per nedraugiškumą, nepalaikymą, priešiškimą⁴⁸.

Asocialūs (rizikos grupės) paaugliai savo klasėse yra atstumti ir izoliuoti, jų santykiai su kitais mokiniais yra įtempti, bendraklasiai jų nemėgsta, žiūri į juos su panieka. Rizikos grupės vaikai dažnai patys yra prievartos aukos. Jie gali būti skriaudžiami namie arba būti prievartos liudininkai. Atjautos slopinimas yra adekvati psichologinio išgyvenimo priemonė. Šie vaikai išmoksta, kad prievarta yra priimtinas bendravimo su žmonėmis būdas. Ir vienintelis dalykas, ko jie turi išmokti - kaip pasiekti tikslą.

Atstumtųjų padėtis, kurią jie užima mokykloje tarpasmeninių santykių sistemoje, nuolatiniai konfliktai, įtampa ir nepastovumas skatina juos neutralizuoti bendraklasių ir mokytojų neigiamus vertinimus, antipatiją savo atžvilgiu. Asocialūs paaugliai pradeda ignoruoti jų poveikį, elgiasi šiurkščiai bei įžūliai, naudoja fizinę jėgą, prievartą (pasinaudoja fiziniu prašumu). Kuo anksčiau prasideda vaiko atstūmimas klasėje, tuo didesnė įvairių elgesio nukrypimų tikimybė.

Kėdainių rajono policijos komisariato apskaitoje yra 231 rizikos grupės vaikas. Rizikos grupės vaikai - vaikai, dėl įvairių priežasčių pažeidžiantys įstatymus, valkataujantys, elgetaujantys, nelankantys mokyklos, patyrę fizinį ar psichinį smurtą, turintys pedagoginių ar psichologinių problemų, gyvenantys ypač sunkiomis materialinėmis sąlygomis⁴⁹.

Rizikos vaikai – vaikai, kuriems būdingas besikartojantis agresyvus ir/ar impulsyvus elgesys, apsunkinantis aplinkinių gyvenimą, tampantis jų atstūmimo priežastimi. Rizikos vaikai – vaikai, daugumoje atvejų patys esantys prievartos aukomis. Tai vaikai, patiriantys

smurtą namuose arba esantys prievartos liudininkai, nežinantys, kas yra socialiai tinkamas elgesys dėl teigiamo modelio stokos, neturintys tinkamo elgesio įgūdžių, turintys neadekvačias

---

⁴⁸Valickas V. Psichologinės asocialaus elgesio ištakos. Vilnius, 1997, P. 112.

⁴⁹ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2001 m. gegužės 10 d. įsakymas Nr. 194 „Dėl nepilnamečių reikalų policijos pareigūno tarnybinės veiklos instrukcijos patvirtinimo“. // Valstybės žinios. 2001, Nr. 41.

nuostatas ir įsivaizdavimus apie agresiją kaip teisėtą ir priimtina elgesio būdą ir pan.⁵⁰. Atliekant šių vaikų apklausą, net 159 vaikai nurodė, kad yra patyrę smurtą iš bendraamžių (žr. 4 priedą, 6 paveikslą).

Izoliuoti bei atstumti savo bendramokslų paaugliai pradeda ieškoti tokios aplinkos, kurioje jie galėtų pritapti ir kurioje galėtų susilaukti pritarimo, paskatinimo. Atstumtieji turi mažesnes socialinio pasirinkimo galimybes, jie dažnai patenka į tokių pat atstumtųjų bendriją, kaip ir jie patys. Nutrūkus pozityviems ryšiams su mokykla, atstumtieji paaugliai sudaro mažas grupes su savomis elgesio normomis, vertybių sistema ir interesais arba patenka jau į egzistuojančias grupes. Visa tai skatina asmenybės desocializaciją. Tokį procesą galima vadinti prisitaikymo procesu, kai tam tikri nepageidautini faktoriai (atstūmimas mokykloje) formuoja atitinkamus tarpasmenius santykius (bendravimą su to paties likimo draugais), kuris lemia tolesnę asmenybės raidą⁵¹.

Vaikas visuomenėje

Tai viešiausia, labiausiai matoma vaiko socializacijos institucija. Čia aiškiai atsiveria tai, ką vaikas gavo ir ko išmoko šeimoje ir mokykloje, kokie vaiko asmenybės pagrindai buvo suformuoti, kita vertus, čia mes akivaizdžiai fiksuojame, koks yra visuomenės požiūris į vaiką, jo teisių ir teisėtų interesų įgyvendinimą. Jau neginčijama, kad vaikas, kaip ir kiekvienas mūsų, yra lygiavertis visuomenės narys, turintis savas teises ir įsipareigojimus. Ir šioje socialinėje sferoje koncentruojasi dvejų rūšių vaiko teisės: globos ir saugumo – vaiko teisė būti apsaugotam nuo netinkamo elgesio, išnaudojimo, aplaidaus elgesio, teisė būti sveikam, teisė į individualybę ir jos išsaugojimą, asmeninį gyvenimą, tinkamą poilsį ir laisvalaikį ir kt. bei dalyvavimo teisės - vaikas turi teisę aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime, laisvai ir nevaržomai reikšti savo mintis, išsakyti poziciją priimant sprendimus šeimoje, vertinti dalykus, susijusius su valstybės gyvenimu, taip vertinti reiškinius, tiesiogiai liečiančius juos pačius⁵².

Taigi vaikas yra svarbus, turi būti išklausoma jo nuomonė, bet kaip yra realiame gyvenime?

Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 12 straipsnyje nurodyta, kad valstybės dalyvės garantuoja vaikui, sugebančiam suformuluoti savo pažiūras, teisę laisvai jas reikšti

visais su juo susijusiais klausimais. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos Specialiosios sesijos vaikų klausimais Deklaracijoje sakoma, kad vaikai ir paaugliai yra sumanūs piliečiai, galintys

---

⁵⁰ <http://vaikams.lrs.lt/informaciniai/ataskaita> (2003 05 19).

⁵¹ Kviesskienė G. Socializacijos pedagogika. Mokymo priemonė socialinės pedagogikos studentams. - Vilnius: VPU, 2000, P.323.

⁵² <http://vaikams.lrs.lt/informaciniai/ataskaita> (2004 05 19).

padėti kurti geresnę ateitį visiems ir mes privalome gerbti jų teisę išreikšti save ir dalyvauti visuose reikaluose, turinčiuose poveikio jiems pagal jų amžių ir brandą⁵³. Tačiau šiandien vaikų nuomonė, išskyrus epizodiškas ir daugiau reklaminio pobūdžio akcijas, vis tik nėra išklausa, menkai į ją atsižvelgiama šeimoje bei valstybėje. Taigi teisės aktuose garantuojama vaiko teisė reikšti savo nuomonę visais jį liečiančiais klausimais, kasdieniame gyvenime yra greitai ir lengvai pamirštama. Įsiklausyti į vaikų poziciją, jų supratimą, vieno ar kito reiškinių vertinimą nėra sukurta reikiamo mechanizmo ar sistemos. Labai svarbu, kad ši vaiko teisė būtų užtikrinta. Taip mes ugdysime vaiko savigarbą, gebėjimus išreikšti save, savo nuomonę, pozicijas, ugdysime vaiko, savo pačių pagarbą kito nuomonei.

Visuomenėje, o tai reiškia ir visoje mūsų valstybėje, visi vaikai, nepriklausomai nuo jų socialinės bei geografinės ar bet kokios kitos situacijos, turi turėti kiek įmanoma vienodas galimybes, nediskriminacines augimo, ugdymo ir dalyvavimo sąlygas.

Tačiau vertinant valstybės pastangas atstovauti ir ginti vaikus, vykdomas programas įvairiose vaiko ir šeimos gyvenimo srityse, skiriamas lėšas jų įgyvendinimui bei infrastruktūros tobulinimui, yra akivaizdus atotrūkis tarp didžiųjų miestų ir kitų Lietuvos regionų. Vaiko teisių apsaugos politikos įgyvendinimas yra orientuojamas į didžiuosius miestus ir jų problemas, pamirštant provincijoje gyvenančių vaikų lūkesčius. Tarkime, socialinių paslaugų tinklas, nevyriausybinų organizacijų pastangos orientuotos tik į didžiuosius miestus, o paslaugų infrastruktūra rajonuose beveik nepastebima ir neveikli, nors kaimo vaikai turi tokių pačių problemų kaip ir miesto vaikai. Blogai, bet tebegalioja principas „mąstyk globaliai, o veik lokaliai“.

Visuomenės informavimo priemonių įtaka

Kalbėdami apie prievartą prieš vaikus, negalime pamiršti spaudos įtakos mūsų visuomenėje. Žiniasklaida gali atlikti tiek gerus darbus, informuodama apie visuomenėje egzistuojančius, į jokiais moralės normas netelpančius reiškinius, tiek ir labai blogus, pateikdama informaciją apie prievartą prieš vaikus.

Daugelio tyrimų duomenys rodo, kad agresyvaus turinio filmų žiūrėjimas skatina vaikų agresyvumą, o nesmurtinės televizijos programos tokių pokyčių nesukelia. Iš visų

žiniasklaidos priemonių pirmiausia išskiriama televizija, nes ji pasižymi informacijos pateikimo formų įvairove, dinamika. Televizijos poveikis žmonėms domina daugelio sričių specialistus. Vis dažniau laisvalaikio praleidimo būdu vaikams ir suaugusiesiems tampa televizijos žiūrėjimas. Didžioji dalis visos televizijos poveikio individams teorijų nagrinėja poveikį vaikams ir paaugliams. Tai galima būtų paaiškinti tuo, kad vaikai, palyginti su suaugu-

---

⁵³ Tautų Vaiko teisių konvencija // Valstybės žinios. 1995. Nr. 60 – 1501.

siaisiais, yra įtaigesni televizijos laidoms, kadangi dar neturi stabilios vertybių sistemos, sunkiai atskiria demonstruojamą fantazijų pasaulį nuo realybės ir pan. Vaikai, kuriuos tėvai baudžia fizinėmis bausmėmis, kurie žiūri smurtinius filmus, žaidžia su agresyviais vaikais, naudos smurtą daug dažniau, negu vaikai, neturintys tokios patirties. Yra nustatyta, kad socializacijos proceso trūkumai veikia nevienodai: jie gali sąlygoti arba smurtinį vaiko elgesį, arba nesukelti agresijos. Siekiant nustatyti smurtinį televizijos programų poveikį asmenybės elgesiui, atlikti įvairūs tyrimai. Kaip rodo jų duomenys, agresyvaus turinio filmų žiūrėjimas (ypač pakartotinis) skatina vaikų agresyvumą, o nesmurtinės programos tokių pokyčių nesukelia. Galima teigti, jog kuo daugiau smurto demonstruojama televizijos laidose, tuo labiau vaikai, sprenddami tarpusavio konfliktus, yra linkę panaudoti smurtą kaip veiksmingą įvairių problemų sprendimo priemonę. Televizijos pateikiamas smurtas gali sumažinti vaiko jautrumą smurtui realiomis sąlygomis. Tai pasireiškia fiziologinių rodiklių pokyčiais, nejausmingumu, indiferentišku požiūriu į smurto auką, menkesniu jai padarytos žalos vertinimu ir sumažėjusia tikimybe, kad žmogus imsis kokių nors veiksmų smurto aukai apginti⁵⁴.

Būtent iš televizoriaus ekrano daugelis vaikų išmoksta agresyvaus elgesio modelių, daug laiko prie TV ekranų praleidžiančių vaikų psichika yra mažiau jautri aplinkinių skausmui, o žiūrint labai daug smurtinių filmų vaikai kartais net nebesuvokia gyvybės vertės⁵⁵.

Galima išskirti tokius smurtinių filmų neigiamus poveikio aspektus:

1. Kai žiūrėdami smurtinius filmus vaikai išmoksta naujos agresyvaus elgesio technikos ir ją panaudoja bendraudami tarpusavyje.

2. Kai vaikas identifikuoja su agresyviu filmo veikėju, tikėdamas, kad demonstruojamas smurtas yra realus, tokiu atveju didėja jo paties agresyvaus elgesio pasireiškimo tikimybė.

3. Vaikai, sprenddami tarpasmeninius konfliktus, linkę panaudoti agresiją ir vertinti ją kaip veiksmingą įvairių problemų sprendimo priemonę.

4. Demonstruojama prievarta gali sumažinti žmogaus jautrumą smurtui realiomis sąlygomis (tai pasireiškia fiziologinių rodiklių pokyčiais, nejausmingumu, menkesniu jai

padarytos žalos vertinimu ir sumažėjusia tikimybe, jog žmogus imsis kokių nors veiksmų smurto aukai apginti).

Tie smurtiniai veiksmai, kuriuos vaikas suvokia kaip visiškai netikrus, dažniausiai nesulaukia jo dėmesio, nėra vaikui įsimenami. Matytų agresyvaus elgesio scenarijų atgamini-

---

⁵⁴ Kviešienė G. Socializacijos pedagogika.- Vilnius, 2000 P. 123.

⁵⁵ – Pasaulis pagal „Pavojingą zoną“//Žurnalistų žinios. Tinklapiu adresas: http://www.lzs.lt/about.php?id=104&type=paper&page_menu=4 (2004-09-13).

mas vaizduotėje sustiprina jo įsiminimą ir padidina tikimybę, kad šie scenarijai vienokia ar kitokia forma bus panaudoti ateityje

Vaikai, kuriems prasčiau sekasi mokslas, paprastai praleidžia daugiau laiko žiūrėdami televizijos laidas, nei gerai besimokantys mokiniai. Atitinkamai blogai besimokantys vaikai turi daugiau galimybių stebėti agresyvaus elgesio modelius. O kadangi tokių vaikų galimybės sprendžiant įvairias problemas paprastai yra labiau ribotos, nei sėkmingai besimokančių mokinių, tai atsiliekančios vaikai dažniausiai panaudoja tuos smurtinius problemų sprendimo būdus, kuriuos jie mato televizijos laidose.

Smurtinės reakcijos gali įsitvirtinti ir ilgai išlikti jo elgesyje. Smurtinės televizijos programos padidina įtampą, bendrą aktyvumą, stimuliuoja su smurtu susijusias mintis, fantazijas. Manoma, kad žavėjimasis televizijos programose demonstruojamu smurtu yra susijęs su užslopintu archajišku agresyvumu, anksčiau išgyventomis traumomis bei keršto ir atpildo troškimu⁵⁶.

Kalbėdami apie smurtą prieš vaikus, negalime pamiršti ir spaudos įtakos visuomenei. Smurtas prieš vaikus - viena iš daugelio temų, kurios noriai keliamos į paviršių kaip sensacingos. Tačiau neretai žurnalistai nesuvokia ar nenori suvokti savo straipsnių galimų pasekmių. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 16 straipsnis įtvirtina, kad kiekvienas vaikas turi būti apsaugotas nuo savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį, šeimyninį gyvenimą, neteisėto kėsinosi į jo garbę ir reputaciją⁵⁷.

Tačiau galima išskirti ir teigiamus visuomenės informavimo priemonių aspektus:

1. Skatina prosocialaus elgesio interiorizaciją.
2. Altruistinius elgesio motyvus.
3. Aplinkinio pasaulio pažinimą bei vaiko intelektinę brandą.
4. Plečia akiratį, supažindina su kitomis sociokultūrinėmis tradicijomis.

Darbo autorė 2003-2004 m. atliko tyrimą, kurio tikslas buvo apžvelgti, kaip spaudoje pateikiama informacija apie smurtą patyrusius vaikus. Tyrimo metu peržiūrėti Kėdainiuose leidžiami laikraščiai : „Kėdainių garsas“, „Rinkos aikštė“, „Mugė“ ir savaitraštis „Ties riba“.

Straipsnių „skandalingumą“ nulemia tokie kriterijai.

1. Vaiko mirtis nuo smurto.
2. Seksualinis smurtas prieš vaikus.
3. Kai vaikas nužudo vaiką.

---

⁵⁶ Eron L. D. Perentóchild interaction, television violence and aggresion of children // American psychologist. - Vilnius, 1982. P. 27.

⁵⁷ Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija // Valstybės žinios. 1995. Nr. 60 – 1501.

4. Kai prieš vaiką fizinio ar seksualinio smurto imasi jo šeimos nariai.
5. Kai paaiškėja itin dideli tam tikro reiškinio mastai.

Operatyviniuose įvykių aprašymuose leidiniai dažniausiai nemini smurto priežasčių, nepateikia informacijos apie būdus, kuriais galima buvo jo išvengti. Straipsniuose taip pat nėra informacijos, kokia pagalba galėtų būti suteikiama panašiai nukentėjusiam vaikui. Neretai straipsnio autoriai, stengdamiesi pritraukti skaitytojus, sukelti jų susidomėjimą, antraštėse vartoja tokius žodžius: „žiaurus“, „kruvinas“, „sadistiškas“ ir pan. Straipsnio antraštės sudaro „skandalo“, „dramatizmo“ įspūdį.

Žurnalistai gerai žino Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 10-o straipsnio teiginį: „Informacija turi būti renkama etiškais ir teisėtais būdais“. To paties kodekso 13 straipsnis teigia: „Žurnalistas ir leidėjas privalo itin atsargiai vertinti informaciją, kurią jam suteikė streso, sukrėtimo, bejėgiškos būsenos paveiktas žmogus ar pirmą kartą bendraujantis su visuomenės informavimo priemonių atstovu“. Taigi visi žurnalistai žino, kaip reikėtų bendrauti su žmogumi. Skaitant pavienius straipsnius, kilo abejonių, ar tikrai tokių gražių etikos normų laikomasi spaudoje.

Dažniausiai (59 procentai) rajoninėje spaudoje aprašomas fizinis smurtas, rečiau (32 procentai) - seksualinis ir rečiausiai (9 procentai) - psichologinis smurtas(žr. 5 priedą, 7 paveikslą).

Kad visuomenė toleruoja fizinių bausmių taikymą auklėjant vaikus, patvirtina tas faktas, kad kartais vaiko sumušimas straipsnio autoriaus traktuojamas kaip nepriimtinas, bet gana natūralus reiškinys. Tuo tarpu vaiko mirtis nuo smurto aprašinėjama labai detalčiai, net su smulkmenomis.

Tris kartus buvo publikuojamos aukų nuotraukos pirmuose laikraščių puslapiuose. Jos naudojamos kaip pritraukiamoji priemonė. Tokio straipsnio su nuotraukomis išspausdinimas turi įtakos ne tik dabartiniam aukos gyvenimui, bet ir visos šeimos, vaiko likimui. Spauda, pateikdama publikacijas smurto prieš vaikus tema, ne vien informuoja apie įvykį, formuoja užuojautą aukai, neapykantą nusikaltėliui, bet ir provokuoja baimę ir nerimą. Visa tai verčia tėvus susirūpinti vaikų saugumu. Galima teigti, kad spauda pakankamai ryškiai

atspindi visuomenės nuomonę, labai stengiasi pritraukti skaitytoją, dažnai nesiskaitydama su priemonėmis. Aiškindama problemas bei jų sprendimo būdus, dažnai kelia prieštaringas idėjas, neieško reiškinio priežasčių ar ištakų.

IV. SMURTO PAPLITIMAS KĖDAINIUOSE

Jungtinių Tautų Vaiko teisių deklaracija įtvirtina: „Įstatymu ir kitokiomis priemonėmis vaikui turi būti garantuota ypatinga apsauga ir suteikiamos galimybės ir sąlygos sveikai ir normaliai vystytis fiziškai, protiškaiai, doroviškai, dvasiškai ir dalyvauti visuomenės gyvenime. Vaikas turi būti apsaugotas nuo visų netinkamo elgesio su juo, žiaurumo ir išnaudojimo formų“⁵⁸.

Sunku pasakyti, kiek Kėdainiuose yra vaikų, patyrusių prievartą ar smurtą. Dažnai oficiali statistika neatskleidžia realios situacijos. Šių dienų realybė skaudi, ypač kai tenka konstatuoti, kad vaikai patiria fizinį, psichologinį smurtą bei seksualinę prievartą. Smurtas stebimas šeimoje, mokymo, auklėjimo įstaigose, gatvėse, laisvalaikio leidimo vietose ir kt. Smurtautojo vaidmuo tenka ne tik suaugusiems (tėvams, pedagogams, auklėtojams ir pan.), bet neretai ir patiems vaikams. Šeimos nutyli panašius įvykius, bijodamos susigadinti reputaciją.

Policija ne visada turi galimybių apsaugoti vaikus nuo smurto jų namuose. Apie tokius atvejus dažniausiai sužinoma tik tada, kai įvykdytas nusikaltimas ir apie jį pranešama policijai. Visuomenėje stebima tendencija, kad smurtas prieš vaikus yra smerkiamas, tačiau kartais ši problema visai ignoruojama. Visuomenė dar nėra pakankamai aktyvi sprendžiant smurto prieš vaikus problemą, užtikrinant jų teises ir teisėtus interesus bei garantuojant elementarią jų gerovę asocialiose šeimose.

Tyrimas atliktas naudojant standartizuotos apklausos metodą. Apklausa daryta remiantis anketa, kuri susideda iš 23 klausimų, atitinkančių tikslus: emocinė, fizinė ir seksualinė prievarta (žr. 6 priedą). Apklausa vyko 2004 metų balandžio – gegužės mėnesiais. Buvo apklausta 345 moksleiviai. Taigi šioje darbo dalyje nagrinėsime tik vaikų apklausos duomenis.

1. Respondentų atranka. Moksleivių atranka – atsitiktinė klasterinė. Atsitiktinės atrankos pagrindai yra laikomos patikimesnėmis už tikslines, nes kiekvienas generalinės visumos narys, šiuo atveju kiekvienas moksleivis, turi galimybę pakliūti į imtį. Atsitiktinės atrankos taip pat leidžia apdorojant duomenis įvertinti jų patikimumą. Pasirinktas atrankos patikimumas – 95 procentai, paklaida – 0,05. Tokie rodikliai kiekybiniuose tyrimuose repre-

zentatyvumo požiūriu laikomi pakankamais. Kai generalinę visumą sudaro 2530 moksleiviai, atrankinės visumos dydis minėtų reikalavimų požiūriu sudaro – 345 respondentus (žr. 7 priedą, 8 lentelę). Apklausoje dalyvavo 7-18 metų Kėdainių miesto ir rajono moksleiviai: 189 mergaitės ir 156 berniukai (žr. 7 priedą, 8 paveikslą).

---

⁵⁸ Vaiko teisių konvencija. - Vilnius, 1996.

$$n = \frac{1}{\Delta^2 + \frac{1}{N}}$$

(Kur - n - atrankos dydis, Δ – paklaidos dydis (0,05), N – generalinės visumos dydis).

Anketomis norėjome sužinoti, kokią prievartą (emocinę, fizinę ar seksualinę) vaikai yra patyrę. Anketose dar prašėme vaikų patikslinti, kas tas žmogus buvo (visai nepažįstamas, pažįstamas, draugas, artimas žmogus). Taip pat į anketą įtraukėme ir klausimus apie smurto pasireiškimo priežastis bei žinomas smurto prevencijos priemones. Autorei tai pasirodė svarbu, kaip patys vaikai vertina, kodėl, jų nuomone, smurtas pasireiškia.

2. Interviu.

Interviu atlikta su mokyklų administracijos atstovais, sveikatos priežiūrų specialistais, vaiko teisių apsaugos specialistais, nepilnamečių reikalų specialistais. Pasirinktas vadinamasis pusiau struktūruoto tipo interviu, kuomet pirmiausia formuluojami platesnio pobūdžio klausimai, o po to jie yra plėtojami ir tikslinami. Šio metodo taikymas įgalino surinkti kokybinio pobūdžio informaciją, išryškinant prevencinės veiklos tobulinimo galimybes. Iš viso atlikta 15 interviu su mokyklų administracijos atstovais, 5 su sveikatos priežiūrų specialistais, 3 su vaiko teisių apsaugos specialistėmis, 4 su policijos nepilnamečių reikalų specialistėmis.

Tyrimo rezultatų analizę reikėtų pradėti nuo psichologinės prievartos. Tai dažniausiai kasdieniame gyvenime pasitaikanti prievartos rūšis, kuriai mes paprastai net nesuteikiame prievartos statuso. Psichologinės prievartos respondentai mažiausiai patyrė vaikystėje iki 11 metų. 29 procentai respondentų nurodė, kad psichologinės prievartos visai nepatyrė, 37 procentai - labai retai. Dažnai ir nuolatos su psichologine prievarta susidūrė 6 procentai respondentų.

Daugiausiai psichologinės prievartos patiriama paauglystėje nuo 11 iki 18 metų. Dažnai psichologinę prievartą šioje amžiaus grupėje patyrė 39 procentai respondentų, kartais – 48 procentai, labai retai - 27 procentai. Su psichologine prievarta nesusidūrė tik 8 procentai apklaustųjų.

Respondentai nurodė, kad psichologinę prievartą jie dažniausiai patyrė iš tėvo, patėvio, brolio, bendraamžio, taip pat „kitų asmenų“, kurių respondentų paminėta skalė yra plati, pradedant visais šeimos nariais, baigiant kaimynais, mokytojais, policijos pareigūnais ir kita. Tyrime naudota psichologinės prievartos skalė ir dažniausiai pasitaikantys jos atvejai: 63 procentai respondentų psichologinę prievartą patyrė iš tėvo, 61 procentas iš patėvio, 58 procentai iš bendraamžių. Daugiausia apklaustųjų teigė, kad tėvas kontroliavęs jų laisvę - 51 procentas, vadino įžeidžiančiais žodžiais - 34 procentai, draudė bendrauti su draugais - 26 procentai, ignoravo jų jausmus - 18 procentų. Nors tėvo funkcija yra auklėti ir kontroliuoti savo atžalas, tačiau daugiau kaip pusė apklaustųjų tai supranta kaip tam tikrą psichologinę prievartą prieš juos (žr. 8 priedą, 9 lentelę).

Reikia išskirti psichologinio smurto pasireiškimą iš patėvio. Net 56 procentai apklaustųjų nurodė, kad kontroliavo jų laisvę, 31 procentas - draudė bendrauti su draugais, 26 procentai - grasino primušti.

Konfliktai tarp brolių ir seserų vaikystėje ir paauglystėje yra įprastas reiškinys. Tačiau šiuose santykiuose taip pat galima išžvelgti psichologinę prievartą. Tačiau dar labiau išryškėja bendraamžių psichologinė prievarta: 62 procentai respondentų nurodė, kad juos bendraamžiai vadino įžeidžiančiais žodžiais, 39 procentai - grasino primušti, sužaloti.

Dažniausia reakcija į psichologinę prievartą yra užsidarymas savyje arba paguodos ieškojimas tarp draugų, šeimos narių ar giminių, arba skriaudėjo ignoravimas, ginčai arba konfliktai su juo.

Vaiko giminaičiai bei kiti jo aplinkos žmonės turėtų peržengti tradicinį „nesikišimo į šeimos reikalus“ požiūrį ir atkreipti savo bei atitinkamų visuomenės institucijų dėmesį į sunkumų patiriančią šeimą.

Fizinio smurto sąvoka apima gana platų veiksmų diapazoną – nuo stumdymo iki nužudymo. Daugiausia fizinės prievartos atvejų respondentai patyrė vaikystėje ir paauglystėje. Iki 11 metų 53 procentai apklaustųjų pasižymėjo susidūrę su fizine prievarta. Atsakymai rodo, kad fizinę prievartą vaikai dažniausiai patiria nuo 11-18 metų. Net 80 procentų vaikų yra patyrę fizinę prievartą. Atsakymai rodo, kad fizinę prievartą dažniausiai patiria iš tėvų, patėvių, draugų, bendramokslių (žr. 8 priedą, 10 lentelę). 48 procentai respondentų nurodė, kad jie patyrė fizinį smurtą iš tėvo, 42 procentai vaikų pažymėjo, kad

tėvas juos mušė koku nors daiktu, 18 procentai - mušė per veidą, 19 procentų - stumdė, 9 procentai - tampė už plaukų.

Tiek Lietuvoje, tiek ir Kėdainiuose fizinių bausmių taikymas vaikų auklėjimui yra norma. Todėl visus šiuos fizinės prievartos atvejus galima aiškinti kaip tėvišką auklėjimą. Tačiau kyla klausimas, kur yra riba? Ar išgėrusio tėvo ar patėvio „pamokymus“, kurie baigiasi kūno sužalojimu, galima vadinti auklėjimu? Reikia pažymėti, kad net 8 vaikus patėvis spardė, 6 smaugė.

Dažnai buvo minimas ir bendramokslų smurtas. Vaikiški pasistumdymai paauglystėje yra normalus reiškinys. Tačiau kyla klausimas, ką dar galime laikyti „pokštais“, o kas jau peržengia juokų ribas. Išanalizavus baudžiamąsias bylas galima teigti, kad prievarta ir smurtas dažniausiai kyla be priežasties arba kai skriaudėjas bando išlieti savo pyktį. Į klausimą „paaiškinkite, kodėl jus skriaudė“, 59 proc. vaikų atsakė – be jokios priežasties, 38 proc. nurodė, kad skriaudėjas buvo girtas, 14 proc. vaikų fizinės prievartos priežastimi laiko tai, kad per vėlai grįžo į namus, pasakė netiesą, 18 proc. - netęsėjo pažado, neįvykdė užduoties.

Teisėsaugos institucijoms apie vaikų sužalojimus, kurie gali būti susiję su nusi-kaltimu, praneša sveikatos priežiūros įstaigų darbuotojai⁵⁹.

Per 2003 m. Kėdainiuose iškelta 38 baudžiamosios bylos dėl fizinės prievartos prieš vaikus. Pagal LR BK 129 str. 2 d. 1p. (Tas, kas nužudė mažametį) iškelta 1 baudžiamoji byla, pagal LR BK 135 str. (Sunkus sveikatos sutrikdymas), iškeltos 4 baudžiamosios bylos, LR BK 138 str. (Nesunkus sveikatos sutrikdymas), iškelta 15 baudžiamųjų bylų, pagal BK 140 str. (Fizinio skausmo sukėlimas) iškelta 18 baudžiamųjų bylų (žr. 9 priedą, 11 paveikslą). Išanalizavus baudžiamąsias bylas pastebėta, kad beveik pusė vaikų patyrė bendraamžių smurtą.

Dažniausiai naudojamas fizinis smurtas prieš vaikus – mušimas koku nors daiktu. Iš 38 atvejų, net 9 kartus buvo naudojamas diržas. Tačiau vyresni šeimos nariai netgi drįsta spardyti vaikus – tai patyrė net 8 vaikai. Net 23 vaikai buvo mušami suduodant smūgius rankomis (žr. 9 priedą, 11 lentelę)⁶⁰.

Tačiau iš 38 baudžiamųjų bylų, iškeltų dėl kūno sužalojimų, net 12-os nukentėjusiųjų vaikų tėvai tyrimo metu pareiškė, kad padaryta skriauda pernelyg menka ir neverta dėmesio.

Apibendrinant fizinės prievartos pasekmes, galima išskirti psichologinę traumą ir greitai praeinantį kūno sužalojimą. 59 procentai vaikų teigė, kad patyrė emocinį sukrėtimą, 26 procentai - smūgių sudavimą, 25 procentai - lengvą kūno sužalojimą, kurie greitai praėjo.

Vaikai neretai tampa įvairių neteisėtų reikalavimų ir vagysčių aukomis (žr. 10 priedą, 12 paveikslą). Didžiausią tokio smurto dalį padaro kiti vaikai. Pabrėžtinos vaikų tarpusavio santykių problemos ir žiaurus elgesys su kitais vaikais. Dalyvaudami muštynėse jie neretai naudoja peilius, beisbolo lazdas, pagalius, kt. Apie 20 proc. visų nukentėjusių nuo

---

⁵⁹ Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministro ir Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro įsakymas „Dėl informacijos apie asmenis su kūno sužalojimais, kurie gali būti susiję su nusikaltimu, teikimo“ 2002 m. sausio 28d. Nr.55/42/16. Tinklapiu adresas :[http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=159476&Condition2\(2004-09-12\)](http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=159476&Condition2(2004-09-12)).

⁶⁰ Kėdainių rajono policijos komisariato baudžiamosios bylos(2003 m.).

smurto vaikų dėl įvairių sužeidimų ir kūno sužalojimų buvo gydomi ligoninėje.

Per 2003 m. Kėdainiuose nustatyti 24 nukentėjusieji nuo vagysčių nepilnamečiai. Didžioji dauguma pranešimų gauta apie mobilaus ryšio telefonų vagystes. Užregistruota 4 nusikalstamos veikos dėl pinigų bei turto prievartavimo. Nukentėjusieji dėl fizinės bei psichologinės prievartos smurtautojams atidavė pinigus, dviračius, aparatūrą, juvelyrinius dirbinius. Galima teigti, jog didžioji dalis padarytų nusikaltimų vienaip ar kitaip susiję su vienokia ar kitokia prievarta nukentėjusiojo vaiko atžvilgiu. Kad ir plėšimas, kuris visada lydimas psichinės ar fizinės prievartos. Pabrėžtina ir tai, kad pateiktas vaikų sąrašas nepateikia realaus vaikų viktimizacinių procesų masto Kėdainiuose, tai tik ledkalnio viršūnė. Taip pat menka ikiteisminio tyrimo bei teismų praktika rodo, kad šios kategorijos viktiminiai įvykiai itin sunkiai identifikuojami, o nustačius vaiko teisių pažeidimus, neskubama inicijuoti baudžiamojo persekiojimo.

Tyrimo metu vaikai atsakė, kad patį fizinės prievartos faktą linkę papasakoti, tačiau policijai apie tai nelikę pranešti (žr. 11 priedą, 13 paveikslą).

Trečioji ir sudėtingiausia smurto prieš vaikus rūšis yra seksualinė prievarta. Negalima seksualinės prievartos sutapatinti tik su išprievartavimais. Išžaginimų socialinės charakteristikos esminis bruožas yra tas, kad šiuos nusikaltimus tradiciškai daro dažniausiai nepilnamečiai. Jie sudaro apie 20 procentų visų išaiškintų nusikaltimų⁶¹.

Nagrinėjant seksualinės prievartos detales pastebėta, kad 5 atvejais vaikai buvo seksualiai išnaudojami šeimoje, kitais atvejais smurtautojai yra vaikams gerai pažįstami žmonės: patėvis, motinos sugyventinis, senelis, dėdė, vyresnis brolis ir pan. Ir tik 1 atveju auka nepažinojo skriaudėjo. Dauguma mergaičių (9) susidūrė su vienu prievartautoju, 3 nepilnametės buvo išžagintos dviejų prievartautojų. Dažniausiai minima vieta, kurioje vyko prievartos aktai, yra butai (8), taip pat prievartos atvejai vyko gamtoje (3) ir laiptinėje (1) (žr. 11 priedą, 12 lentelę).

Visuomenėje paplitęs požiūris, kad seksualiai išnaudojamos yra tik bręstančios paauglės, kurios savo apsirengimu ir elgesiu „išprovokuoja“ užpuoliką. Taip nėra. Vaikai seksualinę prievartą patiria ir ankstyvoje vaikystėje ar net kūdikystėje (žr. 12 priedą, 13 lentelę). Tiesiog vaikai dažniausiai paauglystėje ieško pagalbos, nes suvokia, kad daugiau neištvers prievartos. Paaugę jie įgyja daugiau galių ką nors padaryti ir pakeisti. Neretai apie prievartą galime

sužinoti tik tada, kai paauglės seksualinio išnaudojimo istorija patenka į laikraščius. Realiai tai būna prievartos pabaiga. Dažnai vaikai jau anksčiau būna savo elgesiu pranešę aplinkiniams, kad su jais vyksta.

Vyriausybė pritarė Baudžiamąjo proceso kodekso pataisoms, kurių tikslas - įteisinti

---

⁶¹ Kėdainių rajono policijos komisariato Pranešimų apie nusikalstamas veikas registracijos žurnalas. 2003.

naują kardomąją priemonę baudžiamajame procese, pagal kurią įtariamasis arba kaltinamasis smurtinio nusikaltimo padarymu asmuo teismo galės būti įpareigojamas gyventi atskirai nuo nukentėjusiojo.

Ši priemonė turėtų būti ypač efektyvi tais atvejais, kai nukentėjęs asmuo dėl asmeninių, socialinių ar kitokių priežasčių yra priklausomas nuo įtariamojo ir yra priverstas su juo gyventi, o įtariamasis tuo naudodamasis smurtauja, kitaip terorizuoja nukentėjusįjį, tačiau kardomąją priemonę - suėmimą įtariamajam skirti nėra pagrindo. Šiuo atveju bus svarbiau užtikrinti nukentėjusio asmens, taip pat ir vaiko interesus, todėl gyvenamąją patalpą baudžiamąjo proceso metu turėtų palikti ne nukentėjęs asmuo, o įtariamasis. Neretai tokioje situacijoje su nukentėjusiais asmenimis yra ar kartu su jais gyvena nepilnamečiai vaikai, todėl privalo būti atsižvelgiama ir į teisėtų vaiko interesų prioriteto principą. Nukentėjusiųjų laikino apgyvendinimo galimybių analizė rodo, kad laikinosios gyvenamosios vietos suteikimas nukentėjusiems, dažniausiai būna motina ir vaikai, sukelia daugiau problemų, negu smurtautojo atveju. Kėdainiuose kol kas nėra nė vienos valstybinės įstaigos, kuri galėtų priglauti nukentėjusius. Tuo tarpu nakvynės namų, kuriuose galėtų prisiglausti smurtautojas, yra. Tačiau svarbiausia tai, kad, jeigu būna iškeldinami nukentėjusieji, jie nukenčia dar kartą (ir psichologiškai, ir ekonomiškai), ypač vaikai. Kalbant apie smurtautojo teisių apribojimą bendrauti su vaikais bei dalyvauti jų auklėjime, aukščiausiu prioritetu turi būti laikomas vaiko saugumas.

Smurto problema nėra sprendžiama vien įstatymo priėmimu ar bausmių griežtinimu. Prievartinė nusikalstamumo prevencija yra santykinai nedidelė nusikalstamumo prevencijos apskritai dalis⁶².

Policijos pagalba neretai būna ribota. Analizuojant policijos reagavimo į smurto atvejus, nustatyta, kad tiek viešosios, tiek kriminalinės policijos pareigūnai neturi pakankamai profesinio pasirengimo, sprendžiant konfliktines situacijas šeimose, ypač „karštomis pėdomis“, numatant ir siūlant pagalbos būdus smurto aukoms.

Pagalba turėtų būti teikiama ne tik vaikams, patyrusiems smurtą ir prievartą, bet ir smurto bei prievartos kaltininkams - nebesusitvarkantiems su pareigomis tėvams ir motinoms, pilniems pykčio ir pagiežos paaugliams bei jaunuoliams, turintiems alkoholio ar narkotikų

problemų. Reikėtų organizuoti įvairias programas, skirtas padidintos rizikos tėvų grupėms – skurdžiai gyvenantiems, nepilnametėms, vienišoms motinoms. Tokiems tėvams privalu aiškinti vaiko vystymąsi, poreikius, pojūčius, mokyti ir skatinti užmegzti glaudesnius ryšius su

---

⁶² Babachinaitė G. Teorinės nusikalstamumo prevencijos problemos //Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2003.T.42 (34) P. 103.

artimaisiais bei draugais, valstybinių įstaigų atstovais. Tyrimai rodo, kad tokios programos yra pakankamai veiksmingos. Joks atskiras specialistas ar institucija negali tinkamai išspręsti smurto problemų. Baigiamoje darbo dalyje pabandydysime apžvelgti esamą paslaugų sistemą bei pasiūlydysime naujas, taip reikalingas smurto prevencijos priemones.

Išanalizuotas vaikų, patyrusių fizinį ir seksualinį smurtą, paplitimas Kėdainiuose pagal lytį, amžių, gyvenamąją vietą, smurto pobūdį. Ištirti 458 smurto atvejai, pasitaikę 1994–2004 metais. Fizinis ir seksualinis smurtas prieš vaikus sparčiai didėja nuo 1998 metų. 1994–1995 metais seksualinio smurto prieš vaikus buvo registruota mažiau, palyginti su 2000 – 2004 metais. Fizinis ir seksualinis smurtas prieš mergaites nuo 1994 iki 2001 metų nedidėjo (vidutiniškai buvo 4 procentais mažesnis negu 1993 metais). Nuo smurto nukentėjusiųjų skaičius ženkliai didėjo: 2001 metais mieste 3,5 karto viršijo 1994 metų lygį, kaime – 2,5 karto. Būtina toliau įvairiapusiškai tirti smurtą prieš vaikus ir drauge numatyti prevencijos priemones. Apie kurias ir pakalbėsime kitoje darbo dalyje.

VI. SMURTO IR PRIEVARTOS PREVENCIJA KĖDAINIUOSE

Lietuvoje smurto prevencijos terminas dažniausiai minimas nagrinėjant vaikų teisių problemas, jų socialinio bei kultūrinio ugdymo sąlygas, socializacijos ir adaptacijos visuomenėje galimybes. Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų Rytų Europos šalių, vyrauja teisinis požiūris į smurto prieš vaikus prevenciją, t. y. šiuo metu galiojančios normos orientuotos vien į baudimą ir formalų baudžiamąjį procesą. Todėl valstybės smurto prieš vaikus politikoje akcentuojama įstatymų bazės plėtimas ir bausmių smurtautojams griežtinimas. Daugelio Europos šalių vyriausybių veiksmai padarė įtaką tam, kad 1995 metais Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo Vaiko teisių konvenciją⁶³. Tuo Lietuva juridiškai įsipareigojo užtikrinti Konvencijoje išvardytas vaiko teises, įskaitant ir jo teises būti apsaugotam nuo visų formų fizinio ir psichologinio (emocinio) smurto.

Smurtą, kaip ir bet kokią elgesį ar bet kurią ligą, lemia daugybė priežasčių, t.y. jis yra įvairių biologinių, psichologinių bei socialinių veiksnių sąveikos rezultatas⁶⁴.

Būtų galima teigti, kad mes mokame išaiškinti problemas, sugebame suprasti jų svarbą, reikšmę, pasakyti, kas įvyks, jeigu problema nebus išspręsta. Tačiau nusikaltimų prevencija neapsiriboja tik priemonių pasirinkimu. Reikia organizuoti jų vykdymą bei užtikrinti jų efektyvumą. Tai turi būti kompleksinė veikla⁶⁵. Šiuolaikinei nusikalstamumo prevencijos problemos sprendimo versijai, vyraujančiai visuomenėje, būdingas požiūris, kad nusikalstamumo prevencija yra pirmiausia teisėsaugos institucijų pareiga. Taip pat manoma, kad tik teisėsaugos institucijų veiksmingas ir tinkamai organizuotas darbas iš esmės užtikrina nusikalstamumo prevencijos sėkmę šalyje⁶⁶.

Nusikalstamumo prevencija grindžiama teisėtumo, pagrįstumo ir operatyvumo principais, trumpalaikių ir ilgalaikių tikslų derinimo, taktinių ir strateginių tikslų derinimo būdu. Trumpalaikės priemonės negali būti rezultatyvios, reikalinga nuosekli socialinė ir individo lygmens prevencinė veikla siekiant strateginių nusikalstamumo paplitimo mažinimo

---

⁶³ Šeimos ir vaikai Lietuvoje. Vilnius, 1996. P. 77.

⁶⁴ Gilligan. Smurto prevencija. Vilnius, 2002. P. 20.

⁶⁵ Prakapas R., Norkevičius A., Mickevičius D. ir kt. Bendrojo bazinio mokymo bei specializuotos tobulinimosi programos prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą. Vilnius, 2001 P. 159.

⁶⁶ Babachinaitė G. Teorinės nusikalstamumo prevencijos problemos //Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2003.T.42 (34) P. 105.

tikslų⁶⁷.

Vaikų padėtis tiek Lietuvoje, tiek ir Kėdainiuose, yra glaudžiai susijusi su socialinės politikos ir socialinės apsaugos sferomis. Smurto ar prievartos pasekmės juntamos tiek suaugusiajam, tiek vaikui – tik labai skirtingai. Jei suaugusysis dažnai atsiperka kaltės jausmu, vaikui prievartos poveikis sukelia neabejotinai intensyvesnes, ilgalaikes ir asmenybę ardančias pasekmes. Prievartą vaikystėje patyrę žmonės, ypač prievartauti pačių artimiausių žmonių, vėliau dažniausiai turi bendravimo problemų, sunkiai pasitiki kitais žmonėmis, lieka nepatenkintas jų meilės ir artumo poreikis. Tokie žmonės jaučiasi menkaverčiai, jų vertybių sistema labai iškreipta, jie patys neretai taip pat naudoja prievartą kaip komunikacijos būdą. Tokiems žmonėms kur kas dažniau kyla problemų dėl impulsų kontrolės, todėl jų gyvenimas visuomenėje ir jos priimtų normų laikymasis yra pakrikę. Dažniausiai jie girtauja, gyvena asocialiai, bet kokiomis priemonėmis bando užmegzti asmeninius ryšius, kurių nemoka išsaugoti. Prievartą patyrusiems asmenims neretai jau vaikystėje kyla konfliktų su įstatymais, o represinių priemonių taikymas tokiam elgesiui modifikuoti duoda atvirkščią rezultatą - prievarta suvokiama kaip vienintelis žmonių santykių reguliavimo būdas.

Kiekvienas vaikas gali patirti traumą ar išgyventi krizę, ir nuo to, kokią pagalbą mes, suaugusieji, jiems suteiksime, priklausys, ar greitai ir sėkmingai vaikas krizę įveiks. Vieniems patirtą traumą užgydys laikas, kitus jos persekios visą likusį gyvenimą, palikdamos nusivylimą suaugusiųjų pasauliu ir menką tikėjimą, kad gyvenimas gali būti, įdomus ir pilnavertis.

Norėdami efektyviai padėti skriaudą patyrusiems vaikams ir nepakartoti juos traumuojančio patyrimo, turime suvokti patirtos traumos padarinius, svarbu pažinti prievartos ir smurto požymius. Kuo daugiau mes žinosime apie galimą vaikų, patyrusių traumas ir prievartą, elgesį, kuo daugiau suprasime jų savijautą, kasdien bandant įveikti sunkumus, tuo geriau mes galėsime jiems padėti, mažiau kaltinsime juos, sistemą ar save.

Šiuo metu Lietuvoje vykdomos kelios nusikalstamumo prevencijos programos, netiesiogiai skirtos ir ankstyvajai nepilnamečių smurtinio nusikalstamumo prevencijai. 1997 m. kovo 6 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 197 pritarta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos parengtai **Vaikų ir paauglių nusikalstamumo**

prevencijos nacionalinei programai. Viena svarbiausių nuostatų, kuria yra grindžiama ši programa, yra šalinti ir neutralizuoti neigiamą socialinės aplinkos įtaką, įvairaus lygmens kriminogeninius procesus ir reiškinius, sąlygojančius vaiko asmenybės deformaciją ir jo nusi-

---

⁶⁷ Babachinaitė G. Teorinės nusikalstamumo prevencijos problemos //Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2003.T.42 (34) P. 105.

kalstamą elgesį. Programoje šalia nacionalinio lygmens numatytos apskričių ir savivaldybių lygmens priemonės. Joje pabrėžiama, kad svarbiausiais vaikų teisių apsaugos ir jų nusikalstamumo prevencijos problemų sprendėjais turi būti savivaldybė ir institucijos, įsitraukiant bendruomenei ir nevyriausybinėms organizacijoms. Programa inicijuoja šias ankstyvosios nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos kryptis: vaikų ugdymo problemų sprendimą, vaikų teisių apsaugos ir jų teisės pažeidimų prevencijos sistemos sukūrimą vaikų ugdymo institucijose ir neformalioje vaikų gyvenamojoje aplinkoje, šios sistemos veiksmingumo laidavimą, specialistų, vykdančių vaikų teisių apsaugą, rengimo ir kvalifikacijos kėlimo sistemos sukūrimą, informacinio-analitinio, mokslinio ir metodinio aprūpinimo sistemos sukūrimą, teisinio vaikų ir jų šeimų švietimo sistemos sukūrimą, vaikų teisių apsaugos ir jų nusikalstamumo prevencijos programos įgyvendinimo materialinio-finansinio aprūpinimo laidavimą ir t. t. Šia programa siekiama iš esmės pagerinti vaikų teisių bei interesų apsaugą ir sumažinti nusikalstamumo lygį, taip pat sukurti veiksmingą vaikų teisių apsaugos ir jų nusikalstamumo prevencijos sistemą, kuri reguliuotų (šalintų, ribotų, mažintų) neigiamą socialinės aplinkos įtaką, įvairaus lygio kriminogeninius procesus ir reiškinius, sąlygojančius vaiko teisių pažeidimų ir vaikų padaromų teisės pažeidimų situacijas bei vaiko asmenybės deformacijos apraiškas.

Kaip minėta, viena iš smurtaujančio nepilnamečio asmenybės formavimąsi sąlygojančių aplinkybių yra nepalanki situacija mokykloje. Šios nepalankios aplinkybės prevencijai aktuali Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos parengta **Socialinių pedagogų etatų steigimo švietimo įstaigose 2001-2005 metų programa**, kuriai Lietuvos Respublikos Vyriausybė pritarė 2001 m. balandžio 24 d. nutarimu Nr. 47145. Šios programos paskirtis – aktyvinti socialinį ir prevencinį darbą mokyklose, steigti socialinių pedagogų etatus švietimo įstaigose, organizuoti darbą su rizikos grupės vaikais, tėvais, įstaigomis, užtikrinančiomis vaikų teises, saugumą, socialines garantijas, psichologinių poreikių tenkinimą, sudaryti visiems moksleiviams ir vyresniam jaunimui geresnes socialines ir edukacines ugdymosi sąlygas. Manytina, kad socialinių pedagogų etatų įsteigimas švietimo įstaigose turės teigiamos įtakos ankstyvajai nepilnamečių smurtinio nusikalstamumo prevencijai. Pas-tangos, nukreiptos ankstyvajai šios nusikalstamumo rūšies prevencijai mokyklose, yra žings-

nis teisinga linkme, siekiant sumažinti smurtinio nepilnamečių elgesio apraiškų skaičių, taigi šios programos nuostatomis yra pritarinama ir jų įgyvendinimas yra skatintinas.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2001 m. balandžio 25 d. įsakymu Nr. 699 buvo sudaryta darbo grupė parengti **Kompleksinę smurto mokyklose prevencijos ir kontrolės programą**.

Ši programa akcentuoja smurto mokyklose, kuris yra viena iš smurtaujančio nepilnamečio asmenybės formavimąsi sąlygojančių aplinkybių, prevenciją. Be to, mokyklose pasitaikantys smurto atvejai gali atitikti nepilnamečių smurtinių nusikalstamų veikų požymius. Todėl ši programa yra ypatingai aktuali nepilnamečių smurtinio nusikalstamumo (ne tik ankstyvajai) prevencijai. Pagrindinis šios programos tikslas – sukurti saugią ir sveiką aplinką vaikams ir įgyvendinti smurto mokyklose prevencijos ir kontrolės švietimo įstaigose sistemą, garantuojančią saugias ugdymosi, mokymosi ir darbo bei laisvalaikio praleidimo sąlygas vaikams, pedagogams, vietos bendruomenei. Šia programa siekiama įvertinti smurto paplitimo mokyklose mastą, riziką bei atskleisti rizikos grupes, sukurti veiksmingą vaikų patiriamo smurto ir prievartos mokymo įstaigose prevencijos priemonių sistemą, mažinti neigiamus socialinius reiškinius, sąlygojančius smurto prieš vaikus atsiradimą, vaiko asmenybės deformacijos apraiškas, taip pat nustatyti pagrindines švietimo įstaigose vaikų patiriamo smurto priežastis ir sąlygas, numatyti jų šalinimo būdus bei parinkti tinkamiausias priemones minėtiems tikslams pasiekti. Manytina, kad šią programą būtina patvirtinti Vyriausybės nutarimu ir skirti reikalingą jai įgyvendinti finansavimą. Siekiant, kad joje numatytos priemonės prisidėtų prie ankstyvosios nepilnamečių smurtinio nusikalstamumo prevencijos, reikalingas bendradarbiavimas tarp įvairių programą įgyvendinančių institucijų bei jų veiklos, pagrįstos programoje numatytais situacijos tyrimais, koordinavimas.

Prevenciją suprantame kaip priemones, kuriomis siekiama užkirsti kelią socialinės rizikos veiksniams⁶⁸. Pirmasis požiūris į prevencinių priemonių projekto kūrimą gali būti pavadintas „Nuo individo prie visuomenės“. Šis projektų kūrimo ir realizavimo būdas orientuotas į atskirą užsakovą. Kartais toks požiūris vadinamas individualiuoju⁶⁹.

Nusikaltimų prevencija, atsižvelgiant į konkrečius poreikius, gali būti klasifikuojama į daugelį rūšių skirtingais pagrindais.

Pagal tai, į ką nukreipta (objektą):

1) **bendroji** – nukreipta į nusikalstamumą, skatinančių veiksnių šalinimą ar neutralizavimą;

2) **individualioji** – nukreipta tiesiogiai į konkretų asmenį ar asmenų grupę, siekiant juos paveikti taip, kad nedarytų nusikaltimų.

Visus tokius asmenis galima suskirstyti į dvi teisiškai reikšmingas grupes:

---

⁶⁸ Kvieskienė G. Socializacija ir vaiko gerovė. - Vilnius: VPU, 2000, P. 170 -171.

⁶⁹ Sakalauskas G., Gečėnienė S., Ruževskis B. Vaikų ir jaunimo neužimtumo ir nusikaltimų prevencija. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centas. Vilnius, 2000, P.

1. Jau padariusius nusikaltimus, teisės pažeidimus, ar kitokiais savo veiksmais įgijusius oficialiai patvirtintą teisiškai reikšmingą statusą (nuteisti asm.).

2. Tik potencialiai linkusius į teisės pažeidimų, nusikaltimų darymą, bet neįgijusių oficialaus statuso.

Individualios nusikaltimų prevencijos priemonės:

1) **įtikinimo** (įstatymų, numatytų bausmių aiškinimas; veikų pavojingumo, žalingumo atskleidimas; nusikalstamų veikų nenaudingumo pačiam nusikaltimo subjektui aiškinimas, ...);

2) **prievartos** - taikomos, kai yra nustatyti teisės pažeidimai (administracinės nuobaudos, nepilnamečių išsiuntimas į mokymo-auklėjimo įstaigą, įpareigojimas neišvykti iš nurodytos vietos, ...);

3) **pagalbos** (minimalių darbo ir buities sąlygų sutvarkymas, moralinė-psichologinė pagalba, neigiamos nuomonės apie save sugriovimas, teigiamo elgesio skatinimas, neigiamos mikroaplinkos pakeitimas ir kt.).

Pagal veikimo subjektą nusikaltimų prevencija yra:

1) **bendra** – kai veikiantis subjektas vykdo nusikaltimų prevenciją, bet tai nėra jo tiesioginė paskirtis, o tik viena iš daugelio jo atliekamų socialinių funkcijų;

2) **speciali** – kai prevenciją vykdomas subjektas yra sukurtas, atsiradęs specialiai prevencijos tikslu⁷⁰.

Prevencija gali būti vykdoma trimis lygiais: pirminė, antrinė ir tretinė.

Pirminė prevencija – paslaugos, nukreiptos į bendrą populiaciją, siekiant sustabdyti bet kokius smurto ir prievartos atvejus. A.Čepas ir V.Pavilonis ankstyvą nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją laikė įvairių valstybinių institucijų ir visuomeninių organizacijų veiklą, kuria siekiama iš anksto užkirsti kelią nepilnamečių nusikaltimams ir kitiems teisės pažeidimams, kol jų psichikoje dar nėra susiformavęs vidinis pasiruošimas daryti nusikaltimus. Tai visuma priemonių, padedančių atskleisti ir pašalinti objektyvias sąlygas, kuriomis gali neteisingai formotis paauglio asmenybė, ir sulaikančių nuo teisės pažeidimų paauglius, gyvenančius nepalankiomis sąlygomis, arba tuos, kurių elgesyje jau pastebimi pirmieji netinkami požymiai. Taigi bet kokios rūšies nusikalstamumo prevencijos, taip pat ir smurtinio nusikalstamumo prevencijos, sėkmei esminė yra ankstyvoji prevencija. Ankstyvosios nusikal-

tamumo prevencijos priemonės dažniausiai nėra tiesiogiai susijusios su teise (ypatingai su baudžiamąja). Jos dažniausiai yra pedagoginio, psichologinio, kartais medicininio pobūdžio.

---

⁷⁰ Kiškis A. Paskaitų medžiaga. <http://www.ltu.lt/~akiskis/paskaitos/kriminologijos-paskaitos.html> (2004 11 08).

Tačiau suprantama, kad visos nusikalstamumo prevencijos priemonės turi būti tinkamai ir pakankamai aiškiai teisiškai reglamentuotos, kad nebūtų nusižengta nusikalstamumo prevencijos teisėtumo principui ⁷¹.

Ankstyvosios prevencijos etapas - tai pirminė prevencija (plataus profilio visų krypčių vaikų socializacijos programos, kurios įtraukia vaikus ir didina vaikų socialinės integracijos galimybes).

Ankstyvoji (pirminė) prevencija, t. y. ugdymo ir kitų socialinių institucijų, nevyriausybinių organizacijų bei privačių asmenų pastangos, siekiant vaikų ir jaunuolių pozityvios socializacijos bei pilietinės brandos ⁷².

Nereikia pamiršti, kad vykdant prievartos ir smurto prevenciją, kaip ir nusikaltimų ir teisės pažeidimų prevenciją apskritai, labai svarbu, kad jos formos būtų efektyvios. Taikomų prevencijos formų efektyvumas didėja, kai:

1. Kai yra dirbama su jaunesnio amžiaus vaikais. Efektyviausia pradėti dirbti su ikimokyklinio arba pradinių klasių moksleiviais.
2. Kai prevencijos formos yra taikomos nuolat.
3. Kai yra naudojama keletas skirtingo pobūdžio prevencinių formų.
4. Kai vaikai gali aktyviai dalyvauti (diskutuoti, reikšti savo nuomonę) taikomos formos metu.
5. Kai su vaikais yra dirbama mažose grupėse. Grupės, didesnės kaip 12 dalyvių, yra mažiau efektyvios. Paskaitoms geriausia nekviesti daugiau nei 100 vaikų. Vėliau darosi sudėtingesnis grupės valdymas. Mažėja efektyvumas.
6. Kai į prevencijos priemonės organizavimą bus įtraukti ir kiti mokyklos ar kitos ugdymo institucijos vaikai.

Antrinė prevencija - paslaugos, nukreiptos į didelės rizikos grupę, siekiant užkirsti kelią tolimesniam problemos plitimui.

Antrinė pagalbos prevencija taikoma tam tikroms „rizikos“ grupėms (t. y. asmenims, kurie suvokiami kaip potencialūs smurtautojai arba galimos aukos), padidintos „rizikos“ vietoms arba situacijoms. Jos tikslas yra paveikti rizikos grupę taip, kad jos nariai neištrauktų į smurtavimą prieš vaikus arba (jei kalbama apie potencialių aukų grupę) netaptų smurto aukomis. Prevencijos priemonės ne tik numato įvairius būdus, tarp jų ir įstatymus, užkertan-

čius kelią smurtui prieš vaikus, bet ir potencialios aukos apsaugos priemonių kompleksą.

---

⁷¹ Jatkevičius A. Nepilnamečių smurtinio nusikalstamumo prevencija. Daktaro disertacija Socialiniai mokslai, teisė (01 s) Vilnius, 2003. P. 105.

⁷² Kvieskienė G. Socializacija ir vaiko gerovė. - Vilnius: VPU, 2000, P. 169.

Pagalbos prevencijos etapas (intervencija) arba antrinė prevencija - tai specializuotos programos ir strategijos, individualizuoti scenarijai, padedantys rizikos grupės vaikams. Ypatingas dėmesys skiriamas tiems, kurie patiria fizinę ar seksualinę prievartą, kurių gyvybei ar sveikatai gresia pavojus, arba vaikams, turintiems tam tikrų raidos ar elgesio sutrikimų. Šios programos vaikams paprastai taikomos specializuotose ugdymo institucijose arba specializuotose socialinėse institucijose. Pagalbos prevencijos programos taikomos vaikams, kurie dėl šeimos pobūdžio, patirtos aplinkos įtakos ar kitų priežasčių gali būti laikomi rizikos grupei priklausančiais vaikais. Šios programos dažniausiai skirtos vaikams, turintiems elgesio, raidos, socializacijos, kitų sutrikimų, gyvenantiems nesaugioje socialinėje aplinkoje. Ugdymo institucijose (jei nėra galimybių pasinaudoti specializuotų institucijų pagalba), tokiems vaikams būtina organizuoti intensyvias socializacijos, papildomojo ugdymo ir psichologines programas, skatinti jų bendravimą ir bendradarbiavimą su pozityviosios socializacijos vaikais ir jaunuoliais (programos: „Vaikai vaikams“, „Vyresnysis brolis“, „Vyresnioji sesuo“ ir kt.). Sudaryti individualias intensyvaus socialinio ugdymo programas kartu su socialiniais pedagogais, psichologais ir kitais profesionalais. Siekti, kad rizikos grupei priklausantys vaikai reguliariai bendrautų su socialiniu pedagogu (darbuotoju), psichologu (papildomojo ugdymo ir programinės lėšos, socialinio ugdymo ir kt. užsiėmimai).

Tretinė prevencija – paslaugos, kurios yra skirtos žinomiems smurtautojams arba aukoms, siekiant išvengti naujų incidentų.

Tretinė prevencija taikoma asmenims, kurie jau yra nors kartą naudoję smurtą prieš vaikus arba tapę smurto aukomis. Pagrindinis jos tikslas yra įtikinti, kad tas pats asmuo nesiimtų smurto pakartotinai arba vėl netaptų smurto auka. Tam paprastai naudojamos įvairios baudžiamosios teisės procedūros, kurios, kaip manoma, kartą patirtos, atgraso nuo noro pakartotinai smurtauti, taip pat įvairios gydymo, rehabilitacijos programos smurto aukoms bei smurtautojams arba tam tikrų teisių apribojimo ar atėmimo procedūros⁷³.

Tai specialios programos arba strategijos, kurios padeda, patyrusį prievartą vaiką gražinti į normalią socialinę aplinką, padėti atgauti prarastus socialinius gebėjimus. Šį etapą galima suskirstyti į:

1. Krizės išaiškinimas. Šeimos narys, pedagogas, klasės draugas, sužinojęs apie faktą, praneša šeimai, jeigu nepakanka, atsakingoms ugdymo, socialinėms, gydymo instituci-

joms. Kartu su personalu sudaromas skubių veiksmų planas. Vaikui būtina teikti intensyvias konsultacijas, komunikacinę ir psichologinę pagalbą, tai daryti pirmiausia turėtų gerai vaiką pažįstantys šeimos nariai, pedagogai, kuriais vaikas pasitiki. Surinkus visą reikalingą informa-

---

⁷³ Kvieskienė G. Socializacija ir vaiko gerovė. - Vilnius: VPU, 2000, P. 169-172.

ciją vaikas nukreipiamas į specializuotą ugdymo, socialinę ar gydymo instituciją arba jam sudaroma individuali programa, kuriai pritaria pats vaikas ir jo tėvai ar globėjai.

2. Trumpa terapinė reabilitacija (iki 10 dienų) medicinos, vaiko raidos, psichologinės raidos, krizės intervencijos centruose (vaiko raidos centras, globos institucija, turinti tam pasirengusių specialistų - psichologų ir socialinių pedagogų ar darbuotojų) ar stacionario-izoliatoriaus patalpose.

3. Ilgai trunkanti terapija profesionaliuose psichologijos centruose ar gydymo įstaigose (6 - 12 mėnesių arba dveji ir daugiau metų, kai reikalinga ilgalaikė intervencija).

Tačiau ankstyvosios nepilnamečių smurto prevencijos organizavimas dar nėra pakankamai nuoseklus ir sistemiškas. Šių programų vykdytojų interesai ir tikslai labiau orientuoti į planuotų priemonių vykdymą nei į nuolatinę veiklą. Tikslinių programų įgyvendinimas baigiasi nustatytu jose terminu ir finansavimu, nors ankstyvosios nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos organizavimo poreikis yra nuolatinis. Be to, nusikalstamumo prevencijos programos yra pernelyg centralizuotos, per mažai orientuotos į regioninį ir lokalinį lygius, jas dažniausiai vykdo valstybės institucijos. Ankstyvosios nepilnamečių smurto prevencijos organizavimas apskrityse ir savivaldybėse nėra pasiekęs reikiamo lygio.

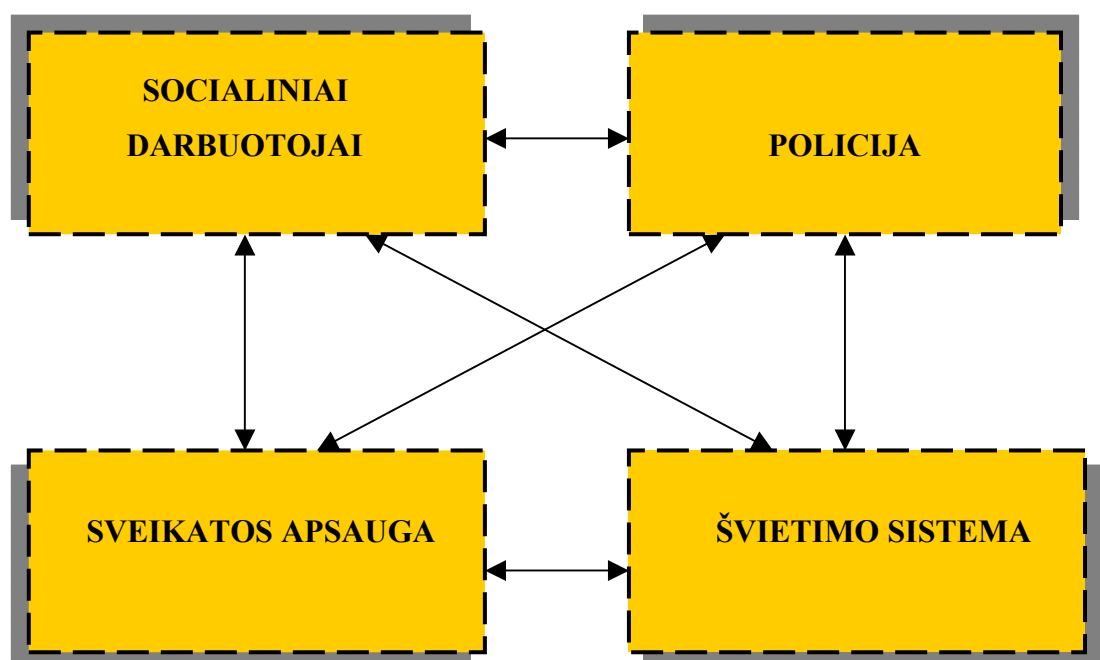
Šioje srityje apskričių ir savivaldos institucijos bei nevyriausybinės organizacijos turi aktyviai bendradarbiauti, nors šiuo metu toks bendradarbiavimas, įgyvendinant ankstyvosios nepilnamečių smurtinio nusikalstamumo prevencijos priemones, yra minimalus. Į ankstyvosios nepilnamečių smurtinio nusikalstamumo prevencijos veiklą savivaldos teritorijoje turi būti įtraukta visa bendruomenė: su savivaldos institucijomis ir policija turi aktyviai bendradarbiauti socialiniai darbuotojai, dirbantys su įvairių rizikos grupių nepilnamečiais, pedagogai, sveikatos apsaugos ir kultūros įstaigų darbuotojai, taip pat eiliniai gyventojai. Ypatingas dėmesys turi būti skiriamas šeimai ir mokyklai, nepilnamečių bendrajam, papildomajam (popamokiniam) ir profesiniam ugdymui, vaikų laisvalaikiui, įdarbinimui, "gatvės vaikams", nepilnamečių (taip pat jų tėvų, mokytojų, kitų specialistų) teisiniam švietimui, taip pat mokymui apie svaigiųjų medžiagų vartojimo padarinius, žiniasklaidos įtaką, neformalias nepilnamečių grupuotes, seksualinę ir kitokią prievartą, psichologinei ir psichiatrinei pagalbai vaikams ir jų tėvams ir pan.

Norint užtikrinti sėkmingą bendradarbiavimą, reikėtų aiškiai nubrėžti kiekvienos institucijos atsakomybės ribas ir žinoti, kokį vaidmenį atlieka tam tikra tarnyba sistemoje. Kitų vaidmens žinojimas ir pagarba yra svarbiausias dalykas, lemiantis bendradarbiavimo efektyvumą. Nesant pagarbos, nepažįstant vienas kito, neįmanoma dirbti efektyviai, net ir turint puikiausius įstatymus. Norėtume pateikti modelį, kaip veiklos galėtų būti pasiskirsčiusios pagal atskiras tarnybas.

Svarbiausias vaidmuo, užtikrinant vaikų gerovę, turi atitekti vietinei valdžiai – savivaldybei, seniūnijoms. Tai yra bendra vietinės valdžios, bendradarbiaujančios su kitomis viešosiomis įstaigomis, bendruomenės institucijomis, nevyriausybinėmis organizacijomis atsakomybė.

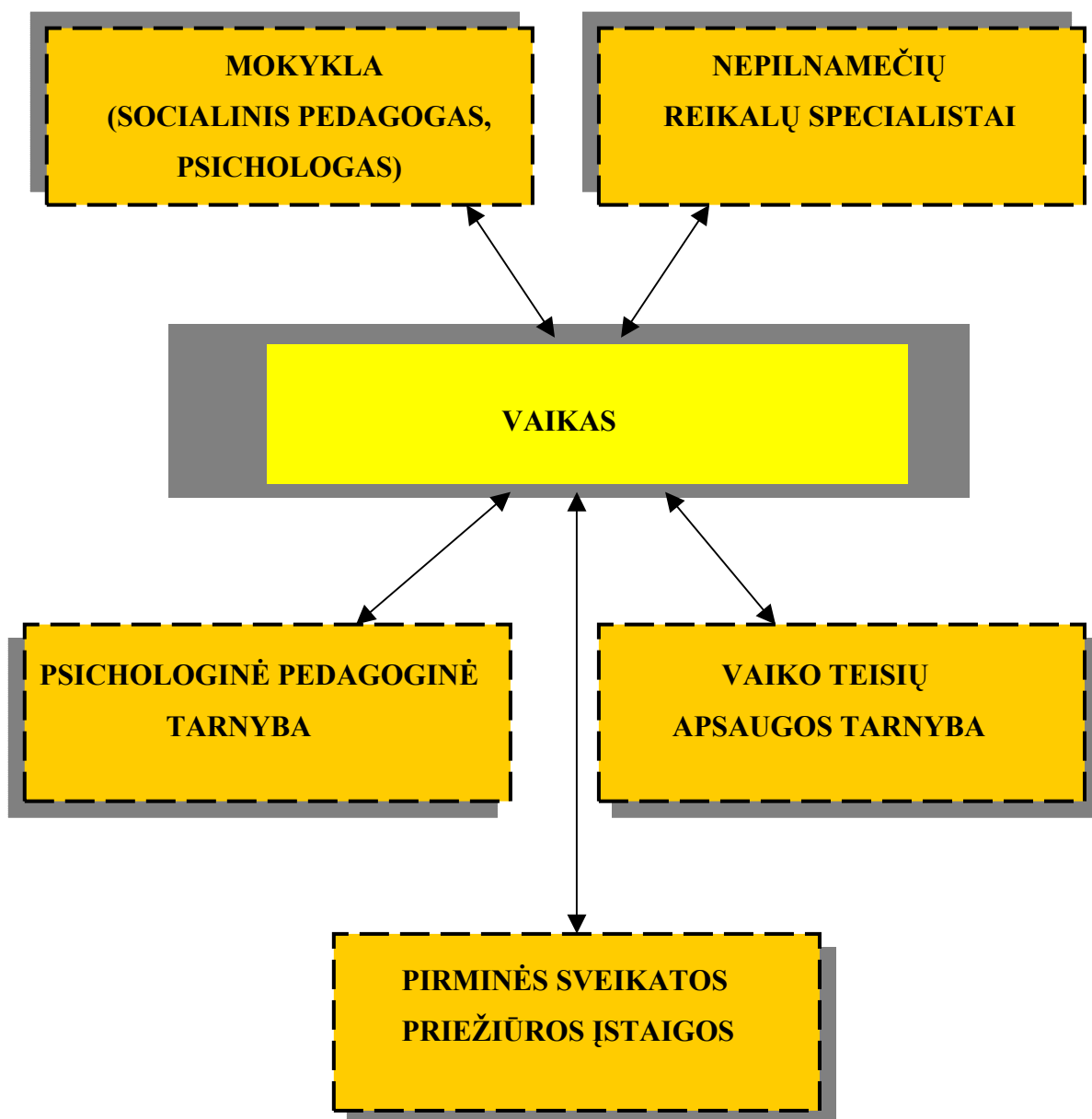
Į bendradarbiavimo komandą turėtų įeiti visų pagrindinių tarnybų, dirbančių su vaikais, atstovai.

I MODELIS

II MODELIS

Šiuo metu nesunkiai galima sukurti bendradarbiavimo tinklą seniūnijose. Komandą galėtų sudaryti nepilnamečių reikalų specialistai, socialiniai darbuotojai, vaiko teisių apsaugos tarnybos atstovai, psichologai. Tai turi būti multidisciplinuoti susitikimai, organizuojami, kad būtų aptarti konkretūs atvejai. Reikia pabrėžti, kad labai svarbu, jog kiekvienas komandos

narys turėtų labai aiškiai žinoti savo kompetencijos ribas. Šiuo metu nepilnamečių reikalų specialistai daug dirba ir gali nemažai pagelbėti, tačiau trūksta mechanizmo, kaip vaikas turėtų būti perduotas iš vienos tarnybos į kitą. Be to, ryškėja, kad nemažai problemų atsiranda dėl šeimų atsakomybės nebuvimo ar per mažos atsakomybės. Smurto atvejus šeima neretai slepia ir nieks iš šalies negali įsikišti tol, kol vaikas nepatenka į ligoninę.

Šiame darbe kalbėjome, kaip viskas turėtų būti, kaip yra iš tiesų, o dabar pabandydysime išsiaiškinti, ką mes visi galėtume padaryti, kad situacija, susijusi su mūsų nagrinėjamais klausimais, imtų keistis į gerąją pusę.

Kaip gerą tarpžinybinio bendradarbiavimo pavyzdį galėčiau paminėti Tarpžinybinę komandą vaikų krizėms spręsti, kurią nuo 2003 metų sausio mėnesio sukūrė Kėdainių rajono policijos komisariatas, įgyvendinant Nacionalinę programą prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą. Šią programą koordinuoja Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Komandoje yra įvairių žinybų specialistų. Analizuodami sudėtingiausius atvejus, jie bando rasti optimaliausius sprendimo būdus kaip padėti vaikui, patyrusiam fizinį, psichologinį ar seksualinį smurtą (intervencija, postvencija). Komandoje yra Vaiko teisių apsaugos tarnybos, policijos, Saugaus vaiko centro, Vaikų krizių tarnybos, Psichologinė - pedagoginė tarnyba.

Kuriant šį projektą Kėdainiuose buvo susidurta su rimta specialistų problema. Viešojoje įstaigoje - Kėdainių pirminės sveikatos priežiūros centre dirba tik du psichologai: 0,25 ir 1,25 etato. Psichologų paslaugas, kaip sudėtinę psichikos sveikatos priežiūros dalį, finansuoja Ligoninių kasos (Privalomojo draudimo fondo lėšomis). 40 000 gyventojų numatytas ir finansuojamas vienas psichologo etatas. Pagal Kėdainių rajono gyventojų skaičių daugiau psichologo etatų turėti Pirminės sveikatos priežiūros centre negalima, kadangi nėra papildomo finansavimo. Neretai susiduriama su rimta psichologo ir psichiatro pagalba atliekant ikiteisminį tyrimą bei teismo nagrinėjimo metu. Šią problemą ne kartą kėlė Kėdainių rajono apylinkės teismas ir prokuratūra. Taigi radome tinkamą problemos sprendimo kelią. Šis projektas suteikė galimybę pasinaudoti Kauno Saugaus vaiko centro specialistų pagalba.

Saugaus vaiko centro pagrindinis tikslas yra vaikų prievartos ir kitų vaikų krizių prevencija bei intervencija suteikiant savalaikę kvalifikuotą pagalbą, mokant specialistus, šviečiant vaikus, tėvus ir visuomenę. Jame teikiamos nemokamos psichologo, psichiatro, socialinio darbuotojo ir teisininko konsultacijos vaikams, patyrusiems prievartą, ir jų šeimoms nariams; psichologai grupėmis moko tėvus ir kitus suaugusius, norinčius geriau sutarti su vaikais, kaip spręsti konfliktus ir vaiko elgesio problemas; vyksta individualios konsultacijos vaikams ir suaugusiems, seminarai pedagogams, socialiniams darbuotojams, psichologams ir kitiems specialistams, dirbantiems su vaikais.

Komandoje nagrinėjami sudėtingi prievartos prieš vaikus atvejai, užtikrinama skubi, visapusiška, koordinuota ir efektyvi tarpžinybinė pagalba vaikams, nukentėjusiems nuo smurto, bei jų šeimoms. Tęstiniai komandos tikslai – analizuoti vaikų, išgyvenusių krizę, poreikius ir efektyvios pagalbos jiems galimybes; remiantis komandos darbo patirtimi teikti pasiūlymus įvairioms valstybės ir savivaldybės institucijoms bei organizacijoms vaikų teisių užtikrinimo srityje; sudaryti pagalbos smurtą patyrusiam vaikui modelį; šviesti visuomenę vaikų gerovės klausimais.

Institucijų, dirbančių prevencinį darbą, nuomonė

Autorė, teigdama pasiūlymus, vadovaujasi interviu duomenimis. Įvertinti esamą padėtį, susijusią su vaikų patiriama prievarta, prašėme institucijų, dirbančių vaikų teisių užtikrinimo srityje, atstovų pasisakyti šiuo klausimu. Daugiausiai institucijų atstovų pasisakė už dabartinės sistemos tobulinimą. Interviu metu siekėme išsiaiškinti, kokius pasiūlymus priimtinausiais laiko suinteresuotų institucijų ir organizacijų atstovai: ar jie mano, kad vykdoma prevencija pakankami gera ir nereikia keisti, o gal tik patobulinti; ar jie pritaria naujos, užsienio šalių, praktikos taikymui Lietuvoje (jei taip, tai kokios valstybės (-ių); ar jie mano, kad dabar vykdoma prevencija yra pakankamai gera, tik reikia ją šiek tiek patobulinti. Bandėme gauti iš apklaustųjų konkrečius pasiūlymus.

Buvo apklausti atsakingų institucijų, dirbančių vaiko teisių užtikrinimo srityje, atstovai, kaip prievartos problemą mato ir kokių reikia imtis priemonių sumažinti vaikų prievartos paplitimą. Taip pat norėjome išsiaiškinti, kaip vertina viena kitos darbą bei vaidmenį siekiant mažinti smurto reiškinius Kėdainiuose.

Kadangi į šį klausimą daugiausiai atsakiusiųjų pasirinko trečiąjį variantą, tai galime daryti išvadą, kad, jų manymu, dabartinė teikiama pagalba yra nepatenkinama. Reikia ją tobulinti, gerinant tarpžinybinį bendradarbiavimą, taip pat galima būtų bandyti taikyti užsienio šalių praktiką (buvo paminėtos tokios valstybės kaip Danija ir Švedija) Kėdainiuose vykdomi bendri tarptautiniai projektai su Šiaurės šalimis. Taip pat buvo atkreiptas dėmesys ir į mokymo įstaigų veiklos tobulinimą – jų manymu, „turėtų būti užtikrinta galimybė vaikams gauti reikiamą socialinio darbuotojo ar psichologo pagalbą“.

Vaiko teisių apsaugos tarnybos specialistėms buvo užduotas klausimas: „Kokios, jų nuomone, pagrindinės bendradarbiavimo su kitomis institucijomis problemos?“. Atsakymus galima suskirstyti į dvi grupes (žr. 12 priedą, 14 paveikslą):

1. Koordinacijos tarp institucijų ir vaiko, patyrusio smurtą bei prievartą, apsaugos sistemos nebuvimas.
2. Materialinių ir žmogiškųjų vertybių stoka.

Švietimo įstaigų atstovų pasiūlymai smurto prevencijos srityje (žr. priedas Nr. 13, 15 paveikslas).

Dauguma *švietimo įstaigų* atstovų teigia, kad būtina tobulinti dabartinę sistemą:

1. Įvesti privalomą teisės pagrindų mokymą.
2. Kurti daugiau socialinių darbuotojų etatų.
3. Sprendžiant vaikų prievartos problemas labiausiai trūksta žinių:
a) juridinių, b) psichologinių.

Policijos nepilnamečių reikalų specialistų pasiūlymai smurto prevencijos srityje
(žr. 13 priedą, 16 paveikslą).

Ši institucija, kaip ir kitos, dalyvavusios apklausoje, mano, kad daugiausia dėmesio šiuo metu turi būti skiriama dabartinės sistemos tobulinimui. Iš siūlymų buvo minimi tokie:

1. *Nepilnamečių reikalų policijos pareigūno tarnybinės veiklos instrukcijoje siūlytina numatyti nepilnamečių reikalų policijos pareigūnų bendradarbiavimo su mokyklos, Vaiko teisių apsaugos tarnybos, švietimo ir socialinio aprūpinimo skyrių specialistais, taip pat vietos bendruomenės atstovais ankstyvosios ne-pilnamečių smurtinio nusikalstamumo prevencijos srityje formas.*

2. *Norint užtikrinti sėkmingą bendradarbiavimą, reikėtų aiškiai nubrėžti kiekvienos institucijos atsakomybės ribas ir žinoti, kokį vaidmenį atlieka tam tikra tarnyba sistemoje.*

3. *Taikyti Šiaurės šalių patirtį.*

Kėdainių rajono policijos komisariato Prevencijos poskyrio pareigūnai vykdo Šiaurės Šalių Ministrų tarybos finansuotą projektą „Savojo kelio beieškant“, kurio viena iš veiklų – pažintis su Šiaurės šalių vykdoma ankstyvąja nusikalstamumo prevencija. Visame pasaulyje garsi Danijos nusikalstamumo prevencijos tarybos iniciuota ir vykdoma ankstyvosios nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos schema, sutrumpintai vadinama SSP (angl. – School – Social Services – Police, t. y. mokykla – socialinės tarnybos – policija). Jos pagrindinė idėja – kiekvienoje bendruomenėje (savivaldybėje) vykstantis intensyvus ir nuolatinis mokyklos, socialinių tarnybų ir policijos bendradarbiavimas, sprendžiant įvairiausias su ankstyvąja nepilnamečių nusikalstamumo prevencija susijusias problemas.

Kitų vaidmens žinojimas ir pagarba yra svarbiausias dalykas, lemiantis bendradarbiavimo efektyvumą. Nesant pagarbos, nepažįstant vienas kito, neįmanoma dirbti efektyviai, net ir turint puikiausius įstatymus. Norėčiau pažymėti, kaip veiklos galėtų būti paskirstytos pagal atskiras tarnybas.

Svarbiausias vaidmuo užtikrinant vaikų gerovę turi atitekti vietinei valdžiai – savivaldybei, seniūnijoms. Tai yra bendra vietinės valdžios, bendradarbiaujančios su kitomis viešosiomis įstaigomis, bendruomenės institucijomis, nevyriausybinėmis organizacijomis, atsakomybė.

Vietinė valdžia, teikdama socialines paslaugas, turi atitinkamas pareigas vaikams, kurias reglamentuoja Vaiko teisių apsaugos konvencija. Pagrindinė jų pareiga - ginti ir rūpintis stokojančių vaikų gerove, - suteikti paslaugas, kurios atitinka vaiko poreikius. Tai turi būti atliekama bendradarbiaujant su tėvais. Į paslaugas galėtų įeiti dieninė jaunesnių vaikų priežiūra, popamokinė mokyklinio amžiaus vaikų priežiūra, konsultavimas, poilsio organizavimas, šeimos centrai arba praktinė pagalba namuose. Labai retai socialinė tarnyba yra vienintelė, kuri galėtų ir turėtų susisiekti su stokojančiais vaikais bei jų šeimomis, todėl bendradarbiavimas su kitomis tarnybomis yra būtinas norint paremti tokius vaikus bei jų šeimas.

Vaikas, kuriam gresia smurtas, neabejotinai bus stokojantis vaikas. Socialinės tarnybos yra atsakingos už vaiko teisių apsaugą, tėvų mokymą, kaip apsaugoti vaiką bei užtikrinti jų saugumą. Dažniausiai vaikai saugomi nuo smurto dirbant su tėvais, šeimos nariais bei kitais svarbiais suaugusiais vaiko gyvenime tam, kad vaikas būtų saugus, kad būtų užtikrintas jo vystymasis šeimoje. Kuomet vaikui gresia tęstinis pavojus, socialinės tarnybos yra atsakingos už tarpžinybinio plano vaiko saugumui užtikrinti koordinavimą. Galima teigti, kad socialinės tarnybos atlieka pagrindinį ryšinininko vaidmenį tarp vaiko, kurio gerovė jiems rūpi ir kitų suinteresuotų bei pagelbėti galinčių asmenų ir institucijų. Su jais tiesiogiai gali susisiekti tėvai ar šeimos nariai, beieškantys pagalbos, susirūpinę draugai ar kaimynai arba profesionalai, o taip pat kiti įstatymų reglamentuotų ar savanoriškų įstaigų atstovai.

Švietimo įstaigos

Mokyklos taip pat yra atsakingos už vaikus ir jų atstovai turi ir privalo dalyvauti prievartos ir apleistumo prevencijos darbe. Prevencinio darbo vykdymą detalizuoja Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakymas, kuriame nurodyta, kad mokytojai privalo: „suteikti vaikui reikiamą pagalbą pastebėjus, kad jo atžvilgiu yra taikomas smurtas, prievarta, seksualinio ar kitokio pobūdžio išnaudojimas, apie tai informuoti mokyklos vadovą, socialinį pedagogą bei Vaikų teisių apsaugos tarnybą; pastebėjus ar nustatčius atvejus, kai vaikui padaryti sužalojimai yra smurtinio pobūdžio, apie tai informuoti mokyklos vadovą, socialinį pedagogą bei Vaikų teisių apsaugos tarnybą; imtis priemonių, kad laiku būtų suteikta pagalba moksleiviui, kurio atžvilgiu buvo taikytas smurtas, prievarta, seksualinio ar kitokio pobūdžio išnaudojimas, ir apie tai informuoti suinteresuotas institucijas⁷⁴. Mokyklų vaidmuo kaskart vis didėja vykdant smurto prevenciją ir 2004 m. rugsėjo 17 d. išleistas kitas Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „*Dėl teisės pažeidimų, mokyklos nelankymo, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo, ŽIV/AIDS, smurto ir nusikalstamumo prevencijos*“, kuris aiškiai apibrėžia mokytojo atsakomybę vaikų smurto, prievartos ar išnaudojimo atvejais bei nurodo suinteresuotų institucijų aktyvų bendradarbiavimą.

Nors smurtas ir prievarta yra dažnas reiškinys, priemonių, būdų, kaip jį spręsti Lietuvoje nepakanka. Susidaro įspūdis, kad smurtas yra kasdienis neišvengiamas reiškinys. Užsienio šalių patirtis rodo, kad su prievarta galima kovoti atitinkamai mokant mokinius, atkreipiant mokytojų ir tėvų dėmesį bei formuojant neabejingumą tokiai vaikų ir paauglių tar-

---

⁷⁴ Švietimo ir mokslo ministro 2002 m. lapkričio 29 d. įsakymas Nr. 1949 „Dėl kai kurių švietimo ir mokslo ministro įsakymų papildymo“// Valstybės žinios.2002. Nr.116 –5224, Nr.119.

pusavio agresijai. Siekiant efektyviai mažinti smurto paplitimą ir jo pasekmes, svarbu taikyti specialiai priekabiavimo reiškiniui skirtas intervencijos programas, kurios turėtų būti taikomos kiekvienoje mokykloje ir nukreiptos ne tik į smurtą patiriančius ar priekabiaujančius vaikus, bet į visus mokyklos bendruomenės narius bei visuomenę apskritai. Užsienio šalyse taikomos intervencijos programos rodo, kad efektyvi mokykloje taikoma smurto intervencijos programa turi būti vykdoma trejopai – visos mokyklos, atskiros klasės ir individualiame. Taigi į kovos su priekabiavimu strategijos įgyvendinimą turi būti įtraukti visi mokyklos bendruomenės nariai – mokyklos vadovai, mokytojai, moksleiviai ir jų tėvai.

Vienas svarbiausių dalykų, kuriant vieningą kovos su smurto reiškiniu strategiją – atitinkamos nuostatos smurto atžvilgiu formavimas ir įdiegimas. Mokyklos kontekste tai reiškia, kad „antismurto“ nuostata turi būti įdiegta į visos mokyklos tikslą ir diegiama visiems mokyklos bendruomenės nariams. Tuo tikslu galėtų būti naudojama šviečiamoji veikla – ir mokytojai, ir moksleiviai, ir moksleivių tėvai turėtų būti supažindinti su smurto problema, koks vaikų elgesys yra vadinamas smurtiniu, kokiomis formomis jis pasireiškia, kokias pasekmes sukelia smurtą patiriantiems ir priekabiaujančiams vaikams.

Mokykloje svarbu ne tik formuoti nuostatą, bet ir nuolat stebėti smurto pasireiškimo situaciją. Todėl svarbi yra ir tiriamoji veikla – kiekviena mokykla gali apklausti savo bendruomenės narius apie smurto paplitimą, jo formas, vietas, kuriose vyksta, ir panašiai. Remiantis apklausų duomenimis, kurti vieningą smurto intervencijos programą.

Tam tikros nuostatos smurto atžvilgiu formavimas turi vykti tiek visoje mokykloje, tiek atskirose klasėse – kiekvienas mokytojas turėtų būti atsakingas už saugios aplinkos savo klasėje, elgesio klasėje taisyklių kūrimą, moksleivių mokymą, kaip reaguoti, kuomet jie mato vykstantį smurtą bei prievartą. Smurto intervencijos programoje yra labai svarbus tų moksleivių, kurie aktyviai neįsitraukia į smurto reiškinį, vaidmuo. Mokant moksleivius pastebėti vykstantį smurtą, skatinant padėti smurtą patiriantiems vaikams ir neprisidėti prie smurtaujančio, galima įtakoti smurto atvejų dažnumą.

Kita svarbi smurto intervencijos programos dalis – pagalba smurtą patiriantiems ir smurtaujančiams vaikams. Tai yra vadinamasis individualus intervencijos lygmuo. Pagalba

reikalinga ir smurto aukoms, ir smurtaujantiems. Vaikai, patiriantys smurtą, dažniausiai jaučiasi bejėgiai kaip nors pakeisti situaciją, taigi jiems yra labai reikalinga aplinkinių žmonių – mokytojų, bendraamžių, tėvų – parama ir pagalba. Svarbu, kad smurtą patiriantys vaikai turėtų galimybę visuomet papasakoti apie patiriamą prievartą ir žinotų, kad bus stengiamasi kuo greičiau nutraukti smurto pasireiškimą. Parama ir pagalba smurtą patiriančiam vaikui turi apimti ne tik sąlygų būti išklausytam sudarymą, bet ir šio moksleivio integravimą į bendraamžių grupę, socialinių įgūdžių ugdymą (mokyti, kaip vaikas gali reaguoti smurto situacijoje, padėti pasitikėti savo jėgomis, skatinti kreiptis pagalbos ir pan.).

Į klausimą, „ar jums žinomos institucijos, organizacijos, kurios gina vaikus bei vykdo smurto prevenciją“, tik 98 vaikai, arba 28,4 procentų atsakė žinantys (žr. 14 priedą, 17 paveikslą). Beje, nevyriausybinių organizacijų pagalba yra vertinama prastai, respondentai nurodė tik „Viltis-Vikonda“ ir Jaunimo reikalų tarybą. Galbūt viena iš priežasčių yra ta, kad nevyriausybines organizacijas yra per mažai žinomos arba neteikia konkrečios pagalbos įvairių formų prievartos aukoms. Drįstame teigti, kad, kalbant apie policiją, respondentai labai palankiai reiškė nuomonę apie nepilnamečių reikalų specialistų teikiamą pagalbą. Jiems atiteko antra vieta.

Vaikais besirūpinančių organizacijų Lietuvoje yra apie 100, Kėdainiuose - 2. Jų dėka nuolat žadinamas visuomenės budrumas, kai ignoruojamos vaikų teisės ar kai joms kyla grėsmė, ruošiamos pagalbos vaikams programos. Nevyriausybines organizacijas (NO) taip pat informuoja visuomenę apie visas vaikų reikmes ir problemas, užsiima švietėjiška veikla. Tokiu būdu NO yra tartum jungiančioji grandis tarp valstybinių, socialinių institucijų, šeimos bei mokyklos ir, jeigu joms pavyksta koordinuoti veiksmus, tas bendradarbiavimas atneša naudos visai visuomenei, visų pirma- vaikams.

Stabdant prievartą prieš vaikus, Labdaros paramos fondas „Viltis-Vikonda“ stengiasi, kad apie savo bėdas prabiltų patys vaikai. Kėdainių mieste įkurtas „Dvasinės pagalbos jaunimui centras“ (DPJC). Atsižvelgiant į visuomenėje egzistuojančias problemas, buvo numatytas pagrindinis tikslas - teikti dvasinę, socialinę, psichologinę pagalbą jaunimui bei jų šeimoms, remiantis krikščioniškosios moralės principais. Centrai iškilė uždavinys- kaip atrasti ryšį su jaunimu, padėti spręsti jų problemas. Pastebėta, kad jaunimas labiausiai atsiskleidžia veikloje ir noriai ateina į centrą, kai kviečiami pagelbėti įvairiuose darbuose. 2003 -2004 metais buvo organizuota vasaros stovykla rizikos grupės vaikams. Šiam darbui buvo kviečiamas jaunimas, neturintis nei patirties, nei specialių teorinių žinių darbui su vaikais. Pagrindinis jų savanoriško darbo motyvas- noras pasidalinti savo gyvu tikėjimu ir meile su vaikais, kurie to stokoja. Dirbant su vaikais stovykloje buvo pastebėtas savanorių kūrybiškumas, meilė vaikui, sugebėjimas bendrauti.

Prie netradicinių vaikų globos institucijų priskiriami ir Krakių Šv. Mergelės Marijos globos namai, įkurti prieš 10 metų klebono Romualdo Ramašausko iniciatyva. Šiuo metu ten globojami 56 vaikai, kurie gyvena iš globojamų vaikų pašalpų ir labdaros. Tačiau, kaip pats klebonas sako: „Yra pasaulyje ir Lietuvoje gerų žmonių, kartais jų reikia ieškoti, o kartais jie patys tarsi iš dangaus nukrenta“. Tik 5 iš 56 vaikų yra visiškai našlaičiai, jie visi čia atkeliavo iš šeimų, turinčių daugybę problemų. Parapijos vaikų globos nameliuose vyksta įvairūs renginiai: per vaikus plėtojamas tėvų socializacijos procesas, siekiama išlaikyti ryšius su biologiniais tėvais, padėti šeimai vėl pradėti gyventi kartu. „Darau viską, sako klebonas, kad vaikams būtų gera“. Vaikai išleidžiami pas tėvus savaitgaliais, atostogų metu. Tėvai kviečiami į susirinkimus, šventes ir kt. renginius.

Kita Kėdainių rajono policijos komisariato vykdoma programa – Vaikų ir jaunimo centro programa. Tai nauja Lietuvos policijos iniciatyva (antrasis Lietuvoje policijos jaunimo centras), dirbant su rizikos grupės vaikais, smurto aukomis, jų šeimomis (žr. 15 priedą). Šios programos savanoriai dirba su paaugliais, kurie linkę į teisėtvarkos pažeidimus. J. Radvilo kolegijos savanoriai bendrauja bei organizuoja įvairius būrelius paaugliams, planuoja kartu su jais laisvalaikį, diskutuoja paaugliams aktualiomis temomis, bendrauja individualiai. Paaugliai palaipsniui pradeda pasitikėti savanoriais ir patiki savo paslaptis apie šeimą, pasidalina skaudžiais išgyvenimais.

Vaikams iš nepilnų šeimų skirta "Vyresniųjų draugų" programa. Ši programa padeda vaikams, gyvenantiems nepilnose šeimose ir turintiems bendravimo su bendraamžiais ar suaugusiais sunkumų, geriau jaustis, suteikia pozityvaus bendravimo patirties, ugdo atsparumą neigiamiems aplinkos poveikiams.

Lietuvoje, kaip ir kitose demokratinėse šalyse, šalia vyriausybinių socialinės apsaugos institucijų tinklo veikia nevyriausybinių organizacijų (NVO). NVO skiriamasis bruožas yra tas, kad socialinę pagalbą dažniausiai teikia savanoriai ⁷⁵.

Pasiremamos laisva piliečių iniciatyva, NVO kelia ir padeda spręsti opiausias socialines problemas, prisideda prie socialinės sistemos kūrimo, socialinės politikos formavimo bei smurto prieš vaikus prevencijos. NVO dažnai pasiekia tuos visuomenės sluoksnius, kuriems socialinės pagalbos labiausiai reikia: neįgaliosius, smurtą patiriančius, apleistus, kitus rizikos grupei priklausančius ar socialiai atskirtus vaikus ⁷⁶. Nevyriausybiniams organizacijoms bendradarbiaujant su valstybės institucijomis, plėtojama visuomeninė vaikų teisių apsauga. Dauguma NVO veikia nacionaliniame ar regioniniame lygyje, tačiau yra ir tarptautiniame lygyje veikiančių organizacijų. Paminėtinos šios svarbiausios nevyriausybinių organizacijos: UNICEF (JT tarptautinis vaikų fondas, jis veikia švietimo ir vaikų teisių gyni-

mo srityje), Vaiko teisių gynimo organizacija „Gelbėkit vaikus, agentūra „SOS vaikų kaimai“, Bendradarbiaujančių Nyderlandų fondai ir kt.

Ką gi iš esmės gali pakeisti Nevyriausybinės organizacijos vaikų gyvenime? Duomenų kaupimas apie vaikų prievartos paplitimą Lietuvoje, užsienio šalių specialistų žinių ir patyrimo analizė bei mūsų specialistų supažindinimas su jomis, vaikų smurto ir prievartos-

---

⁷⁵ Baranauskaitė A. Virš kalnų sklendo angelai // Moteris. 1999 Nr. 2 P. 15.

⁷⁶ Vaikai ir šeima. Vilnius, 1998, P. 25.

prevencijos programų plėtotė gali paveikti visuomenę, o suvieniję valstybinių institucijų ir Nevyriausybinių organizacijų veiksmus, sukurdami palankią aplinką labiausiai pažeidžiamiems visuomenės nariams- vaikams, galėsime apsaugoti juos nuo prievartos ir smurto.

Svarbu, kad kuriasi bendruomenė, kurioje jaunos žmonės (savanoriai) jungia ne teritorinis principas, bet vertybinės orientacijos, noras padėti tiems, kurie stokoja meilės, šilumos ir supratimo. Taigi svarbu yra skatinti jaunos žmonės savanoriškai įsijungti į smurto prevenciją, nes yra didelis poreikis ir plačios galimybės dalyvauti savanoriškoje veikloje. Dalyvaujant bendruomenės socialiniuose projektuose, jaunieji savanoriai ne tik įtakoja artimiausią vaiko aplinką, mažindami vaikų smurto galimybes bei padėdami išgyventi prievartos atvejais, bet praturtina savo patirtį, tobulina asmenybę, atlieka šviečiamąjį darbą visuomenėje, taip pat keičia požiūrį į patį jaunimą ir savanorystę, kuria pakankamai stiprų pagalbos vaikams smurto atvejais tinklą.

Išvados

1. Koordinacijos tarp institucijų ir vaiko, patyrusio prievartą, apsaugos sistemos nebuvimas. Esant šiandieninei vaiko apsaugai, daugeliu atveju vaiko, kuris nėra akivaizdžiai fiziškai sužalotas, apginti neįmanoma.

2. Smurto prevencijos ir kontrolės subjektų sistema Kėdainiuose veikia neoptimaliai, nes ji nepakankamai išplėtotą, neišnaudojamos valstybės ir savivaldybės institucijų, nevyriausybinių organizacijų, kitų nusikaltimų prevencijos ir kontrolės subjektų galimybės.

3. Patirtis parodė, kad nusikalstamumo prevencijos srityje policija ir kitos teisėsaugos institucijos pačios savaime, be konstruktyvaus bendradarbiavimo su kitais prevencinės veiklos subjektais - socialiniais partneriais ir be visuomenės pagalbos, efektyviai veikti negali.

4. Kėdainiuose smurto prevencijoje nepakankamai išnaudojamos valstybinio ir visuomeninio poveikio galimybės. Šioje veikloje trūksta kryptingumo, kompleksinio požiūrio į problemų sprendimą bei įvairių prevencijos subjektų veiksmų koordinavimą.

5. Švietimo, socialinės, medicinos ir teisėsaugos institucijos turi turėti bendrą strategiją vaikų ir šeimos klausimais su aiškiai apibrėžtomis funkcijomis ir pareigomis.

6. Visuomenės požiūris į vaikus vis dar susijęs su jų kontroliavimu ir baudimu, jai būdingas impulsyvumas, agresyvumas ir kartu abejingumas savo artimam. Todėl būtina kelti visuomenės ir atskirų bendruomenių sąmoningumą, skatinti fizinių bausmių netoleravimą, didinti informacijos apie galimą pagalbą vaikui ir jo šeimai sklaidą.

7. Daugiau kaip 60 procentų visų padariusių nusikaltimus vaikų sudaro smurtiniai nusikaltimai.

Siūlymai ir rekomendacijos

Smurto prieš vaikus problema turi būti pradėta spęsti nedelsiant, panaudojant jau sukurtą socialinę infrastruktūrą, esamą žmogiškųjų resursų potencialą. Išanalizavus Kėdainiuose esamą smurto prieš vaikus situaciją, siūlome:

I. 1. Sudaryti Vaikų teisių apsaugos darbo grupes seniūnijose, kurios dirbtų su socialinės rizikos grupių vaikais ir šeimomis. Šių grupių pagrindinis uždavinys – efektyviau įgyvendinti pagrindines Jungtinių Tautų Vaiko teisių Konvencijos nuostatas, ginti vaikų interesus šeimose, mokykloje, vykdyti prevencinę veiklą, siekti užkirsti kelią vaikų teisių pažeidimams. Kėdainių rajone yra 10 seniūnijų, todėl reiktų sudaryti 10 Vaiko teisių apsaugos darbo grupių, kuriose būtų 5-17 narių, dirbančių įvairiose sferose (seniūnai, socialiniai darbuotojai, mokyklų direktoriai, mokyklų socialiniai pedagogai, medikai, psichologai, policijos nepilnamečių reikalų specialistai). Į šių grupių sudėtį taip pat reiktų įtraukti ir visuomeninių organizacijų atstovus ar kitus veiklius seniūnijos gyventojus. Grupių nariams vadovautų ir grupės veiklą organizuotų seniūnai.

Numatomos šios ***Vaikų teisių apsaugos darbo grupių seniūnijose*** funkcijos.

1. Rinkti informaciją apie seniūnijose augančius vaikus šeimose, ugdomus ir lavinamus ikimokyklinėse įstaigose ir mokyklose.

2. Fiksuoti pastebėtus vaikų teisių pažeidimus, neviršijant savo kompetencijos spęsti iškylančias problemas, jei reikia, organizuoti skubią pagalbą vaikui, siekti užkirsti kelią tolesniems vaiko teisių pažeidimams ir apie tai raštu informuoti Vaikų teisių apsaugos tarnybą.

3. Apie vaikus, kuriais nesirūpina tėvai, jų neauklėja, nesidomi jų mokymu ir lavinimu, raštu sistemingai informuoti Vaiko teisių apsaugos tarnybą. Už tai, kad vaikai nelanko mokyklos, tėvams administracinio poveikio priemonės.

4. Organizuoti pagalbą vaikus auginančioms šeimoms, kurios nesugeba planuoti savo išlaidų, tinkamai tvarkytis namuose ir rūpintis vaikais. Teikti išvadas socialinės paramos

skyriui dėl išmokų teikimo būdų socialinės rizikos šeimoms, dalyvauti vykdant išmokų teikimą paslaugas.

5. Rinkti informaciją ir registruoti vaikus, linkusius į girtavimą, nusikalstamą veiklą, narkomaniją, valkatavimą ir sistemingai raštu informuoti Vaikų teisių apsaugos tarnybą.

6. Nuolat palaikyti ryšį su klasės auklėtojais mokyklose, darželiuose dirbančiais pedagogais, medikais, skatinti visų visuomenės narių sąmoningumą, geranoriškumą, aiškinti pareigą visiems rūpintis vaikų saugumu, siekti užkirsti kelią vaikų teisių pažeidimams, fiksuoti fizinio ir psichologinio smurto prieš vaikus atvejus.

Svarbu įsisąmoninti, kad darbas su šeimomis, turinčiomis problemų, yra ilgalaikis, o darbo rezultatai yra nežymūs ir pastebimi labai greitai. Šiuo metu socialinės rizikos grupės (asocialios) šeimos jaučiasi socialiai atskirtos, niekam nereikalingos. Vaikų teisių apsaugos darbo grupės veikla būtų orientuota padėti savo seniūnijos šeimoms grąžinti sugebėjimą pasirūpinti savimi ir savo vaikais.

II. Visuomenės švietimas – įvairiomis priemonėmis (diskusijų klubai bendruomenėse, informacinė medžiaga, vaizdajuostės ir kitos vaizdinės priemonės, socialinė reklama televizijoje, radijuje, spaudoje ir stenduose ir kt.) formuoti visuomenės nepakantumą fizinių bausmių vaikams taikymui, tyčiojimuisi, brutaliems, amoraliniams veiksams prieš vaikus. Būtina siekti, kad visuomenės informavimo priemonėse būtų periodiškai transliuojama socialinė reklama, nukreipta prieš smurtavimą vaikų atžvilgiu.

III. Kurti naujus, modernius vaikų užimtumo centrus

Smurtinio nusikalstamumo prevencijos, kaip ir bet kurios kitos veiklos bendrai, efektyvumas labai priklauso nuo jos tinkamo organizavimo. Sėkmingai kovai su smurtu prieš vaikus būtina laiku pastebėti ir užtikrinti reikalingos pagalbos šeimai suteikimą. Esama paslaugų sistema labiau nukreipta tik į vaiko, kaip individo, problemą, tačiau nedaro įtakos vaiko gyvenamajai terpei, jo socialinės aplinkos teigiamiems pokyčiams. Todėl būtina spręsti ir įtvirtinti kompleksinę pagalbą vaikui ir šeimai – savalaikes psichologo konsultacijas vaikui ir šeimai, mokyklos socialinio pedagogo pagalbą, tęstinį kryptingą socialinį darbą su šeima, socialines paslaugas vaikams. Pagalbą šeimai - tėvų švietimą - įtvirtinti kaip naują paramos šeimai kryptį, kuri apimtų tėvų švietimo programų rengimą ir įgyvendinimą. Pastarųjų pagrindą sudarytų tėvų konsultavimas apie humaniškus santykių svarbą, mokėjimą adekvačiai reikšti jausmus vaikui, suteiktų konkrečių žinių apie krizių įveikimą, vaiko vystymąsi, didėjančius jo sugebėjimus ir įgūdžius, formuotų tėvų supratimą, kad vaikų auklėjimas, elgesys su jais turi įtakos ir pačių tėvų ateičiai, suaugusių vaikų pareigų tėvams vykdymui ir pan. Tėvų mokyklų kūrimas bendruomeniniu principu leistų veiksmingiau ir sėkmingiau spręsti smurto prieš vaikus problemą.

III. I. Dienos užimtumo ir intensyvios pagalbos vaikui paslaugos:

1. Socialinis darbas smurto atveju:

- socialinis darbas;
- informavimas;
- konsultavimas(socialinis; psichologinis; pedagoginis);
- atstovavimas (šeimoje; mokykloje; policijoje; medicinos įstaigoje);
- tarpininkavimas.

2. Intensyvios pagalbos programa dieno užimtumo centre

- mokymas;
- socialinių, mokymosi, buities, higienos įgūdžių ugdymas;
- užimtumo organizavimas (sportas, rankdarbiai, meniniai užsiėmimai, žaidimai);
- maitinimo organizavimas.

II. Socialinės paslaugos tikslinės grupės šeimoms/artimiesiems:

1. Informavimas.

2. Konsultavimas:

- socialinis;
- psichologinis;
- teisinis.

3. Socialinių, tėvystės, vaiko auklėjimo įgūdžių ugdymas.

III. Integracinės paslaugos vaikams ir jų tėvams:

1. Konsultavimas.

2. Tarpininkavimas.

3. Laisvalaikio organizavimas.

VAIKŲ PRIEVARTOS IR SMURTO PAPLITIMO PROBLEMOS KĖDAINIUOSE

SANTRAUKA

Vienas iš svarbiausių rodiklių, apibūdinančių moralinę ir socialinę valstybės padėtį, yra nusikalstamumas. Smurtas, prievarta, ypač prieš vaikus, jau tapo viena iš skaudžiausių mūsų visuomenės problemų. Pagarba žmogaus gyvybei, sveikatai, pažiūroms, pagarba žmogų supančiam pasauliui, kaip ir daugelis kitų žmogiškųjų vertybių, yra praradę savo tikrąją vertę tiek atskiro individo, šeimos, tiek visos visuomenės elgesyje ir sąmonėje. Norime to ar ne, tačiau, bausdami vaiką fizinėmis bausmėmis, aiškiai pabrėžiame, kad faktiškai jo statusas visuomenėje yra kitoks, žemesnis, nei suaugusiojo.

Šiame darbe pristatomas smurto prieš vaikus paplitimas Kėdainiuose. Teorinėje dalyje pateikiama smurto ir prievartos definicija, antroje – smurtinės agresijos formos, jų pasireiškimas, trečioje – veiksniai, įtakojantys prievartą ir smurtą, ketvirtoje dalyje aptaria esama situacija Kėdainiuose ir penktoje, pateikia kovos su smurtu būdai bei pasiūlymai dėl esamos padėties gerinimo. Siekiant sustabdyti smurtą prieš vaikus, reikia aktyviai aiškinti bendruomenei ir patiems vaikams smurto reiškinius, keisti tradicinę visuomenės nuomonę, pabrėžiant, kad smurtas ir prievarta šeimoje bei visuomenėje nėra tik šeimos reikalas. Visuomenės požiūris į vaikus vis dar susijęs su jų kontroliavimu ir baudimu, jai būdingas impulsyvumas, agresyvumas, ir kartu abejingumas savo artimam. Todėl būtina kelti visuomenės ir atskirų bendruomenių sąmoningumą, skatinti fizinių bausmių netoleravimą, didinti informacijos apie galimą pagalbą vaikui ir jo šeimai sklaidą.

Prievarta, patirta vaikystėje, formuoja ir deformuoja asmenybę. Prievartą patiriantis vaikas susiduria su dideliais sunkumais. Jis turi išmokti pasitikėti žmonėmis, kurie nėra verti pasitikėjimo, išsaugoti saugumo jausmą tokioje aplinkoje, kuri jam nėra saugi, kontroliuoti situacijas, kurios yra neprognozuojamos, įgauti stiprybės situacijose, kuriose jis yra bejėgis.

Darbe pateikiami konkretūs siūlymai Kėdainių bei kitų rajonų, turinčių panašų gyventojų skaičių, specialistams, aktualios rekomendacijos, padėsiančios užtikrinti vaikų saugumą. Kryptingomis pastangomis tai turėtų padėti probleminėms šeimoms ir jose augantiems vaikams įveikti sunkumus. Žinant gana ribotas mūsų šalies ir savivaldybės biudžeto galimybes, turi būti ne tik didinamos darbuotojų, dirbančių vaiko teisių užtikrinimo srityje skaičius, bet ir gerinama jų darbo kokybė, tarpžinybinis bendradarbiavimas. Vadinasi, tai nėra abstraktus, o veikiau konkretus, į aktualią prevencinės veiklos praktiką orientuotas magistro baigiamasis darbas.

THE SPREADING OF CHILDREN'S COMPULSION AND VIOLENCE PROBLEMS IN KĖDAINIAI

SUMMARY

One of the most important indicators that characterize moral and social position of a state is criminality. Violence or compulsion, especially against children, have already become one of the most painful problems in our society. Respect to a person's life and the surrounding world, health, or views, like many other human values, have lost their real value, not only in terms of a separate individual and family, but also in the behaviour and consciousness of all society. However, it can be clearly defined that punishing a child by physical punishments leads him to the other status in society, i.e. lower than of adults.

This paper deals with the spreading of violence against children in Kėdainiai. The theoretical part presents the definitions of violence and compulsion. The second part concentrates on the forms of aggression and the display of them. The third part outlines the factors which influence violence and compulsion. The fourth part discusses the existing situation in Kėdainiai, and finally, the fifth part presents the ways of violence prevention and provides suggestions how to improve the existing situation.

In order to try to stop violence against children, it is necessary to explain actively the phenomena of violence to the society and the children themselves, change the traditional opinion of the society, by stressing the fact that violence and compulsion in a family and society are not only the matters of the family. The view of the society towards children is still related to their controlling and punishing, with such distinguishing features as impulsiveness, aggression, and indifference to the close people either. Therefore, it is necessary to promote the consciousness of the society and separate communities as well, to induce the intolerance of physical punishments, and increase the dispersion of information about possible help to a child and his/ her family.

Violence, experienced in the childhood, forms and deforms a personality. A child who experienced violence meets with large difficulties. He/ she has to learn to trust the people, who are not

worthy of confidence, maintain the feeling of safety in such surrounding which is not safe, control the situations, which are not predicted, and get strength in the situations in which the child is helpless.

Moreover, the paper presents concrete proposals to the specialists of Kėdainiai and other regions, which have similar population, actual recommendations which help to ensure children's safety. By purposeful efforts it should help the problematic families and growing children in them to overcome difficulties. Knowing rather limited budget possibilities of our country and local administration, it should be worthy not only to increase the number of workers in the field of assurance of child's rights, but also improve the quality of work, and interdepartmental collaboration. Therefore, it is not abstract, but more concrete, to the actual practice of precautionary activities oriented final master thesis.

Literatūros sąrašas

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992. Nr. 32-1014; 1996. Nr. 64-1501; 1996. Nr. 122-2863.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. - Vilnius, 2002.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. - Vilnius, 2000.
4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. - Vilnius: Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. 2000.
5. Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 1996. Nr. 63-1479; Valstybės žinios. 2000. Nr. 64-1924.
6. Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių įstaigų įstatymas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 10-236.
7. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1998. Nr. 67-1940.
8. Lietuvos Respublikos pirminės sveikatos priežiūros įstatymas // Valstybės žinios. 1998. Nr. 109-2995.
9. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas // Valstybės žinios. 1996. Nr. 33 - 807.
10. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 75-2272.
11. Lietuvos Respublikos valstybinių pašalpų šeimoms, auginančioms vaikus, įstatymas // Valstybės žinios. 1994. Nr. 89-1706, 1707; 1997. Nr. 99-2506; 1998. Nr. 35-934, 115-3240; 2000. Nr. 1-5; 2001. Nr. 16-495.
12. 1989 m. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija // Valstybės žinios. 1995. Nr. 60-1501.

13. 1959 m. Vaiko teisių deklaracija // Žmogaus teisės: Jungtinių Tautų dokumentai. – Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 2000.
14. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. // Žmogaus teisės. - Vilnius, 1991.
15. Konvencija dėl vaiko teisių // Žmogaus teisės (tarptautinių dokumentų rinkinys). – Vilnius, 1991.
16. Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas. // Žmogaus teisės. - Vilnius, 1991.
17. Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. gegužės 20 d. nutarimas Nr. IX-1569 "Dėl vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos patvirtinimo" // Valstybės žinios 2003. Nr. 52-2316.
18. Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. birželio 27 d. nutarimas Nr. I-1413 "Dėl jaunimo politikos koncepcijos" // Valstybės žinios. 1996. Nr. 65-1537.
19. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. vasario 9 d. nutarimas Nr. 142 "Dėl Jungtinių tautų vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo ataskaitos patvirtinimo" // Valstybės žinios. 2004. Nr. 24-739.
20. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 18 d. nutarimas Nr. 1179 „Dėl savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų veiklos tobulinimo programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003. Nr. 90-4076.
21. Nacionalinė programa prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą // 2000 m. sausio 11 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 29 „Dėl Nacionalinės programos prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą“ // Valstybės žinios. 2000. Nr. 5-144.
22. Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002–2004 metų programa // 2003 m. sausio 28 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 123 „Dėl prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002-2004 metų programos“. Valstybės žinios. 2003. Nr. 11-420.
23. Socialinės apsaugos ir darbo ministrės 1999 m. rugpjūčio 16 d. įsakymas Nr. 64/955 „Dėl mažas pajamas turinčių šeimų moksleivių nemokamo maitinimo organizavimo bendrojo lavinimo mokyklose tvarkos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1999. Nr. 72-2245; 2001. Nr. 82-879.
24. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas 2003 m. sausio 8 d. Nr. 20 „Dėl vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos programų organizavimo ir finansavimo“. Valstybės žinios. 2003. Nr. 12-442.

25. Nepilnamečių justicijos 2004–2008 metų programa // 2004 m. gegužės 19 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 600 „Dėl nepilnamečių justicijos 2004-2008 metų programos patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2004. Nr. 83-3008.
26. Arlauskaitė Ž. Tikra knygelė apie skriaudą. 1 dalis suaugusiems. - Vilnius, 1998.
27. Acta medica Lituanica. / Gincman J., Palavinskienė B. Violence against women and children in Lithuania./ V., 2002 t. 9, Nr. 2.
28. Babachinaitė. Nepilnamečių smurtas Lietuvoje: raiška, priežastys ir prevencija. //Jurisprudencija: LTU mokslo darbai. T. 27(19). - Vilnius, 2002.
29. Babachinaitė G., Čepas A., Dapšys A., Drakšienė A. Nepilnamečio asmenybė ir nusikalstamumas.– V.: Mintis, 1984.
30. Babachinaitė G. Nepilnamečių nusikalstamumo priežastys. // Filosofija ir sociologija. – 1993. – Nr.1.
31. Babachinaitė G. Vaikų ir nepilnamečių teisių apsauga. // Mokslo Lietuva. – 1994. – Nr.3.
32. Babachinaitė G. Nepilnamečių grupinių nusikaltimų prevencija: Informacinė-metodinė priemonė.– Vilnius, 1989.
33. Babachinaitė G. Nepilnamečių padarytų išžagimų moraliniai aspektai. // Socialistinė teisė. – 1989. – Nr.4.
34. Babachinaitė G. Smurtiniai nusikaltimai Lietuvoje. Jurisprudencija. Mokslo darbai 12 (4). Lietuvos teisės akademija.- Vilnius, 1999.
35. Bulotaitė L., Pivorienė R.V., Sturlienė N. Drauge su vaiku.- Vilnius, 2000.
36. Barauskienė V., Leliūgienė I. Sociokultūrinis darbas bedruomenėje. Kaunas: Technologija, 2001.
37. Bajoriūnas Z. Šeimos edukologija: vadovėlis. - Vilnius, 1997.
38. Catharine A. MacKinnon. Sexual Harassment of working women. Cambridge, 1995.
39. Coss. Europos Sąjunga teigia, kad moterys ir vaikai privalo būti ginami nuo smurto. Europos dialogas.- 1994. Nr. 4.
40. Dapšys A. Nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos sistemos esmė ir jos kūrimo kryptys. Teisės problemos Nr.3.- Vilnius. 1994 m.
41. Dapšys A., Babachinaitė G. Greičius M. ir kt. //Tarptautinis viktimologinis tyrimas Lietuvoje 1997m. Baigiamoji ataskaita. Vilnius, 1997m.
42. Gilligan. Smurto prevencija. Vilnius, 2002.

43. J.Gincman, B.Palavinskienė. Smurtas moterų ir vaikų atžvilgiu. //Teisiniai medicininiai smurto aspektai./ V., 2002.
44. Gordon L. Rieviev Essay: The New Scholarship on Family Violence Signs / Journal of Woman in Culture and Society. – 1983.
45. Gečėnienė S. Baudžiamosios justicijos poveikis nepilnamečio asmenybei: (kardomojo kalnimo tyrimo pavyzdžiu): daktaro disertacija : socialiniai mokslai, teisė (01 S); Lietuvos teisės universitetas, Vilnius : LTU, 2002.
46. Juršaitė R., Michailovič I., Dapšys A. Vaiko teisių apsaugos problemos Lietuvoje // Žmogaus teisės Lietuvoje. Teoriniai ir praktiniai aspektai.- Vilnius, 1996.
47. Jurgelaitienė G. Recidyvinio nusikalstamumo prevencija Lietuvos Respublikoje. Daktaro disertacija. - Vilnius, 2001.
48. Jatkevičius A. Smurtinio nepilnamečių nusikalstamumo samprata. // Teisė. 1999. Nr. 33.
49. Jatkevičius A. Vaikai žudikai. // Mokykla. 2000, Nr. 10 (53).
50. Jatkevičius A., Augustaitis A. Ignotas ir kt. Nepilnamečių kriminalinės justicijos reformos koncepcija. - Vilnius, 1998.
51. Jatkevičius A. Sakalauskas G. Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė Lietuvoje: reglamentavimo problemos ir galimi jų sprendimai. // Teisės problemos. 2000, Nr. 3-4.
52. Jacikevičius A.. Žmonių grupių (socialinė) psichologija. V., 1995.
53. Jaunimas ir vaikai besikeičiančioje visuomenėje. Regioninė monitoringo ataskaita. Nr. 7. Lietuvos nacionalinis UNICEF komitetas – Vilnius, 2001.
54. Jungtinių Tautų vaiko teisių komiteto išvados dėl Lietuvos Respublikos įžanginės ataskaitos / Jungtinių Tautų Vaikų fondo Lietuvos nacionalinis komitetas, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. - Vilnius, 2001.
55. Jungtinių tautų vaiko teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimas Lietuvos Respublikoje. Lietuvos Respublikos ataskaita Jungtinių tautų Vaiko teisių komitetui. – Vilnius, 1999; <http://www.nplc.lt/nj/>; <http://www.socmin.lt/ataskaitos.html>.
56. Kviėskienė G. Socializacijos pedagogika. Mokymo priemonė socialinės pedagogikos studentams. Vilnius: VPU, 2000.
57. Kviėskienė G. Socializacijos pedagogika. Mokymo priemonė socialinės pedagogikos studentams. Vilnius: VPU, 2000.
58. Kviėskienė G. Socializacija ir vaiko gerovė. - Vilnius: VPU, 2000.
59. Kurienė A., Pivorienė R. V. Būkime atidūs - vaiką ištiko bėda. Vilnius, 2000.

60. Kriminologija: vadovėlis. Atsakingasis redaktorius J. Bluvšteinas. - Vilnius : Pradai, 1994.
61. Kriminologija : vadovėlis // Viktoras Justickis. Lietuvos teisės universitetas, Vytauto Didžiojo universitetas. Vilnius : LTU Leidybos centras, 2001.
62. Kelly L. Surviving Sexual Violence. - New York, 1988.
63. Kiškis A. Nusikalstamumo Lietuvoje 2001 metais charakteristika. // Jurisprudencija. – Vilnius, 2002, t. 29(21).
64. Kriminologinė statistika // Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras. <http://www.nplc.lt/stat/stat.htm>.
65. Криминология и профилактика преступлений. Учебник./под ред. д. ю. н. А. И. Алексеева.- Москва, 1989.
66. Kas gresia tavo vaikui? Dvasinės paramos namai./ red. Usonienė A. -Vilnius, 200.
67. Леонард Берковиц. Агрессия. Причины, последствия и контроль.- Москва, 2001.
68. Lietuvos Respublikos nevyriausybiųjų organizacijų komentaras: Lietuvos Respublikos ataskaitai "Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimas Lietuvos Respublikoje" (1999 m.). – Vilnius: Lietuvos nacionalinis UNICEF komitetas, 2000.
69. Langas P. Tegul vaikai auga neskubindami.- Vilnius, 2004.
70. Mielke U. Geriau supraskime sunkius vaikus. - Vilnius, 1997.
71. Максимов С.В. Насильственные преступления в сфере семейно-бытовых отношений и проблемы их профилактики. М. 1993.
72. Мошак Г.Г. Преступление в семье: истоки и профилактика. К., 1989.
73. Navaitis G. Psichologinė parama vaikui.- Vilnius, 1997.
74. Navaitis G. Psichologinė parama šeimai.- Vilnius, 1996.
75. Nusikalstamumas: statistikos rinkinys. - Vilnius, 1994.
76. Nepilnamečių nusikalstamumas. Metodinė priemonė prokuratūros darbuotojams. –Vilnius, 2001.
77. Palavinskienė B. Smurto šeimoje prevencija: užsienio šalių patirtis. /Jurisprudencija. Mokslo darbai. V., 2001 Nr. 20 (12).
78. Patrignani V. Violence in the family.- New York.: 1995.
79. Prakapas R. Norkevičius A Mickevičius D. ir kt. Bendrojo bazinio mokymo bei specializuotos tobulinimosi programos prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą, Vilnius, 2001.
80. Prievarta prieš vaikus. Tarptautinė konferencija. - Vilnius, 1999.

81. Praktinis vadovas Lietuvos nevyriausybinėms organizacijoms. Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras.- Vilnius, 1998.
82. Rebecca J. Cook. Rape in Marriage., Cambridge, 1994.- Kovos su buitiniu smurtu būdai: įvairių šalių patirties apibūdinimas/ J.Pečiūrienė ir kt. - Vilnius.: Moterų informacijos centras, 1998.
83. Smurtas prieš moteris ir vaikus. - Vilnius, 1997.
84. Smurtas prieš moteris Lietuvoje./ J.Pečiūrienė ir kt.- Moterų informacijos centras, 1999.
85. Sakalauskas G. Vaiko teisių apsauga Lietuvoje. - Vilnius, 2000.
86. Seksualinė prievarta prieš vaikus. Informacinė medžiaga tėvams ir mokytojams. Vilnius, 2000.
87. State responses to Rape: Current Status and Needed Improvements.// Women, Law and Development International 1997.
88. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos socialinis pranešimas 2002m. // Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos tinklapis <http://www.socmin.lt/?-114940901>.
89. Šikaitė V. Tikra knygelė apie skriaudą, antra dalis, vaikams. Vilnius, 1998.
90. Vaikas tarp prievartos ir išnaudojimo. / red. Vaitekūnas A., Vilnius, 2000.
91. Tarptautinis viktimologinis tyrimas Lietuvoje. 1997 m. Baigiamoji ataskaita. - Vilnius,1997.
92. Trakimas K. A. Asmenybės raida gyvenime.- Vilnius, 1997.
93. Trumpa savižudybių Lietuvoje charakteristika. (A. Dembinskas ir kiti) // Teisės problemos. 1994 m. Nr. 1.
94. Vaikų teisės. Nuostatų įgyvendinimas. - Vilnius, 2002.
95. Vaiko teisių apsaugos kontrolės institucijos. - Vilnius, 2001.
96. Vaiko teisių apsaugos garantijos Baltijos šalių teisinėse sistemose:situacija, problemos ir sprendimo perspektyvos. 2 konferencijos pranešimai. -Vilnius, 1998.
97. Violence by intimates: analys of data, crimes and surveys//Washington: OJP, 1998.
98. Valickas G. Psichologinės asocialaus elgesio ištakos. - Vilnius, 1997.
99. Vaikų fizinė ir seksualinė prievarta, 1995 m. lapkričio 24 d., Vilniuje vykusios mokslinės praktinės konferencijos „Vaikų fizinė ir seksualinė prievarta“ pranešimai ir metodinės rekomendacijos, Universitetinis sutrikusio vystymosi vaikų centras. 1996.
100. Žmogaus teisės Lietuvoje. Nepriklausomas Sociumo tyrimo institutas.- Vilnius, 1996.

101. Žmogaus teisės ir laisvės: LR įstatymų ir 1950 metų Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos suderinimo problemos.- Vilnius, 1995.

Kėdainių rajono Policijos komisariato baudžiamosios bylos

102. 66-1-00796-03.

103. 66-1-00824-03.

104. 66-1-01163-03.

105. 66-1-01172-03.

106. 66-1-01707-03.

107. 66-1-1258-02.

108. 66-2-0030-02.

109. 66-1-0107-03.

110. 66-1-0615-03.

111. 66-1-0359-03.

112. 66-1-0639-03.

113. 66-1-1128-03.

114. 66-1-1200-03.

115. 66-1-1424-03.

116. 66-1-1543-03

118. 66-1-1550-03.

119. 66-1-1079-03.

120. 66-1-1217-03.

121. 66-1-1358-03.

122. 66-1-1382-03.

123. 66-1-1344-03.

124. 66-1-0234-04.

125. 66-1-1328-03.

126. 66-1-0503-03.

127. 66-1-0063-03.

128. 66-1-0091-03.

129. 66-1-1053-03.

130. 66-1-1645-03.

131. 66-1-1344-03.

132. 66-1-0234-03.

INTERNETO PUSLAPIAI

133. <http://www.vaikunamas.lt>.

134. <http://www.nplc.lt/>.

135. <http://www.socmin.lt/ataskaitos.html>.

136. <http://vaikams.lrs.lt>.

137. <http://www.famvi.com>.

Priedai

1 priedas

1 paveikslas

Pranešimas Kėdainių rajono merui

KĖDAINIŲ RAJONO POLICIJOS KOMISARIATAS

K. o. d. 9100948 A. Mickevičiaus g. 23, LT-5030 Kedainiai Tel. (8-347) 5 42 13 Faks. (8-347) 5 42 12 El. p. komisarai@kcpd.lt

Kėdainių rajono savivaldybės
merui
V. Muntianui

2002-12-03 Nr.

2002-12-05 Nr. 3-9362

J. Basanavičiaus g. 36, Kedainiai

DEL SMURTO PRIEŠ VAIKUS

Vadovaujantis Lietuvos policijos generalinio komisaro nurodymu 2002-10-03 Nr.33 "Del smurto prieš vaikus prevencijos suaktyvinimo" š.m. lapkričio 12d. Kedainių rajono policijos komisariate vyko susitikimas su Kedainių rajono savivaldybės vaikų teisių apsaugos tarnybos, Pirminės sveikatos priežiūros centro, Moterų krizių centro ir rajono apylinkės prokuratūros atstovais tema "Smurtas prieš vaikus, problemos ir sprendimo būdai".

Susitikimo metu dalyvaujančių organizacijų atstovai apibūdino smurto atvejus dažniausiai pasitaikančius jų darbo srityje. Dažniausiai sužinoma apie prievartą ir smurtą, patirtą viešoje vietoje, tuo tarpu namų aplinkoje smurtas būna užsleptas, jį neretai slepia ir pati auka, ir šeimos nariai. Smurto priežastimis laikoma silpna moralinių vertybių sistema, sudėtinga ekonominė situacija, amoralus gyvenimo būdas, alkoholizmas, narkomanija, nebaudžiamumas. Prievartai prieš vaikus plisti padeda moralės ir vertybių sistemos pokyčiai. Šiandien visuomenė labiau vadovaujasi vartotojiškomis vertybėmis ir materialiais dalykais, nukreiptais pirmiausia instinktams tenkinti. Masinės informacijos priemonės propaguoja smurtą, o visuomenė pripažįsta jėgą ir galia pagrįstus poreikių tenkinimo būdus. Morales silpnėjimas ir tolerancija skatina prievartos plitimą. Susiformavusi "tylėjimo ir slėpimo" atmosfera iki šiol verčia auką slepti patiriamą prievartą.

Kėdainių rajono policijos komisariate per 2002 metų 10 mėnesių užregistruota 16 atvejų kada buvo panaudotas fizinis smurtas prieš vaikus. Del seksualinės prievartos įvykių neužregistruota 9 atvejai, kai suaugusieji panaudojo fizinį smurtą prieš vaikus, 7 atvejai, kai nepilnamečiai smurtą patyrė nuo savo bendraamžių.

Tai kiek sužinome apie smurtą ir prievartą, neatspindi tikrovės. Kad padėtis pasikeistų, bendram tikslui turi susitelkti visos institucijos, kurios su tuo susiduria. Maži dalykai vaikų darželyje ar mokykloje dažnai išauga iki didelių, kai problemą jau būna sunku išspręsti. Tarsi ir neverti demesio stumtelėjimai neretai nuveda iki Vaikų teisių apsaugos tarnybos, medikų, policijos ar net prokuratūros. Deja, švietimo įstaigos kartais nenori iškelti į viešumą jose įvykusių smurto faktų. Jos taip pat dažnai labiau rūpinasi vadinamuoju mokinio krepšeliu ir būna suinteresuotos, kad vaikai iš smurtaujančių šeimų nebūtų paimti į globos namus, nes tada jie "išsineš" ir lešas. Apie smurto reiškinius Kedainių miesto mokyklose buvo aiškinamasi pasitelkus anketas. Po apklausos paaiškėjo, kad fizinį smurtą vaikas dažniausiai patiria mokykloje, o psichologinį -kieme ir mokykloje. Vaikai labiausiai pasitiki savo bendraamžiais, nors statistika rodo, kad bendraamžiai ir smurtauja, ir tyčiojasi.

Vaikų ligų gydytoja susitikime minėjo, kad su smurtu susidurianti vos ne kiekvieną dieną, nes probleminėse šeimose klesti ligos. Moterų krizių centro darbuotojos pastebėjo, kad smurtą patiriančiose šeimose augantys vaikai dažnai patys tampa smurtautojais ar aukomis, todėl

moterys turėtų nebijoti kreiptis į minėtąjį centrą pagalbos. Visi susitikimo dalyviai nutarė, kad reikia suvienyti visų susitikime atstovautų institucijų veiklą šiai problemai spręsti.

Atsižvelgiant į esamą situaciją, prašome Jūsų padėti sutelkti visas suinteresuotas institucijas bendrai veiklai prieš neigiamus veiksnius, sąlygojančius ar galinčius sąlygoti smurtą prie vaikus ir tarp jų.

Vyresnysis komisaras

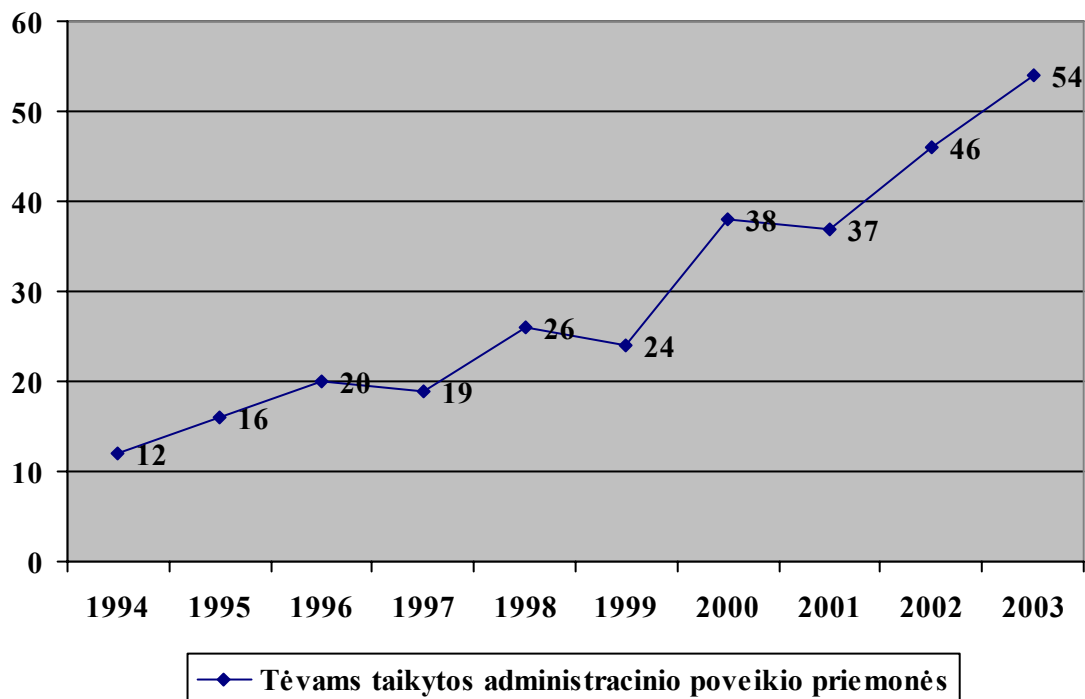

Egidijus Lapinskas

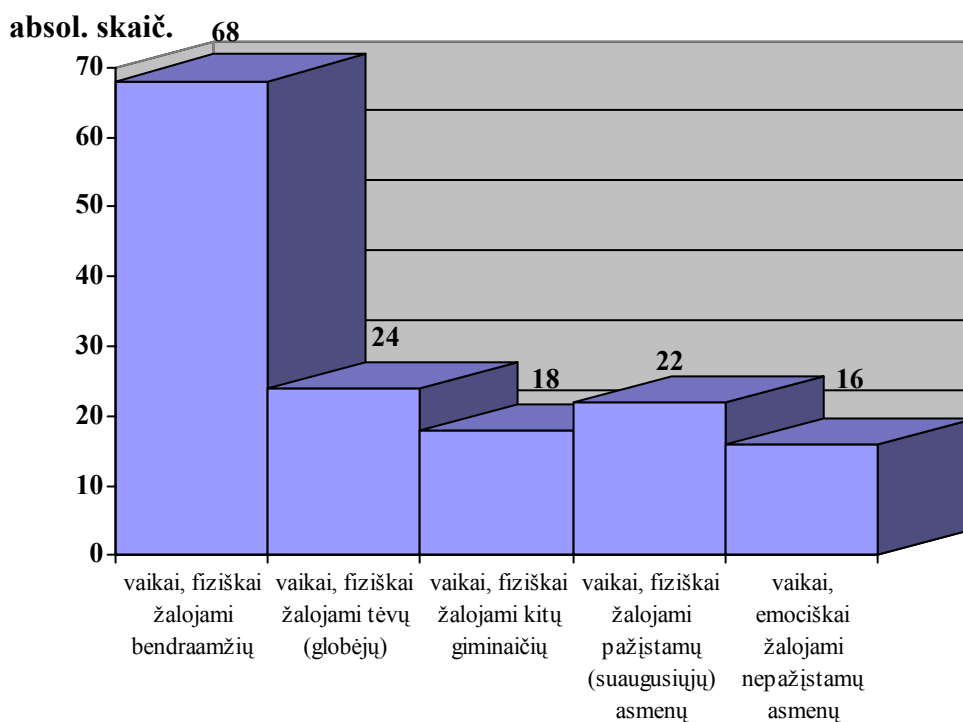
Vida Četrauskienė, 5 42 13

*Tėvams taikytos administracinio poveikio priemonės dėl pareigos nevykdymo tinkamai
auklėti ir prižiūrėti vaikus*

absol. skaič.

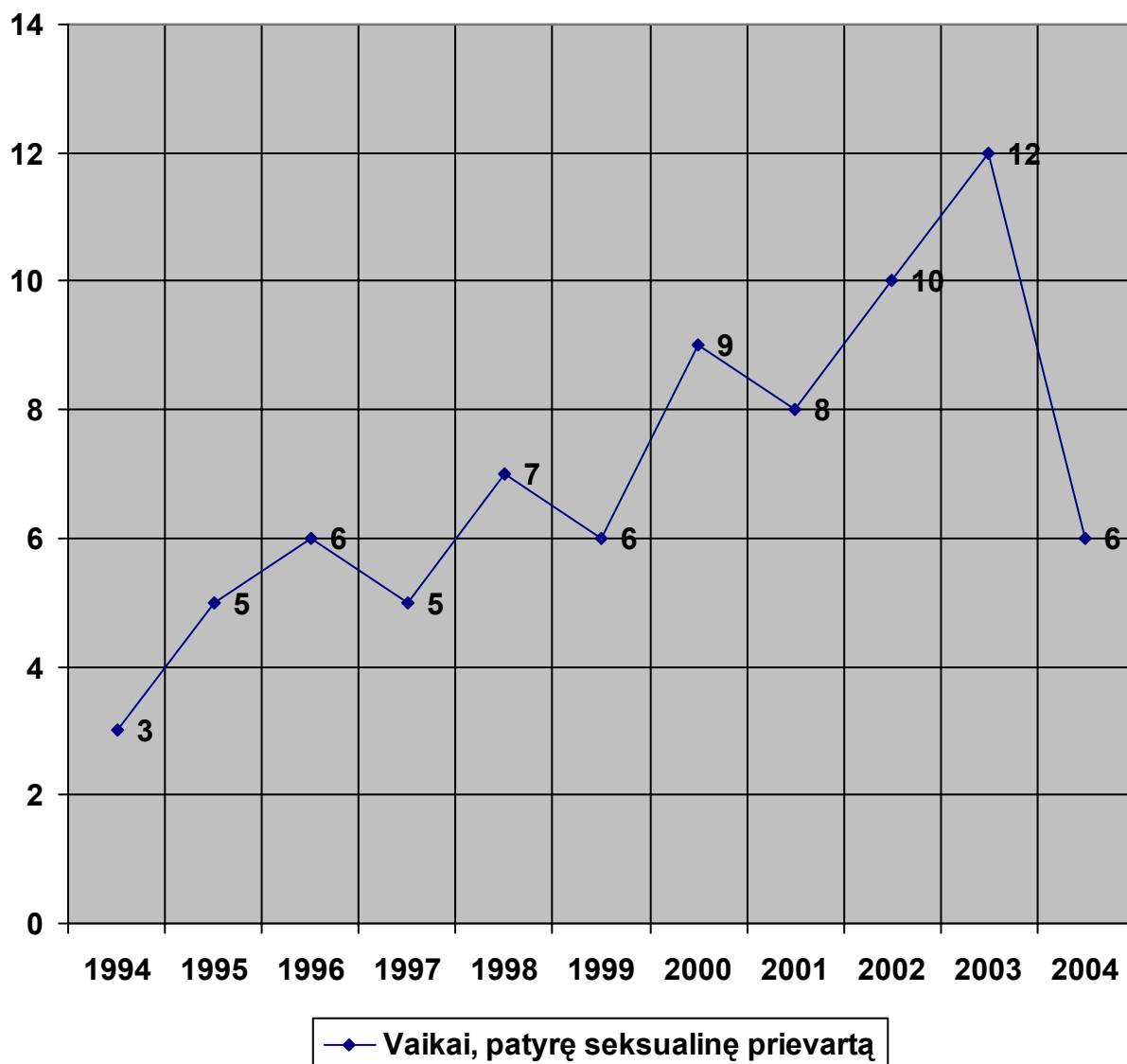

Vaikai, patyrę fizinį smurtą (absol. skaič.)

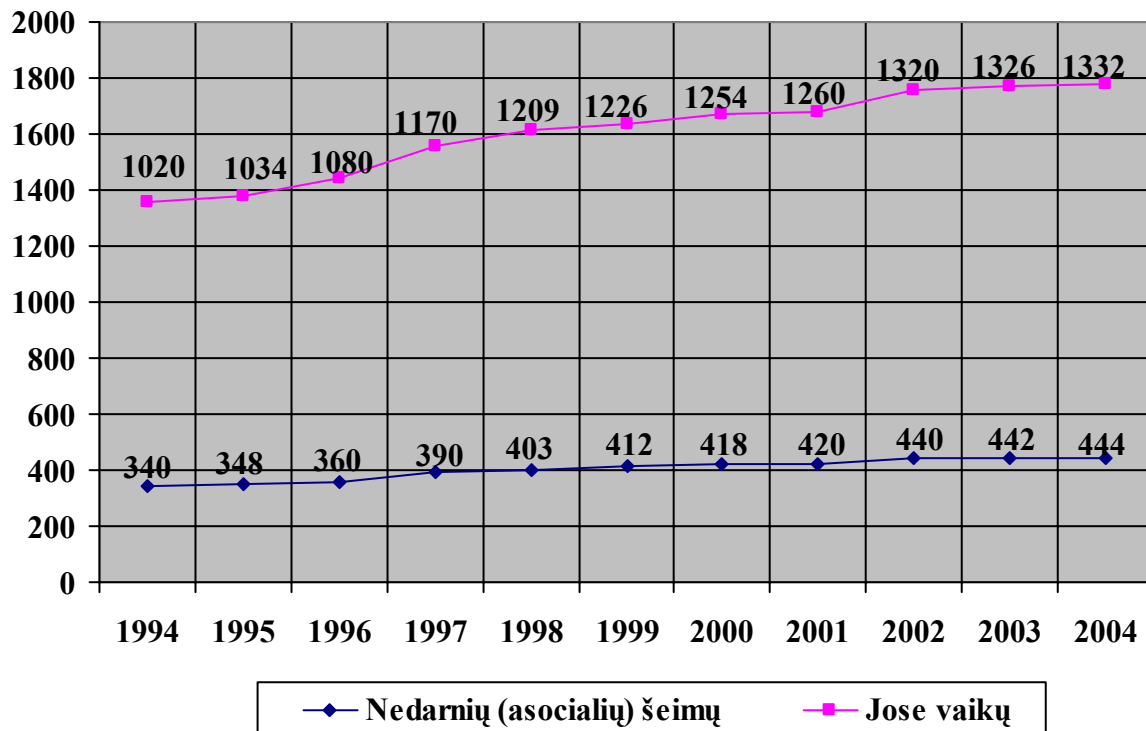
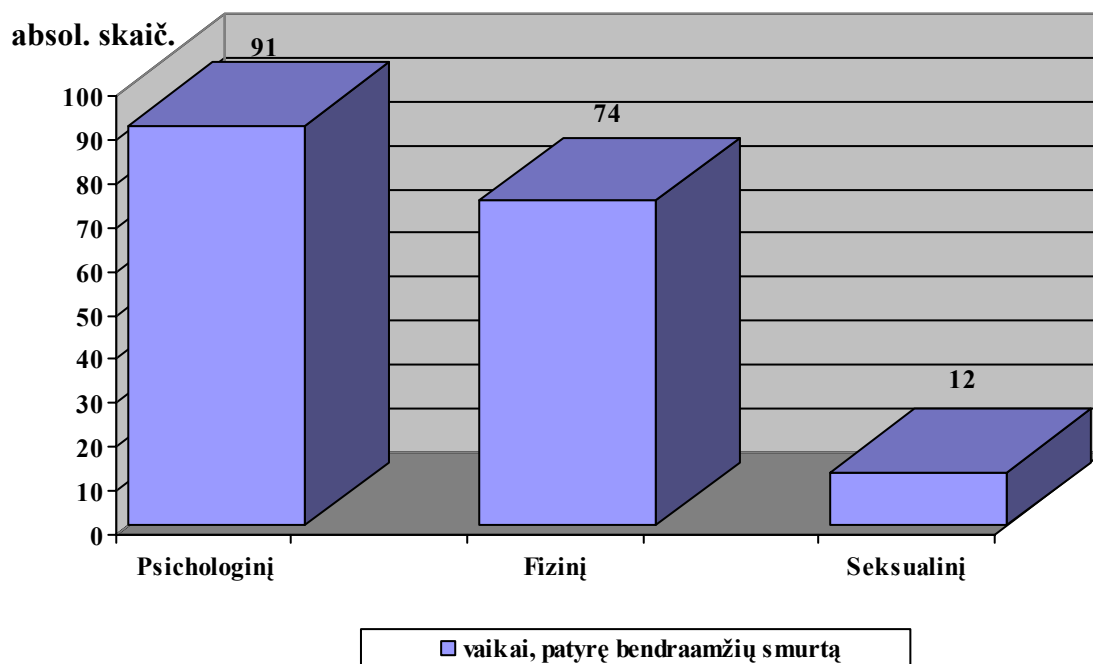
Vaikai, patyrę seksualinę prievartą

absol. skaič.

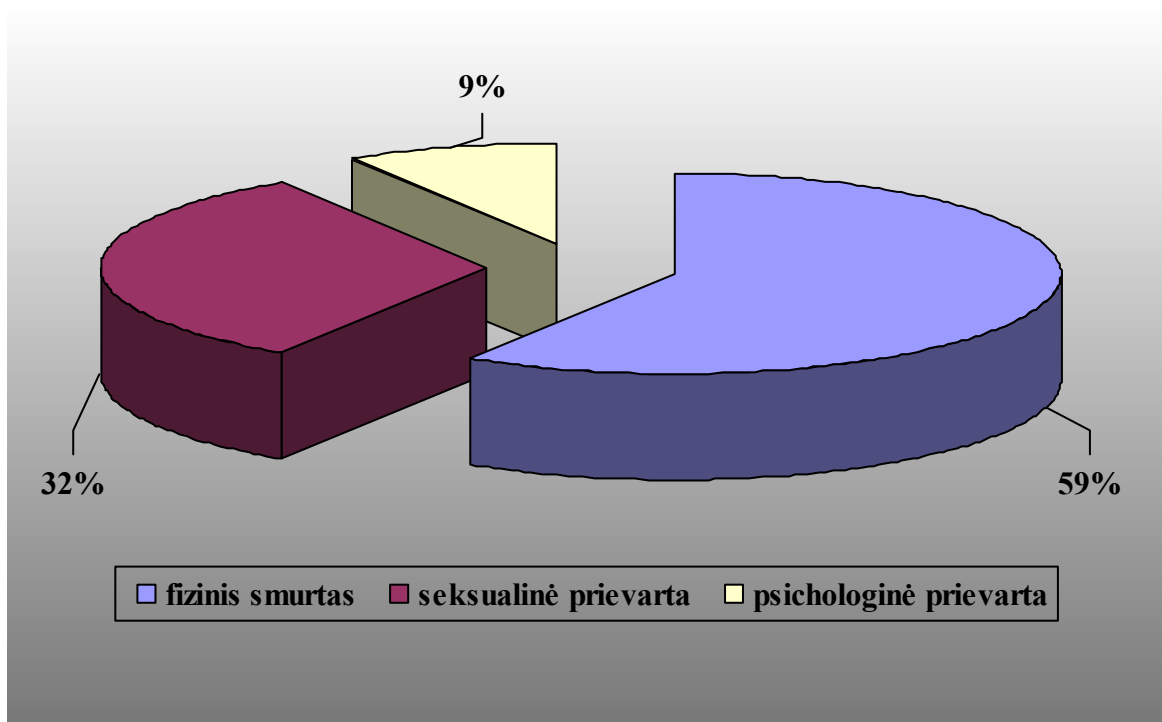

Probleminės (asocialios) šeimos Kėdainių rajone (absol. skaič.)

absol. skaič.

Vaikai, patyrę smurtą iš bendraamžių (absol. skaič.) 2003 m.

Kėdainių rajone prievartos paminėjimo atvejai spaudoje

**ANONIMINĖ ANKETA
„SMURTAS PRIEŠ VAIKUS“**

Gerb. moksleivi (e),

Prievarta ir smurtas vaikų tarpe yra viena aktualiausių problemų dabartinėje visuomenėje. Šiuo tyrimu siekiama išryškinti pagrindines smurto paplitimo problemas Kėdainiuose. **Jūsų nuomonė labai svarbi!**

Prašome Jus atsakyti į visus anketos klausimus. Pažymėkite (apibraudami, pabraukdami, žymėdami kryželiu ar pan.) Jūsų nuomonę labiausiai atitinkantį atsakymo variantą, o jei tokio atsakymo nėra, įrašykite savąjį. **Anketa anoniminė, jos pasirašyti nereikia!** Duomenys bus panaudoti magistro baigiamojo darbo tyrimui atlikti.

1. Amžiaus grupė:

- 7-10 m.
 11-14 m.
 15-18 m.

2. Tautybė:

- lietuvis(ė);
 rusas(ė);
 lenkas (ė);
 kita _____ (tinkamą įrašyti).

3. Lytis:

- Moteris;
 Vyras.

4. Gyvenamoji vieta:

- miestas;
 miestelis (parašykite pavadinimą);
 kaimas (parašykite pavadinimą);
 neturintis (i) pastovios gyv.vietos;
 kita _____ (tinkamą įrašyti).

5. Užimtumas:

- vidurinės mokyklos moksleivis (ė);
 pagrindinės mokyklos moksleivis(ė);
 jaunimo mokyklos moksleivis(ė);
 profesinės mokyklos moksleivis (ė) ;
 kita _____ (tinkamą įrašyti).

6. Ar Jums teko patirti gąsdinimus, grasinimus ir kitokį psichologinį smurtą:

- niekada;
 kelis kartus per mėnesį;

7. Ar Jums teko patirti mušimą, sužalojimą ar kitokį fizinį smurtą:

- niekada;
 kelis kartus per mėnesį;
 kita _____ (tinkamą įrašyti).

8. Jeigu taip, galbūt galite nurodyti už ką Jus bausdavo:

- už melą;
 už blogus pažymius;
 už dingimą iš namų;
 už rūkymą;
 už alkoholio vartojimą;
 už nepaklusnumą;
 kita _____ (tinkamą įrašyti).

9. Ar Jums teko patirti seksualinę prievartą:

- niekada;
 kelis kartus per mėnesį;
 kita _____ (tinkamą įrašyti).

10. Smurtą patyrėte nuo:

- bendraamžių;
 tėvų, globėjų;
 patėvio;
 kitų giminaičių (brolių, seserų, senelių, dėdžių, pusbrolių);
 pažįstamų (suaugusiųjų);
 nepažįstamų;
 kita _____ (tinkamą įrašyti).

11. Apie patirtą smurtą pasakėte :

- tėvams, globėjams;
 kitiems giminaičiams(broliams, seserims, seneliams, tetoms, dėdėms, pusbroliams);
 pedagogams(socialiniam pedagogui);
 vaiko teisių apsaugos darbuotojams;
 policijai (nepilnamečių reikalų specialistui);
 draugams;
 nepasakėte niekam;
 kita _____ (tinkamą įrašyti).

12. Ar Jūs kada nors vartojote smurtą:

- psichologinį;
 fizinį;
 seksualinį.

kita _____ (tinkamą įrašyti).
13. Ar Jums žinomi smurto atvejai prieš Jūsų bendraamžius:

- taip;
- ne.

14. Jeigu taip, galbūt galite nurodyti smurtautojus:

- bendraamžiai;
- tėvai, globėjai;
- patėvis;
- kiti giminaičiai (broliai, seserys, seneliai, dėdės, pusbroliai);
- pažįstami (suaugę) asmenys;
- nepažįstami asmenys;
- kita _____ (tinkamą įrašyti).

15. Jeigu matytumėte ar žinotumėte apie bendraamžių patiriamą smurtą, apie tai praneštumėte :

- tėvams, globėjams;
- pedagogams (socialiniam pedagogui);
- vaiko teisių apsaugos darbuotojams;
- policijai (nepilnamečių reikalų specialistui);
- draugams;
- nepasakytumėte niekam, manytumėte, kad tai jo reikalas;
- kita _____ (tinkamą įrašyti).

16. Jūsų manymu smurtas prieš vaikus pasireiškia:

- noras išlieti pyktį, agresiją, neveltį;
- nemokėjimas kitaip komunikuoti savo jausmais;
- kaip auklėjimo priemonė;
- skurdas, nedarbas šeimose;
- alkoholizmas, narkomanija;
- kita _____ (tinkamą įrašyti).

17. Kokios smurto prevencijos priemonės vykdomos Jūsų mokykloje ar už jos ribų:

- įvairūs susitikimai su vaiko teisių apsaugos, policijos bei kitais specialistais;
- vykdomi prevenciniai projektai;
- rengiami standai smurto prevencijos tematika;
- kita _____ (tinkamą įrašyti).

18. Ar Jums žinomos institucijos, organizacijos, kurios gina vaikus bei vykdo smurto prevenciją:

- taip (nurodyti);
- ne.

19. Laisvalaikiu labiausiai mėgstate:

- bendravimą su draugais kiemuose, laiptinėse;
- popamokinės veiklos užsiėmimus;
- interneto kavines;
- žiūrėti televizorių;
- skaityti knygas;
- neformalių grupių susibūrimus;
- kita _____ (tinkamą įrašyti).

20. Ką dažniausiai veikia Jūsų tėvai laisvalaikio:

- bendrauja su Jumis;
- žiūri televizorių;
- bendrauja su draugais;
- būna kažkur išėję;
- linksmynasi su draugais;
- tėvai neturi laisvalaikio;
- net nežinote ką jie veikia;
- kita _____ (tinkamą įrašyti).

21. Jūsų mamos išsimokslinimas:

- nebaigtas vidurinis;
- vidurinis;
- specialus vidurinis (profesinė mokykla);
- aukštesnysis (technikumas);
- aukštasis;
- nežinau.

22. Jūsų tėčio išsimokslinimas:

- nebaigtas vidurinis;
- vidurinis;
- specialus vidurinis (profesinė mokykla);
- aukštesnysis (technikumas);
- aukštasis;
- nežinau.

23. Kaip įvertintumėte savo šeimos materialinę padėtį:

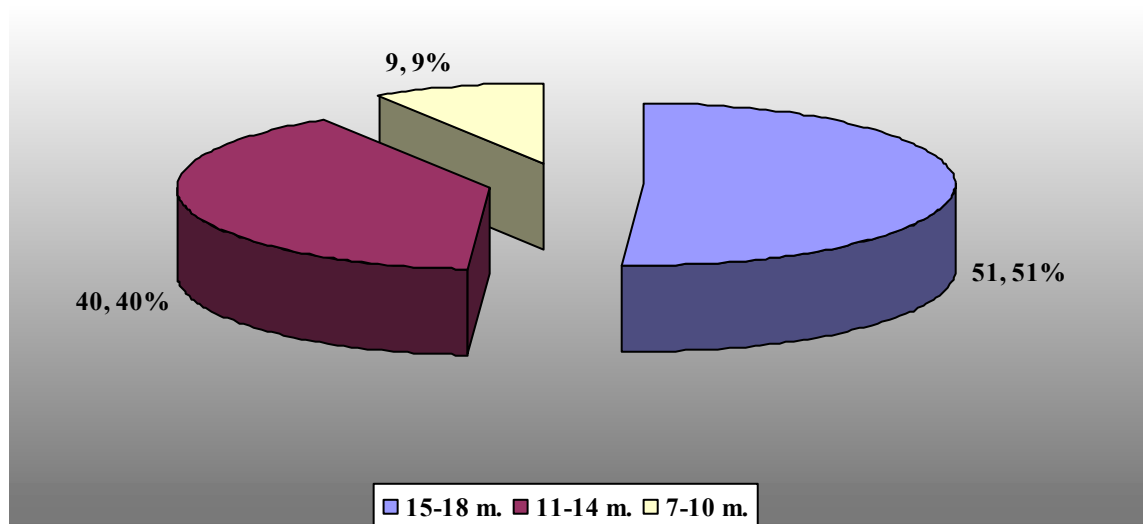
- gyvename turtingai;
- gyvename pasiturinčiai, bet be prabangos;
- kasdieninėms išlaidoms užtenka, bet sunkiai;
- gyvename vargingai;
- kita _____ (tinkamą įrašyti).

Dėkojame už sugaištą laiką ir linkime sėkmės!

Respondentų pasiskirstymas mokyklose

EIL. NR.	MOKYKLA	APKLAUSTI MOKSLEIVIAI	
		N	%
1.	„Aušros“ vidurinė	31	11
2.	„Atžalyno“ vidurinė	28	12
3.	Akademijos pagrindinė	28	12
4.	Dotnuvos pagrindinė	27	12
5.	M. Daukšos pagrindinė	26	13
6.	Gudžiūnų vidurinė	23	15
7.	J. Paukštelio gimnazija	26	13
8.	J. Paukštelio pagrindinė	15	23
9.	„Ryto“ vidurinė	21	16
10.	Tiskūnų pagrindinė	24	14
11.	Pernaravos pagrindinė	18	19
12.	Profesinio rengimo centras	40	8
13.	Truskavos pagrindinė	21	16
14.	Šlapaberžės pagrindinė	17	20
	Iš viso:	345	

8 paveikslas

Respondentų amžius

Psichologinė prievarta prieš vaikus (%)

<i>Veiksmas</i>	Tėvas		Patėvis		Kiti giminaičiai		Bendra-amžiai		Kiti asmenys	
	taip	ne	taip	ne	taip	ne	taip	ne	taip	ne
Vadino įžeidžiančiais žodžiais	34	66	31	69	36	64	52	48	21	79
Tyčiojosi iš brangių dalykų	5	95	12	88	16	84	29	71	11	89
Kontroliavo laisvę	51	49	56	44	28	72	21	79	23	77
Privertė mesti patinkantį užsiėmimą	4	96	5	95	2	98	6	94	1	99
Draudė bendrauti su draugais	26	74	31	69	17	83	11	89	5	95
Grasino primušti, sužaloti	19	81	26	74	16	84	39	61	20	80
Grasino sunaikinti ar atimti daiktus	6	94	19	81	18	82	14	86	6	94
Kitokią psichologinę prievartą patyrė	63	37	61	39	49	51	58	42	28	7

*10 lentelė**Fizinė prievarta prieš vaikus (%)*

Fizinės prievartos pasireiškimo forma:	Tėvas		Patėvis		Kiti giminaičiai		Bendra-amžiai		Kiti asmenys	
	taip	ne	taip	ne	taip	ne	taip	ne	taip	ne
Mušė per veidą	18	82	24	76	6	94	11	89	3	97
Stumdė	19	81	26	74	31	69	41	59	12	82
Smaugė	3	97	4	96	2	98	3	97	1	99
Spardė	14	86	18	82	9	91	36	64	6	94
Suko rankas	11	89	12	88	13	87	18	82	7	93
Kandžiojo	0	0	0	0	2	98	3	97	0	0

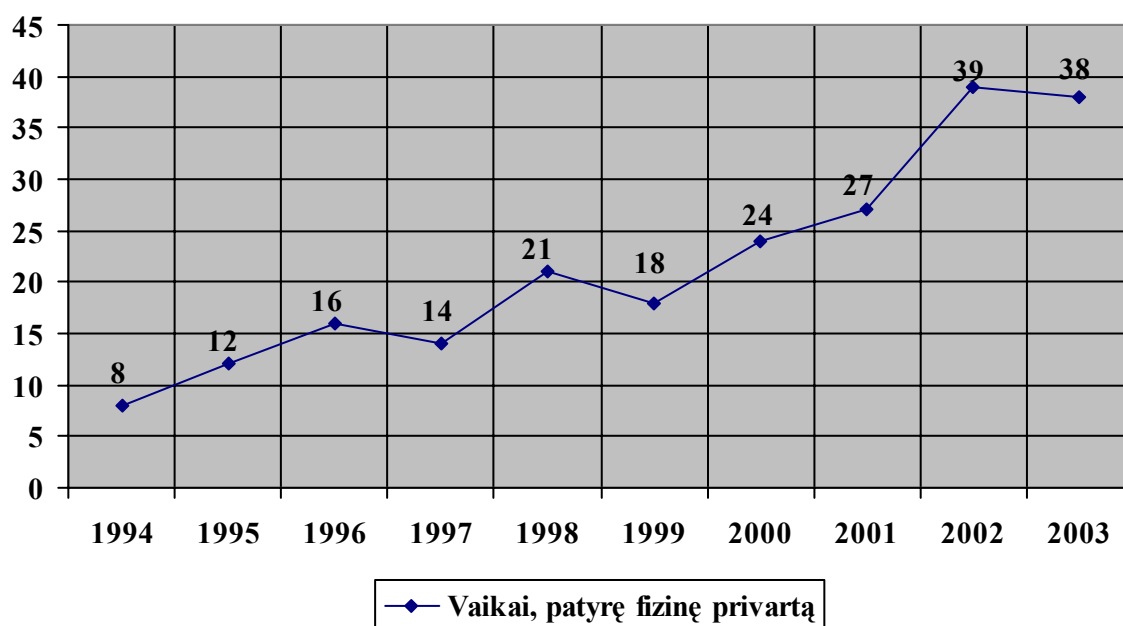
Mušė koku nors daiktu	42	58	51	49	32	68	31	69	12	88
Badė	0	0	0	0	1	99	2	98	0	0
Kitokią fizinę prievartą patyrė	48	52	59	41	39	61	31	69	13	73

9 priedas

11 paveikslas

Vaikai, patyrę fizinę prievartą

absol. skaič.

11 lentelė

Vaičių, patyrusių fizinį smurtą, šeimos sudėtis

Metai	Vaičių skaičius iš viso	Pilna šeima	Tik mama	Mama ir patėvis	Globėjai	Globos namų vaikai
1994	8	1	3	4	0	0
1995	12	1	3	6	1	1
1996	16	2	4	8	1	1
1997	14	0	3	8	1	2
1998	21	6	4	9	0	2
1999	18	3	2	11	1	1
2000	24	5	7	11	0	1

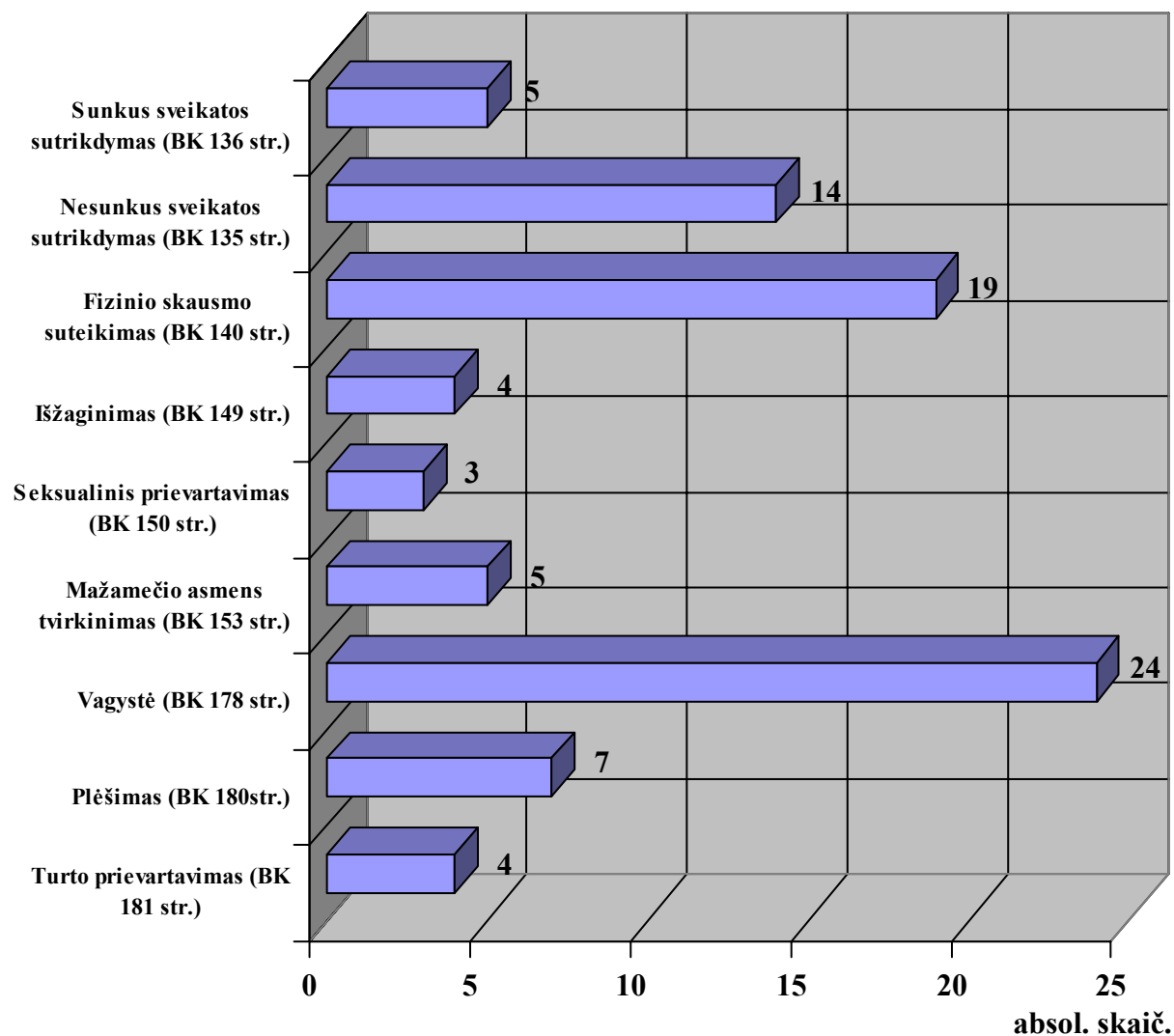
2001	27	6	5	15	0	1
2002	39	9	9	13	2	6
2003	38	7	10	0	6	2

10 priedas

12 paveikslas

Kėdainių rajone padarytos nusikalstamos veikos nuo kurių nukentėjo vaikai (absol. sk.)

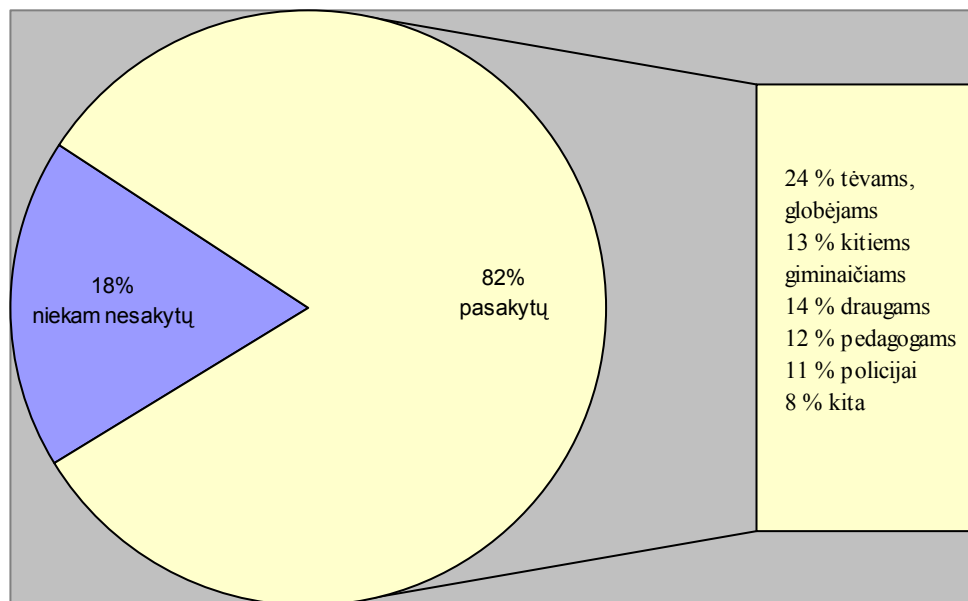
2003 05 01-2003 12 31

11 priedas

13 paveikslas

Apie patirtą fizinę prievartą vaikai praneštų:

12 lentelė

Amžiaus grupės, kai dažniausiai patiriama seksualinė prievarta

Metai	Vaikų skaičius iš viso	4-7 m.	8-12 m	13-16 m.	17-18 m.
1994	3	0	2	1	0
1995	5	0	1	2	2
1996	6	1	2	2	1
1997	5	2	1	2	0
1998	7	0	3	2	2
1999	6	1	2	3	0
2000	9	1	3	3	2
2001	18	2	4	6	6
2002	10	0	3	4	3
2003	12	2	4	4	2

12 priedas

13 lentelė

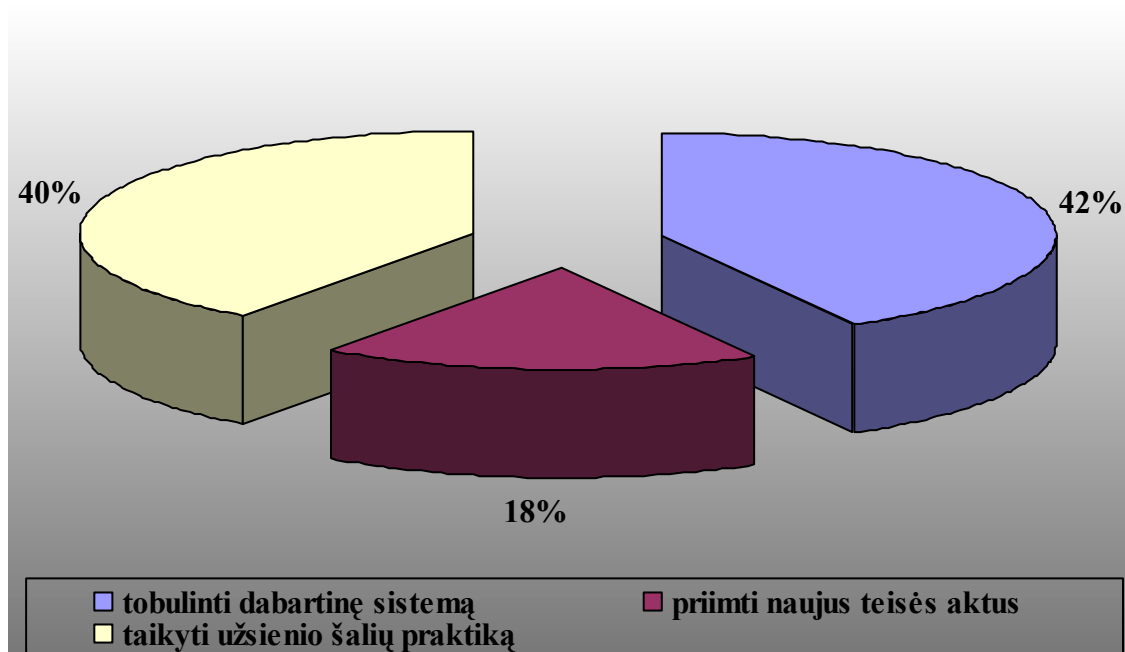
Vaikų, patyrusių seksualinę prievartą, šeimos sudėtis

<i>Metai</i>	<i>Vaikų skaičius iš viso</i>	<i>Pilna šeima</i>	<i>Tik mama</i>	<i>Mama ir patėvis</i>	<i>Globėjai</i>	<i>Globos namų vaikai</i>
1994	3	0	1	2	0	0
1995	5	1	1	3	0	0
1996	6	1	1	4	0	0
1997	5	0	1	2	1	1
1998	7	1	2	4	0	0
1999	6	1	2	2	0	1
2000	9	2	2	4	1	0
2001	18	2	3	9	2	2
2002	10	1	2	6	0	1
2003	12	1	1	8	1	1

14 paveikslas

Vaiko teisių apsaugos tarnybos(VTAT) siūlymai smurto prevencijos srityje

VTAT: tam, kad padėtis imtų keistis į gerąją pusę, reikia:

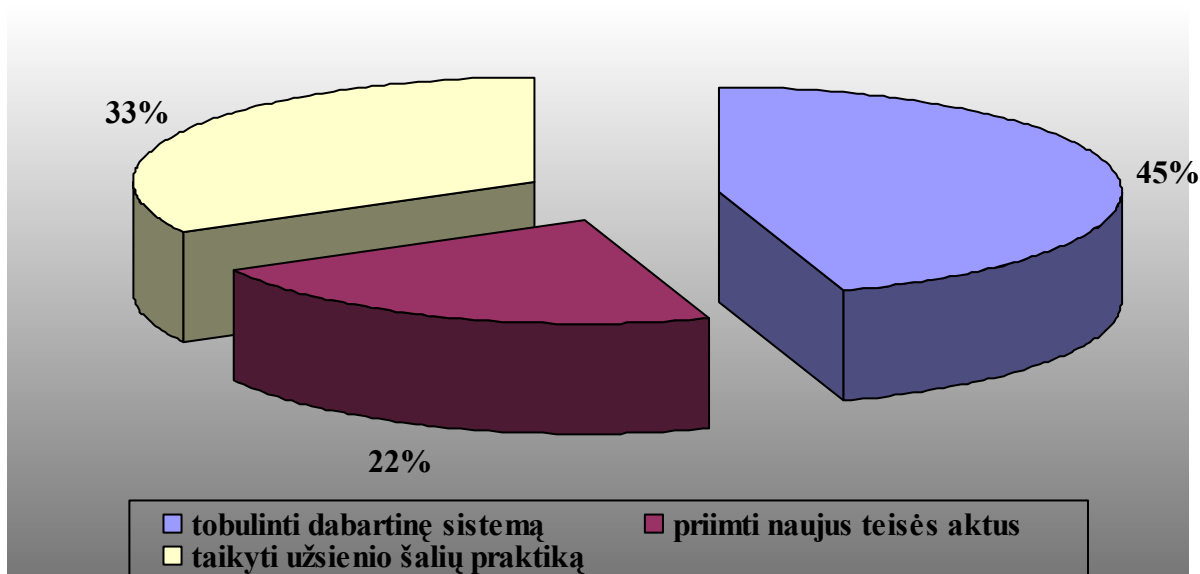

13 priedas

15 paveikslas

Švietimo įstaigų pasiūlymai smurto prevencijos srityje

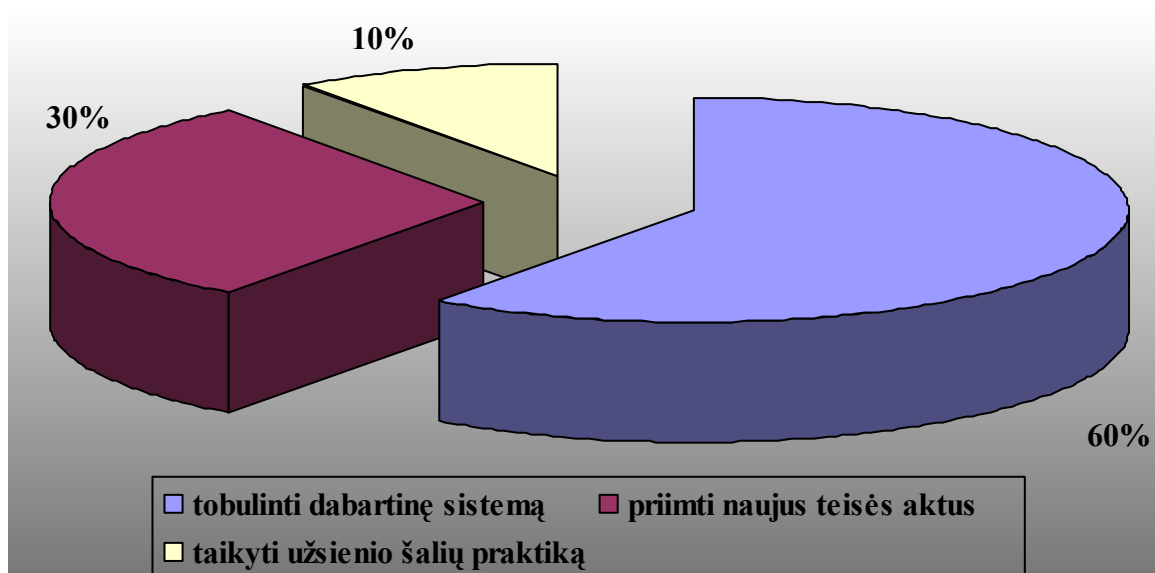
Švietimo įstaigos: tam, kad padėtis imtų keistis į gerąją pusę, reikia:

16 paveikslas

Policijos nepilnamečių reikalų specialistų pasiūlymai smurto prevencijos srityje

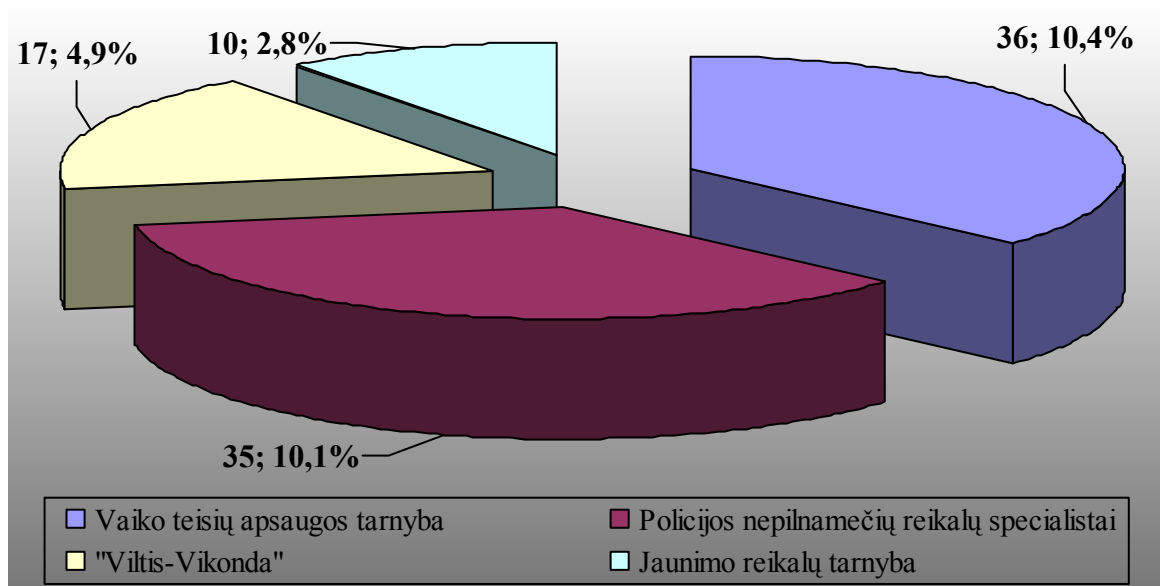
Nepilnamečių reikalų policijos specialistai: tam, kad padėtis imtų keistis į gerąją pusę, reikia:

14 priedas

17 paveikslas

Institucijos, ginančios vaiko teises Kėdainiuose (absol. skaič. (proc.))

Trumpalaikės ir ilgalaikės pagalbos vaikams, nukentėjusiems nuo seksualinės prievartos ar komercinio seksualinio išnaudojimo, teikimo projektų konkurso organizavimo 2004 metais nuostatų 1 priedas

TRUMPALAIKĖS IR ILGALAIKĖS PAGALBOS VAIKAMS, NUKENTĖJUSIEMS NUO SEKSUALINĖS PRIEVARTOS AR KOMERCINIO SEKSUALINIO IŠNAUDOJIMO, TEIKIMO PROJEKTŲ KONKURSO PARAIŠKA

(Vykdant Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. sausio 11 d. nutarimu Nr. 29 „Dėl Nacionalinės programos prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą“ (Žin., 2000, Nr. 5-144) patvirtintą Nacionalinę programą prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą)

I. Bendrosios nuostatos

1. Projekto pavadinimas
„Vilties žingsniai“
2. Projekto teikėjo (organizacijos/įstaigos) pavadinimas
Kėdainių rajono policijos komisariatas, A. Mickevičiaus g. 23, 57174 Kėdainiai, elektron. paštas kedainiai.rpk.bd@vrm.lt ; Įstaigos viršininkas <i>Egidijus Lapinskas</i> , telefonas (8 ~ 347) 54 212.
3. Informacija apie projekto teikėją
Adresas: <i>Kėdainių rajono policijos komisariatas, A. Mickevičiaus g. 23, 57174 Kėdainiai.</i>
Miestas ir pašto indeksas: Kėdainiai 7.
Telefonas (su tarp miestiniu kodu): (8 ~ 347) 54 212.
Faksas (su tarp miestiniu kodu): (8 ~ 347) 54 212.
Elektroninis paštas kedainiai.rpk.bd@vrm.lt
Interneto puslapis -
Organizacijos/įstaigos banko rekvizitai (banko pavadinimas, adresas, kodas, sąskaitos numeris) <i>NORD/ LTB Lietuva, Kėdainių skyrius</i> <i>Sąskaita LT 954010041900020025</i> <i>Banko kodas 40100</i>

4. Informacija apie projekto vadovą
Vardas, pavardė - Danutė Mykolaitienė
Darbovietės pavadinimas: Kėdainių rajono policijos komisariatas.
Pagrindinės pareigos: Kėdainių rajono policijos komisariato viešosios policijos Prevencijos poskyrio viršininkė.
Pareigos organizacijoje: Kėdainių rajono policijos komisariato viešosios policijos Prevencijos poskyrio viršininkė.
Darbovietės adresas: A. Mickevičiaus g. 23, 57174 Kėdainiai.
Telefonas (su tarp miestiniu kodu): (8 ~ 347) 54 212.
Faksas (su tarp miestiniu kodu): (8 ~ 347) 54 212.
Elektroninis paštas: danmyk@one.lt

5. Projekto įgyvendinimo partneriai
Organizacijos/įstaigos pavadinimas
Kėdainių rajono savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnyba.
J. Basanavičiaus g. 36, Kėdainiai, Tel. (8 ~ 347) 69 586
Dažniausiai apklausia <i>seksualinę</i> prievartą patyrusį vaiką ir šeimos narius, tiria buities sąlygas, surašo aktą. Jei vaikas patyrė prievartą šeimoje, sprendžia klausimą dėl vaiko atskyrimo nuo šeimos. Vaiko teisių apsaugos specialistai, išsiaiškinę situaciją praneša policijai ar prokuratūrai. Dalyvauja teismo nagrinėjimo metu, gina vaiko teise ir interesus. Projekto įgyvendinimui pasirašyta bendradarbiavimo sutartis.
Kėdainių Pirminės sveikatos priežiūros centro specialistai Budrio g. 5, Kėdainiai, tel. (8 ~ 347) 53 355
Prievartą patyrusį vaiką nukreipia pas specialistą, kuris specializuojasi seksualinės prievartos prieš vaikus diagnostikos srityje. Toks specialistas profesionaliai įvertina vaiko padėtį ir sveikatą, imasi gydyti fizinius sutrikimus, atsiradusius dėl patirtos prievartos. Kartais šio specialisto įvertinimo paprašo teismas, kai norima nustatyti seksualinės prievartos prieš vaiką fakto tikrumą. Projekto įgyvendinimui pasirašyta bendradarbiavimo sutartis.
Policijos komisariato Viešosios policijos prevencijos poskyrio nepilnamečių reikalų specialistai.
A. Mickevičiaus g. 23, Kėdainiai, tel. (8 ~ 347) 54 212
Gavę pranešimą ar informaciją, kad vaikas patyrė <i>seksualinę</i> prievartą, nedelsdama renka pirminę medžiagą, apklausia vaiką, tėvus, liudininkus, nustato kaltininkus, jei yra pagrindas, vaiką siunčia medicininei apžiūrai, perduoda medžiagą ikiteisminiam tyrimui ir veikia pagal nurodymus. Dažniausiai nepilnamečių reikalų specialistai apie prievartą patyrusį vaiką informuoja vaiko teisių apsaugos tarnybą.
Vaikų globos namai „Saulutė“ Vydūno g. 6, Kėdainiai, tel. (8 ~ 347) 55 531
Šioje įstaigoje įkurdinami seksualinę prievartą patyrę vaikai. Suteikiamas vaikams, patekusiems į krizinę laikiną prieglobstį, teikiama medicininė, socialinė, psichologinė pagalba. Projekto įgyvendinimui pasirašyta bendradarbiavimo sutartis.
Kėdainių kaimišųjų seniūnijų (10 seniūnijų) socialiniai darbuotojai:
1. Dotnuvos - Vilties g. 19, Dotnuva, Kėdainių r., tel. (8 ~ 347) 39 337;
2. Gudžiūnų - Dotnuvėlės g. 1, Gudžiūnai, Kėdainių r., tel. (8 ~ 347) 45 441;
3. Josvainių - Kėdainių g. 9, Josvainiai, Kėdainių r., tel. (8 ~ 347) 73 180;
4. Krakų - Vilniaus g. 18, Krakės, Kėdainių r., tel. (8 ~ 347) 38 197;

5. Pelėdnagių - V. Koncevičiaus g. 6, Pelėdnagiai, Kėdainių r., tel., (8 ~ 347) 67 611;
6. Pernaravos - Pernarava, Kėdainių r., tel. (8 ~ 347) 42 221;
7. Šurvilišio - Kėdainių g. 29, Šurviliškis, Kėdainių r., tel. (8 ~ 347) 41 237;
8. Šėtos - Kėdainių g. 1, Šėta, Kėdainių r., tel. (8~347) 35 367;
9. Truskavos - Pavermenio k., Truskava, Kėdainių r., tel. (8 ~ 347) 41 335;
10. Vilainių - Parko g. 6, Vilainiai, Kėdainių r., tel. (8 ~ 347) 68 312.

Kiekvienoje Kėdainių rajono seniūnijoje dirba socialiniai darbuotojai, kurie teikia pagalbą socialinės rizikos šeimoms ir jų vaikams. Pastebėję smurtą ir prievartą prieš vaikus, apie tai informuoja atitinkamas institucijas.

Vykdamas šį projektą socialiniai darbuotojai stengsis pakeisti suklupusių tėvų iškreiptą požiūrį į gyvenimą, būti atsakingais už savo poelgius, užtikrins vaiko poreikius ir saugumą.

Kėdainių miesto ir rajono bendrojo lavinimo mokyklų socialiniai pedagogai (21 mokyklos socialiniai pedagogai)

Siekiant kvalifikuotai spręsti vaiko socialines problemas, užtikrinti jo saugumą mokykloje bei kasdieninėje aplinkoje, daugelyje rajono mokyklų įvesti socialinio pedagogo etatai. Šiandien rajone vis dar trūksta socialinių pedagogų. Ne visi jie yra tos srities specialistai. Projekto įgyvendinimo metu socialiniai pedagogai įgys žinių ir socialinių įgūdžių, įgalinančių efektyviai bendrauti su seksualinę prievartą patyrusiais vaikais, savalaikiai suteiks tokiam vaikui reikiamą pagalbą įvairiais. Sustiprės mokymo įstaigų sąveika su tėvais ir kitomis institucijomis, susijusiomis su vaiko teisių apsauga.

Kėdainių bendruomenės socialinis centras

Radvilų g. 25, Kėdainiai, tel.(8 ~ 347) 50 497

Teiks informaciją, organizuos pagalbą socialinės rizikos šeimoms ir jų vaikams. Dalyvaus organizuojamuose renginiuose.

Kėdainių J. Radvilos kolegija

Studentai - savanoriai, aktyviai įsijungs vykdamas smurto prevenciją, kuriant tokį pagalbos tinklą, kuris būtų orientuotas į prevencinį darbą su stokojančiais paramos.

Savanoriai, orientuodamiesi ne į profesionalią pagalbą, o į ilgalaikius ir draugiškus ryšius su vaiku, patenkins esminį vaiko poreikį - būti reikalingam ir mylimam, užtikrins saugumą ir globą, įgys vaiko pasitikėjimą. Tokiu būdu savanoris, sujungs nutrūkusią grandį tarp vaiko ir suaugusio, padės atkurti ryšius su bendruomene bei stiprins bendradarbiavimą su jau egzistuojančiomis institucijomis. Palaipsniui vaikas įgys padėtį bendruomenėje bei integruosis į ją.

Kauno apskrities Kėdainių miesto moterų krizių centras

Radvilų g. 12, Kėdainiai

Dalyvaus grupiniuose užsiėmimuose suaugusiems, siekiantiems ilgalaikių pasikeitimų tarpasmeniniuose santykiuose ir savo viduje. Teiks konsultacijas, socialinę pagalbą moterims bei jų šeimoms.

Projekto įgyvendinimui pasirašyta bendradarbiavimo sutartis.

Saugaus vaiko centras

Giedraičių g. 8, Kaunas, tel./faksas (8 ~ 27) 33 24 10, el.paštas: svcentras@takas.lt

Praves mokymus, kurie bus skirti Kėdainių rajono Vaiko teisių apsaugos tarnybos darbuotojoms bei su jais bendradarbiaujantiems medikams, Policijos komisariato pareigūnams, prokuratūros atstovams, švietimo sistemos pareigūnams (mokyklų psichologams, socialiniams darbuotojams), nevyriausybinių organizacijų (dirbančių socialinės, psichologinės pagalbos srityje) atstovams.
Būstinės adresas
Telefonas (su tarp miestiniu kodu)
Bendradarbiavimo statusas (bendradarbiavimo sutartis, susitarimas)
Veikla
Darbo su vaikais, nukentėjusiais nuo seksualinės prievartos ar komercinio seksualinio išnaudojimo, patirtis
Nurodykite projekto vykdymo partnerius (valstybės ar savivaldybės įstaigos, policijos komisariatai, nevyriausybinių organizacijos) ir rėmėjus (užsienio šalių fondai, privatūs asmenys) Glaustai apibrėžkite organizacijos/įstaigos vaidmenį projekte

II. INFORMACIJA APIE PROJEKTĄ

6. Esama situacija (problemos išdėstymas)
<p>6.1. Žmonių grupės, kuriai skirtas projektas apibūdinimas (socialinė grupė, asmenų skaičius, amžius).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vaikai, nukentėję nuo seksualinės prievartos ar komercinio seksualinio išnaudojimo (iki 18 metų amžiaus); • Vaikų globos namų „Saulutė“, Žemynos, Krakų parapijos Šv. Mergelės Marijos globos namų auklėtiniai (250 vaikų) • Padidintos rizikos tėvų grupės (526 šeimos). <p>6.2. Problemos mastą nusakanti statistika; paslaugų vaikams, nukentėjusiems nuo seksualinės prievartos ar komercinio seksualinio išnaudojimo, poreikį savivaldybėse (apskirtyse), kuriuose numatoma teikti paslaugas.</p> <p>Seksualinė prievarta prieš vaikus yra viena iš sudėtingiausių socialinių problemų. Ir nors apie šią problemą pradėta daug kalbėti, tačiau vis dar sunku tiek teisiškai, tiek socialiai apginti vaiką, kuris patyrė seksualinę prievartą bei padėti tokiam vaikui išgyventi krizę. Per 2003 m. Kėdainių rajone užregistruota 12 seksualinės prievartos prieš vaikus atvejai, kurių metu 15 vaikų patyrė seksualinę prievartą. Pagal LR BK 149 str. (Išžaginimas) iškeltos 3 baudžiamosios bylos, pagal LR BK 150 str. iškeltos 4 baudžiamosios bylos, LR BK 153 str. (Mažamečio asmens tvirkimas) iškeltos 5 baudžiamosios bylos. Analizė rodo, kad 5 atvejais vaikai buvo seksualiai išnaudojami šeimoje, kitais atvejais smurtautojai yra vaikams gerai pažįstami žmonės.</p> <p>Tačiau reikia pripažinti, kad ne visada yra išaiškinami seksualinio smurto prieš vaikus atvejai. Apie daugelį tokių nusikaltimų nesužinoma, nes nukentėjusieji vengia viešumo, bijo keršto ir visuomenės nuomonės, nes dažnai vyrauja nuomonė, kad dėl to yra kalta pati auka. Kita vertus dažnai lytiniai nusikaltimai vyksta artimiausioje vaiko aplinkoje – su juo blogai elgiasi artimi žmonės, todėl vaikas neturi kam pasipasakoti. Nėra visuotinai priimto požiūrio, kad atstovaudami ir apgindami vieną vaiką nuo galimos nelaimės saugome ir likusius tūkstančius vaikų. Labai skaudu, kad vietoj meilės ir švelnumo, kuriuos vaikai turėtų gauti šeimoje, jie yra mušami, prievartaujami, kenčia nuo fizinio ir dvasinio atstūmimo, vienišumo. Augdami tokioje aplinkoje, vaikai tampa uždari, pasižymi dažna nuotaikų kaita, jų santykiai su tėvais ir draugais būna konfliktiški. Seksualinę prievartą patyrusiam vaikui būtina suteikti visavertę pagalbą, paremtą kvalifikuotu specialistų bendradarbiavimu. Vaikų</p>

seksualinis išnaudojimas yra kompleksinis reiškinys ir reikalauja tarpdisciplininio kompleksinio požiūrio. Geriausias sprendimas – tai nuolatos veikianti tarpžinybinė komanda. Kai bendradarbiauja visos žinybos, tuomet galima priimti patį geriausią sprendimą vaikui. Norint pasiekti gerų rezultatų svarbu vystyti bendradarbiavimo ir partnerystės principus, dalintis informacija apie profesinių pareigų kompetenciją ir darbo specifiką. Ir nors šis darbas dirbamas, tačiau susiduriama ir su materialinių ir intelektualinių išteklių stygiu, taip pat labai sunkina bendradarbiavimą su kitomis institucijomis esant lėšų trūkumui (telefoniniams pokalbiams, transportui), darbuotojams tenka labai didelis darbo krūvis, stinga profesionalų (įvairių sričių specialistai dažniausiai susiduria su juridinių ir vaiko apklausos metodikos žinių stygiu).

Viešojoje įstaigoje Kėdainių pirminės sveikatos priežiūros centre dirba tik du psichologai Daiva Govorova (0,25 etato krūviu) ir Narimantas Markauskas (1,25 etato krūviu). Psichologų paslaugas, kaip sudėtinę psichikos sveikatos priežiūros dalį finansuoja ligonių kasos (Privalomojo draudimo fondo lėšomis). 40 000 gyventojų numatytas ir finansuojamas vienas psichologo etatas. Pagal Kėdainių rajono gyventojų skaičių daugiau psichologo etatų turėti Pirminės sveikatos priežiūros centre negalima, kadangi nėra papildomo finansavimo. Neretai susiduriama su rimta psichologo ir psichiatro pagalba atliekant ikiteisminį tyrimą bei teismo nagrinėjimo metu. Šią problemą ne kartą kėlė Kėdainių rajono apylinkės teismas ir prokuratūra. Kol kas tai tik derybų objektas, tačiau tikimasi, kad dar šiais metais bus įsteigtas psichologo etatas Vaiko teisių apsaugos tarnyboje.

6.3. Kaip šiuo metu sprendžiama problema (sprendimo būdai).

Socialiniai igūdžiai, kurių dėka vaikas gali apsisaugoti prievartos grėsmės atveju, nėra pakankamai išvystyti. Vaikai dažniausiai yra mokomi, ko negalima daryti, bet ne to, ką reikėtų daryti. Tokios temos, kaip seksualinė prievarta ar komercinis seksualinis išnaudojimas yra pakankamai sudėtingos, ir ne visi suaugusieji, supantys vaikus gali lengvai jomis šnekėtis. Vaikai jaučia, kad yra dalykai, kurie emociškai yra labiau sudėtingi ir jais sunku pasidalinti su suaugusiais.

Vaikams, patyrusiems fizinę, emocinę ar seksualinę prievartą šeimoje, mokykloje ar kitur teikiama pagalba, tačiau ši pagalba yra vienkartinė. Neretai toks vaikas yra apklausinėjamas keletą kartų įvairiose institucijose. Siekiant dirbti efektyviau yra būtina specializuota tarpdisciplininės komandos - vaikų psichologo, psichiatro konsultacijos, socialinių darbuotojų ir teisininkų pagalba.

Psichologines ir socialines vaikų bei šeimų problemas turėtų spręsti valdžios institucijos, bendruomenė ir kiekvienas pilietis, bet ne tiesiogiai, o per specialias institucijas. Pagalba turėtų būti teikiama ne tik vaikams, patyrusiems smurtą ir prievartą, bet ir smurto bei prievartos kaltininkams - nebesusitvarkantiems su pareigomis tėvams ir motinoms, pilniems pykčio ir pagiežos paaugliams bei jaunuoliams, turintiems alkoholio ar narkotikų problemų. Reikėtų organizuoti įvairias programas, skirtas padidintos rizikos tėvų grupėms – skurdžiai gyvenantiems, nepilnametėms, vienišoms motinoms. Tokiems tėvams privalu pasakoti apie vaiko vystymąsi, poreikius, pojūčius, mokyti ir skatinti užmegzti glaudesnius ryšius su artimaisiais bei draugais, valstybinių įstaigų atstovais. Tyrimai rodo, kad tokios programos yra pakankamai veiksmingos. Rajone dar labai silpnai kuriasi nevyriausybinių organizacijų, kurios rūpintųsi vaikų apsauga nuo smurto ir prievartos. Tačiau ir esamomis sąlygomis reikia ieškoti būdų kaip būtų galima veikti sparčiau, profesionaliai ir teisingai. Yra teikiama žymiai daugiau nei anksčiau informacijos iš visuomenės. Joks atskiras specialistas ar institucija viena pati negali tinkamai išspręsti smurto problemų.

Labai trūksta teisinio, juridinio švietimo. Žmonės neišmano Baudžiamojo ir Civilinio kodekso, nesugeba jais pasinaudoti sprendami savo problemas (pvz., kai kurios moterys net nežino kaip vyksta skyrybų procesas). Jeigu asmuo disponuoja informacija bei žiniomis, jo akiratis prasiplečia, išauga jo galimybės sėkmingai išspręsti savo problemas. Į problemą pažvelgiama kitomis akimis, nevengiama imtis ryžtingų veiksmų. Auka dažnai išgyvena dvigubą baimę – bijo prievartautojo ir baiminasi, kad jai niekas negali padėti. Informuoti ir

šviesti bendruomenę reikia per žiniasklaidos priemones, kviešti į susitikimus, organizuoti renginius. Informuoti turime ne tik auką (kur jai kreiptis prievartos atveju, koku telefonu paskambinti), prievartautojas taip pat turi žinoti kas jam gresia už tokį elgesį. Užsienio šalių praktika įrodė, kad būtina dirbti ir su vaiko skriaudėju. Darbas su vaiku, jo šeima ir prievartautoju aktualus tais atvejais, kai prievartos neįmanoma įrodyti, kai baudžiamoji byla dėl seksualinės prievartos neiškeliama arba neįrodoma vaiko labui. Tokias atvejais, jei vaiko skriaudėjas yra šeimoje ar kitoje vaikui artimoje aplinkoje, šis darbas yra ne mažiau svarbus kaip ir teisinis. Žinant, kad vaikas dažnai prievartą patiria iš tėvų ar kitų artimų, pažįstamų žmonių, ir nesurinkus pakankamai įrodymų, neiškelus baudžiamosios bylos, neatskyrus skriaudėjo nuo aukos, vaiko padėtis dar pabloginama.

7. Projekto tikslas (išspręsti tam tikrą problemą)

Tikslas

Vykdyti vaikų seksualinės prievartos ir išnaudojimo prevenciją, reabilitaciją ir socialinę adaptaciją.

Uždaviniai

- ❖ Teikti specializuotą psichologinę, medicininę, socialinę ir teisinę pagalbą prievartą patyrusiems vaikams ir jų šeimos nariams;
- ❖ Mokyti vaikus atpažinti įvairias prievartos formas, numatyti įvairius tokių situacijų sprendimus bei išsirinkti tinkamiausią sprendimą;
- ❖ Ugdyti pedagogams gebėjimą atpažinti vaiką, patyrusį smurtą ir seksualinę prievartą;
- ❖ Plėsti bendruomenės supratimą apie prievartą prieš vaikus, jos priežastis ir pasekmes;
- ❖ Lavinti vaikų globos namų auklėtinių socialinius įgūdžius.

8. Trumpas projekto aprašymas

Veiksmų sąrašas (planuojami atlikti darbai)	Mėnuo	Atsakingas vykdytojas	Pastabos
Projekto vykdymo komandos sudarymas.	Birželio mėn.	D. Mykolaitienė	
Projekto vykdymo komandos narių paruošimas. Mokymai: „Specialistų, dirbančių su seksualinę prievartą patyrusiais vaikais, mokymas, tarpžinybinio bendradarbiavimo skatinimas ir praktinių įgūdžių tobulinimas“.	Birželio mėn.	V. Vyšniauskienė	
Rizikos grupės šeimų konsultavimo paslaugos	Kartą per mėnesį	L. Šablevičienė V. Paulauskienė	P. Lukšio g. 2, Melioratori ų g. 2 A, Šėtos g. 13, 91 namų rizikos grupės šeimoms

Konferencija „Vaikų prievartos ir nusikalstamumo prevencija: bendradarbiavimas tarp teisėsaugos institucijų ir socialinio sektoriaus“.	Liepos mėn.	V. Vyšniauskienė	
Individualios psichoterapijos paslaugos tėvams, kai dėl jų asmenybės pažeidžiamos vaiko teisės.	Pagal poreikius	A. Mickevičienė	
Konsultacijų suteikimas (psichologinės, socialinės, medicininės, teisinės.)	Projekto įgyvendinimo metu (kas antrą trečiadienį)	V. Vyšniauskienė	Moterų krizių centro patalpose
Socialinių darbuotojų pagalba šeimai, kilus įtarimui, kad vaikas kenčia seksualinį smurtą ir prievartą.	Projekto įgyvendinimo metu	V. Gogaitis R. Kaupienė	
Seksualinį smurtą patyrusių vaikų maitinimo paslaugos	Projekto įgyvendinimo metu	V. Jucevičiūtė	
Laikino būsto paslaugos	Projekto įgyvendinimo metu	R. Kaupienė V. Jucevičiūtė	Seksualinį smurtą patyrę vaikai bus nukreipti į vaikų globos namus „Saulutė“
Išvykos į mokyklas, globos namus	Pagal atskirą grafiką (21 švietimo įstaiga)	V. Vyšniauskienė	
Apskritas stalas „ <i>Vėl rugsėjis</i> “ (pasitarimas dėl tarpžinybinio bendradarbiavimo, informacijos apibendrinimas ir problemų sprendimas)	Rugsėjo mėn.	V. Vyšniauskienė	
Vaikų, patyrusių seksualinę prievartą, teisių gynimas ir atstovavimas (apklausų metu, teismo nagrinėjimo metu)	Projekto įgyvendinimo metu	V. Jucevičiūtė L. Šablevičienė	
„ <i>Aš galiu</i> “ – pokalbiai su vaikais, kaip įveikti iškilusius sunkumus; pagalbos ieškojimas	Spalio mėn.	J. Blinstrubaitė	
<i>Praktikumai: „Įveik save – tu viską gali“</i> (dalyvaujant psichologui, psichoterapeutui, pedagogams).	Rugsėjo mėn.	R. Vaitkevičienė	
Bendruomenės švietimas	Projekto įgyvendinimo metu	D. Mykolaitienė	

9. Įnašas į projektą

9.1. Projekto įgyvendinimui 2004 m. iš viso reikia:

45,098.....tūkst. Lt
9.2. Iš Nacionalinės programos prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą 2000-2004 metų programos prašoma skirti suma.....11,425.....tūkst. Lt
9.3. Iš savivaldybės biudžeto 2004 m. numatyta skirti suma... ..12,6..... ...tūkst. Lt
9.4 . Kita 2004 m. projektui suteikta fondų, organizacijų, privačių asmenų parama.....21,073.....tūkst. Lt

10. Detalus paprastųjų lėšų, reikalingų projektui įgyvendinti, apibūdinimas

Nurodyti, kokioms veikloms yra prašomos skirti lėšos, kokia jų suma, nurodyti administracines išlaidas (reikalui esant lentelę pratęskite):

Kokioms veikloms prašoma lėšų	Lėšos iš Nacionalinės programos prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą 2000 - 2004 metų programos (tūkst. Lt)	Savivaldybės lėšos (tūkst. Lt)	Kiti finansavimo šaltiniai (tūkst. Lt)	Iš viso 2004 metams (tūkst. Lt)
Projekto planavimas ir valdymas	-	-	-	-
Administravimo išlaidos (ryšių, transporto paslaugos projekto koordinatoriui)	0,5	-	-	0,5
Laikino būsto paslaugos (maitinimo ir kitos išlaikymo paslaugos)	-	9,6	-	9,6
Konsultacijų suteikimas (5 specialistai x 12 konsultacijų x 40 Lt)	2,4	-	-	2,4
Priemonių, reikalingų apklausai, įsigijimas (minkšti žaislai, domino, kaladėlės, dėlionės, lėlės, įv. stalo žaidimai)	1,4	-	0,5	1,9
Informacinio leidinio gamyba (1000 vnt. x 0,7 Lt)	0,7	-	-	0,7
Stalo žaidimo "Kelias namo", skirto 6-10 metų vaikų saugumo igūdžių formavimui, įsigijimas (160 Lt X5)	0,85	-	-	0,85
Metodinės medžiagos įsigijimas (apie vaikų prievartos prevencijos problemas ir galimybes)	0,5	-	0,7	1,2

Renginių organizavimo išlaidos (transporto išlaidos, kuklūs užkandžiai)	1,2	1,0	1,0	3,2
Informacinės medžiagos (plakatų, lankstinukų, kortelių) parengimo išlaidos (spausdinimas, kopijavimas, įrašymas, nuotraukų gamyba)	2,5	-	-	2,5
Transporto išlaidos (išvykos į rajono seniūnijas; 11 išvykų x 50 km. x 2,50 Lt)	1,375	2,0	-	3,375
Kitos išlaidos (patalpų remontas, buitinės, kompiuterinės technikos įsigijimas)	-	-	18,573	18,573
Projekto ir jo rezultatų sklaida	-	-	0,3	0,3
Iš viso:	11,425	12,6	21,073	45,098

11. Laukiami rezultatai

11.1. Projekto tęstinumo galimybės.

11.2. Kokios bus teikiamos paslaugos.

- konsultavimas
- kursai tėvams
- psichologinė pagalba
- mokymas

Konsultavimas

- nemokamos psichologo, psichiatro, socialinio darbuotojo ir teisininko konsultacijos vaikams, patyrusiems prievartą, ir jų šeimos nariams.
- nemokamos psichologo konsultacijos linkusiems nusikalsti ar jau padariusiems teisės pažeidimus vaikams ir paaugliams.

Kursai tėvams

- psichologų vedami grupiniai užsiėmimai tėvams ir kitiems suaugusiems, norintiems geriau sutarti su vaikais, išmokti spręsti konfliktus ir vaiko elgesio problemas.

Psichologinė pagalba

- individualios konsultacijos vaikams ir suaugusiems.
- grupiniai užsiėmimai suaugusiems, siekiantiems ilgalaikių pasikeitimų tarpasmeniniuose santykiuose ir savo viduje.
- žaidimo terapijos grupė vaikams.

Mokymas

- paskaitos ir seminarai įvairių sričių specialistams bei savanoriams, dirbantiems su vaikais.

Socialinė pagalba

- laikino būsto suteikimas.
- seksualinį smurtą patyrusių vaikų maitinimo paslaugos.
-

11.2. Įvertinkite projekto poveikį. Šis projektas skatins bendravimą ir bendradarbiavimą įvairių Kėdainių institucijų bei organizacijų, kurios savo veiklomis sprendžia. Jautrus ir tinkamas atsakas į seksualinės prievartos atskleidimą yra pirmasis pagalbos žingsnis ir padeda bent iš dalies atkurti vaiko pasitikėjimą suaugusiais žmonėmis.

Bus vaikams kompleksiskai suteikiama skubi ir patikima įvairių specialistų pagalba.

12. Organizacijos/įstaigos disponuojami resursai

12.1. Organizacijos/įstaigos aprašymas (įsteigimo data, teisinis statusas, vykdyti projektai ir jų pasiekti rezultatai, materialinė bazė, gaunama finansinė parama).

12.2. Organizacijos/įstaigos turimos patalpos (jų teisinis statusas-priklauso nuosavybės teise, valdomos patikėjimo teise, nuomojamos).

Policijos komisariatas yra biudžetinė įstaiga, veiklos kryptis – visuomenės saugumo, įstatyminė ir teisėtvarkos veikla, kodas 75.24.00, identifikavimo kodas – 9100948, įregistravimo Nr. BD- 97- 725, įregistravimo data – 1997-07-17.

Policijos komisariato Prevencijos poskyrio pareigūnai ne tik vykdo savo tiesiogines pareigas, bet ir atlieka papildomą socialinį darbą. Šiuo metu Prevencijos poskyrio pareigūnai daug dėmesio skiria probleminėms šeimoms bei jose augantiems vaikams. Kasdien applančiamos kelios rizikos grupės šeimos, nemokamai teikiama teisinė konsultacija, pagal galimybes – socialinė pagalba.

2002-11-12 Kėdaibnių rajono policijos komisariatas surengė konferenciją „Smurtas prieš vaikus, problemos ir sprendimo būdai“, kurioje dalyvavo Vaiko teisių apsaugos tarnybos specialistės, VI „Kėdainių ligoninė“ medikai, Kėdainių prokuratūros atstovai, nevyriausybinių organizacijų atsakingi asmenys. Šia konferencija norėta atkreipti dėmesį į vis daugėjančius smurto ir prievartos atvejus vaikų tarpe. Visa informacija buvo pateikta Kėdainių rajono merui V. Muntianui.

Policijos komisariatas kasmet dalyvauja Švietimo ir mokslo ministerijos rengiamuose Nusikalstamumo prevencijos konkursuose, gauna finansavimą ir įgyvendina įvairias priemones.

Vykdamas vaikų ir jaunimo nusikalstamo prevenciją, 2003 m. Policijos komisariatas Bendradarbiaujančių Nyderlandų fondams Centrinei ir Rytų Europai pateikė projektą kuris laimėjo 30 000 Lt finansavimą. Projekto įgyvendinimo metu rekonstruojamos Kėdainių rajono policijos komisariate esančios 48,5 m² patalpos ir išsigyjama pagrindinės ir būtiniausios vaizdo ir garso aparatūros (kompiuteriai, baldai, vaizdo ir garso technika, pagrindinė teisinė ir grožinė literatūra). Kėdainių rajono policijos komisariatas, projekto įgyvendinimui skirs šias naujai atremontuotas patalpas, kurias prižiūrės, teiks komunalinius patarnavimus. Vaikai, kuriems bus reikalinga neatidėliotna pagalba ir kol bus išspręstas tolimesnis vaiko įkurdinimo klausimas, bus šiame centre. Policijos komisariatas leis naudotis sporto kompleksu, įranga, taip pat leis naudotis telefono, fakso, pašto, kopijavimo paslaugomis. Policijos komisariatas skirs transportą išvykimui į rajono seniūnijas, mokyklas. Pareigūnai, kurie šį projektą įgyvendins greta savo tiesioginių pareigų, dirbs savanoriškumo pagrindu už kurį nereikalaus papildomo atlygio.

13. Kita informacija apie projektą

13.1. Pagrindiniai projekto vykdytojai, jų kvalifikacija, išsilavinimas, darbo patirtis, pareigos.

13.2. Kaip numatote dalintis patirtimi su kitais, informuoti visuomenę apie projektą.

Projektą numatome pristatyti rajono laikraščiuose: „Rinkos aikštė“, „Kėdainių garsas“, Kėdainių krašto ir „Rygvedos“ televizijose, Kėdainių radijuje. Apie vykdomas projekto veiklas ir rezultatus pastoviai (kartą per mėnesį) žiniasklaidos priemonėse informuosime rajono bendruomenę. Informaciją apie vykdomus renginius skelbsime ir vietos televizijoje. Visa medžiaga apie projektą, jo rezultatus bus pateikta projekto dalyvių ir partnerių internetiniuose puslapiuose. Projekto vykdytojai atliks projekto patirties sklaidą seminarų ir praktinių užsiėmimų metu kitoms regiono bendrojo lavinimo mokymo įstaigoms. Projekte numatytos priemonės leis įtraukti paminėtas tikslines grupes, kur teigiama patirtis ir naujovės bus perteiktos dalyvaujant renginiuose Kauno apskrityje bei šalyje.

III. Papildoma informacija

14. Prie paraiškos pridedami dokumentai ir kopijos

14.1. Teikiančios projektą organizacijos/įstaigos registracijos pažymėjimo ir nuostatų (įstatų) kopijos.

14.2. Savivaldybės (-ių), kurios (-ių) teritorijoje bus įgyvendinamas projektas, administracijos direktoriaus (-ių) ir Vaiko teisių apsaugos tarnybos (-ų) rekomendacijos.

14.3. Projektą teikiančios organizacijos/įstaigos patalpų priklausomumo statuso patvirtinimo dokumentų kopijas.

14.4. Bendradarbiavimo sutartys su savivaldybių Vaiko teisių apsaugos tarnybomis, kurių rajono (miesto) vaikams, nukentėjusiems nuo komercinio seksualinio išnaudojimo ar seksualinės prievartos, numatoma teikti pagalba, dėl vaikų nukreipimo į šias organizacijas/įstaigas paslaugoms gauti.

14.4. Projekto vadovo, asmens, atsakingo už projekto finansinę-buhalterinę priežiūrą, socialinio darbuotojo, psichologo, psichoterapeuto ar kitų projekto vykdytojų gyvenimo aprašymai (CV), kuriuose nurodyta darbo su vaikais patirtis.

Danutė Mykolaitienė,

gim. 1968-10-30, gyv. Kėdainiuose, Respublikos g. 20-39, telefonai: darbo (8 ~ 347) 54 212, mob. (8 ~ 688) 48 105, elektroninis paštas danmyk@one.lt

Kėdainių rajono policijos komisariato Viešosios policijos Prevencijos poskyrio viršininkė. 2003 metais baigė Lietuvos Teisės Universitetą bakalauro studijas ir įgijo

teisininko kvalifikaciją.

Studijuoja Lietuvos Teisės Universiteto, magistratūros I kurse. Nuo 1993 m. iki 2000 m. dirbo Kėdainių r. Policijos komisariate nepilnamečių reikalų jaunesniosios inspektorės, inspektorės, vyresniosios inspektorės pareigose. 2000 m. paskirta Prevencijos poskyrio vadove. 1998 m. parengė LR Švietimo ir mokslo ministerijai Vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos programų konkursui projektą „Vaikystė visiems“, kuriam buvo skirtas finansavimas. Dalyvauja daugelyje rajone vaikams, skirtuose projektuose, teikia pasiūlymus užtikrinant vaikų teises ir laisves.

1993 m. baigė Nepilnamečių reikalų inspektorių pirminius kursus, 1996 m. kėlė kvalifikaciją Nepilnamečių reikalų pareigūnų kvalifikacijos kėlimo kursuose.

1999 m. dalyvavo seminare „Teisės pagrindų mokymas“, 2001 m. dalyvavo Amerikos centre, Jungtinių Amerikos Valstijų ambasados organizuotame seminare „Smurtas šeimose“.

2003 m. dalyvavo seminare „Asmenų, dirbančių su vaikais, patyrusiais seksualinę prievartą, veikla“.

2003 m. parengė projektą socialiai ir pedagogiškai apleistų vaikų laisvalaikio organizavimui. Gautas finansavimas iš Bendradarbiaujančių Nyderlandų fondų Centrinei ir Rytų Europai.

Vilma Vyšniauskienė,

gim. 1975 m., Kėdainiuose, išsilavinimas – aukštasis.

1999 m. baigusi Šiaulių Universiteto Specialiosios pedagogikos fakultetą ir įgijusi specialiojo pedagogo magistro laipsnį.

Pedagoginio darbo stažas – 1 metai.

Pareigos - Kėdainių rajono policijos komisariato Viešosios policijos Viešosios tvarkos skyriaus Prevencijos poskyrio nepilnamečių reikalų pareigūnų veiklos grupės vyresnioji specialistė.

Rima Vaitkevičienė,

gim. 1957 m., gyv. Kėdainiai, Chemikų g.16-25, tel. (8 ~ 347) 50 709.

1982 m. baigė Vilniaus universiteto medicinos fakultetą, įgijo gydytojos pediatrės specialybę.

Nuo 1985 m. dirba Kėdainių Pirminės sveikatos priežiūros centre, vaikų apylinkės pediatre. Šiuo metu dirba VŠĮ Kėdainių Pirminės sveikatos priežiūros centro

bendrosios praktikos gydytojų pediatrijos skyriaus gydytoja.

Laima Šablevičienė,

gim. 1970 m. Jonavoje, gyv. Kėdainiai, J.Žemaitės g. 30-6.

Kėdainių rajono apylinkės prokuratūros prokurorė nuo 1995 metų.

1990 m. įstojo į Vilniaus Universiteto teisės fakultetą, kurį baigė 1995 metais, įgijusi teisininkės specialybę.

Nuo darbo prokuratūroje pradžios daugiausia tyrė bylas, kuriose nukentėjusieji nuo fizinio smurto ir seksualinio pobūdžio prievartos – nepilnamečiai. Sėkmingai įrodė kaltininkų kaltę nagrinėjant tokio pobūdžio bylas teismuose: nei vienoje į teismą perduotoje byloje kaltinami asmenys nebuvo išteisinti. Per 8 darbo prokuratūroje metus, tik vieną kartą priėmė procesinį sprendimą nutraukti ikiteisminį tyrimą mažamečio asmens tvirkinimo byloje, kurioje pareiškimą buvo parašiusi buvusi įtariamojo sutuoktinė.

2003 metais išklaušė 20 akademinį valandų kursą, kurio tema: "Specialistų, dirbančių su prievartą patyrusiais vaikais, mokymas, tarpžinybinio bendradarbiavimo skatinimas ir praktinių įgūdžių tobulinimas".

Aušra Mickevičienė,

gim. 1969 m., išsilavinimas – aukštasis.

1991 baigusi Klaipėdos universiteto ikimokyklinės pedagogikos ir psichologijos specialybę. Pedagoginio darbo stažas 3 metai.

Pareigos – Kėdainių rajono policijos komisariato Viešosios policijos Viešosios tvarkos skyriaus Prevencijos poskyrio nepilnamečių reikalų pareigūnų veiklos grupės specialistė.

1999m. dalyvavo seminare „Teisės pagrindų mokymas“, 2000 m. dalyvavo seminaruose: „Šeimos edukologija“, „Dėmesio – problemiškas vaikas“. 2001 m. baigė nepilnamečių kriminalinės justicijos kursus, 2002 m. – „Asmenų, dirbančių su vaikais, patyrusiais seksualinę prievartą, veikla“, kursus.

Vijoleta Mačiulienė,

gim. 1956 m., gyv. Kėdainiai, J. Basanavičiaus g.23-6, išsilavinimas – aukštasis.

1979 m. baigė Šiaulių K. Preikšos pedagoginį institutą, įgijo ikimokyklinio auklėjimo pedagogikos – psichologijos specialybę. Bendras darbo stažas – 29 metai, pedagoginio darbo stažas – 20 metų. Socialinio darbo stažas 8 metai. Nuo 1999 m. dirba Kėdainių rajono savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnybos vyresniąja specialiste.

Dalyvavo socialinės psichologijos kursuose, 8 valandų kursuose „Specializuota pagalba prievartą patyrusiems vaikams“, 8 valandų akademinuose kursuose „Prievarta tarp nepilnamečių. Vaikų seksualinė prievarta ir visuomenės informavimo priemonės“.

2002 m. Kauno apskrities socialinių darbuotojų atestavimo komisija suteikė vyresniojo socialinio darbuotojo kvalifikacinę kategoriją.

Daiva Govorova,

gim. 1992 m., baigė Vilniaus universitetą, įgijo psichologo ir psichologo dėstytojo specialybę.

1984 – 2001 m. dirba M. Daukšos vidurinėje mokykloje psichologe ir psichologijos mokytoja. Nuo 1999 m. dirba Viešojoje įstaigoje Kėdainių pirminės sveikatos priežiūros centre psichologe.

1999 m. buvo suteikta vyr. psichologo ir vyr. psichologijos mokytojo kvalifikacinė kategorija, Vilnius PPT.

2000-2002 m. dalyvavo kursuose „Šeimos konsultantų programa“, Vilniaus universitetas.

2002 m. dalyvavo seminare „Smurtas mokykloje. Psichologiniai pagalbos būdai“, Kėdainių mokytojų ir moksleivių švietimo centras.

Pasiekimai:

2001 m. patvirtinto Bendradarbiaujančių Nyderlandų fondų Centrinei ir Rytų Europai projekto „Polisio sala“ vadovė.

2001 m. autorinis seminaras Kėdainių rajono mokytojams „Mokytojo galimybės, ugdant mokinių teigiamą savęs vertinimą.“

2002 m. Vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos programos „Paduok man ranką“ vadovė.

2002 m. dalyvavo rengiant Švietimo kaitos fondo projektą „studija fantazija“

2002 m. dalyvavo rengiant ir įgyvendinant Janinos Monkutės- Marks muziejaus – galerijos projektą „Aš -menininkas“.

2003 m. dalyvavo vykdant šalies jaunimo narkomanijos ir kitų priklausomybės formų, nusikalstamumo ir psichologinių krizių projektą „Kartu-mes jėga“.

Jūratė Blinstrubaitė,

gim. 1974 m.

1997 m. Vilniaus pedagoginiame universitete įgijo psichologijos mokytojo kvalifikaciją. 1998 m. Vilniaus pedagoginiame universitete baigė magistrantūros studijas.

Įvykdė istorijos studijų programą, įgijo humanitarinių mokslų magistro laipsnį. Nuo 2002 m. mokosi Vytauto Didžiojo universitete Socialinių mokslų fakultete, psichologijos programą. Nuo 2001 m. dirba „Atžalyno“ vidurinėje mokykloje psichologe.

Banga Davalgienė

gim. 1968m., gyv. Kėdainiai, S.Dariaus ir S.Girėno g 10, tel.: (8 ~ 347) 54 213, mob. (8 ~ 616) 28 498, el .p.: banga.davalgiene@vrm.lt

Kėdainių rajono policijos komisariato buhalterijos vyriausioji specialistė.

1991 m. baigė Kauno Technologijos Universiteto inžinierinės ekonomikos fakultetą ir įgijo inžinierius-ekonomisto kvalifikaciją. 1991-1996 m. dirbo AB „Statyba“ ekonomiste planuotoja, 1996-2001m. – AB „Progresas“ inžiniere-ekonomiste. Nuo 2002 m. dirba Kėdainių rajono policijos komisariate.

Pastaba: Pateikti 3 paraiškos projekto egzempliorius

Paraiška projekto paramai pateikiama adresu:

TRUMPALAIKĖS IR ILGALAIKĖS PAGALBOS VAIKAMS, NUKENTĖJUSIEMS NUO SEKSUALINĖS PRIEVARTOS AR KOMERCINIO SEKSUALINIO IŠAUDOJIMO, TEIKIMO PROJEKTŲ KONKURSUI

A. Vivulskio g. 11, (4 a. 414 kab.) 2693 Vilnius

Papildoma informacija teikiama Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Vaikų ir jaunimo skyriuje tel. (8 5) 266 42 225.

2004 m. balandžio 29 d.

Projekto vadovas	(Parašas)	Danutė Mykolaitienė Vardas, pavardė
Organizacijos/įstaigos vadovo pareigos	(Parašas)	Egidijus Lapinskas Vardas, pavardė

Organizacijos/įstaigos spaudo vieta